

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Alara Fulya ŞENSOY

DİN DEĞİŞTİRME ANLATILARI ÜZERİNDEN İNANÇ, KİMLİK
VE AİDİYET (ANTALYA ÖRNEĞİ)

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Alara Fulya ŞENSOY

DİN DEĞİŞTİRME ANLATILARI ÜZERİNDEN İNANÇ, KİMLİK
VE AİDİYET (ANTALYA ÖRNEĞİ)

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin AYGÜL

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Alara Fulya ŞENSOY'un bu çalışması, jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Veli KÖKTÜRK (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin AYGÜL (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Mustafa İLBOĞA (İmza)

Tez Başlığı: Din Değiştirme Anlatıları Üzerinden İnanç Kimlik ve Aidiyet (Antalya Örneği)

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi : 19/06/2019

Mezuniyet Tarihi : 26/09/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Din Değıştirme Anlatıları Üzerinden İnanç Kimlik ve Aidiyet (Antalya Örneği)” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Alara Fulya ŞENSOY

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Alara Fulya ŞENSOY
Öğrenci Numarası	20165223004
Enstitü Ana Bilim Dalı	Sosyoloji
Program	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin AYGÜL
Tez Başlığı	Din Değişirme Anlatıları Üzerinden İnanç Kimlik ve Aidiyet (Antalya Örneği)
Turnitin Ödev Numarası	1152630828

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 105 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 17/07/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 8

alıntılar dahil % 11 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelerle sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

19/07/2019

(imzası)

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖZET	iv
SUMMARY.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Seküler, Sekülerizm ve Sekülerleşme	3
1.2. Klasik Sekülerleşme Teorileri	5
1.3. Çağdaş Sekülerleşme Teorisleri	8
1.4. Sekülerleşmenin İflası	10
1.5. Yeni Dini Hareketler	13
1.6. Din Değiştirme Kavramı	18
1.7. Din Değiştirme Teorileri	18
1.7.1. Klasik Argümanlar	19
1.7.2. Mahrumiyet/Yoksunluk Teorisi	20
1.7.3. Sosyal Ağ (Social Network) Teorisi.....	21
1.7.4. Rasyonel Seçim Teorisi	22
1.7.5. Beyin Yıkama Teorisi.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı.....	25
2.2. Araştırmanın Amacı ve Problemleri.....	26
2.3. Araştırmanın Yöntemi	27
2.3.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	28
2.3.2. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri	29
2.3.3. Verilerin Analizi	30
2.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	31
2.5. Araştırmanın Önemi	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRME

3.1. Örneklem Grubunun Sosyodemografik Özellikleri.....	34
3.2. Örneklem Grubunun Kısa Yaşam Anlatıları	35
3.3. Din Değişirmeyi Etkileyen Unsurlar	39
3.4. Din Değişirme Motifleri	51
3.4. Din Değişirme Motifleri ve Varyasyonlar Arasındaki Bağlantı.....	57
3.5. Din Değişirme Evreleri.....	60
3.6. Din Değişirme Süreci ve Sonrası Yaşanılan Problemler.....	62
3.7. Din Değişirme Sonrası Sosyal Yaşam.....	67
3.8. Din Değiştiren Bireylerin Gözünden Toplumunun Hristiyanlara ve Din Değiştiren Bireylere Bakışı	75
SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA	84
Ek 1- GÖRÜŞME FORMU.....	92
ÖZGEÇMİŞ.....	94

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1 Katılımcıların Sosyodemografik Bilgileri.....	34
Tablo 3.2 Motif Varyasyon İlişkisi	58
Tablo 3.3 Din Değişirme Evreleri	60

ÖZET

Gerek bireylerin anlam dünyalarının gerekse toplumsal yapıların şekillenmesinde din kurumu oldukça önemli bir yere sahiptir. Modern kurumların gün geçtikçe farklılaşması, dini kabullerin özgür tercihlere dönüşmesi, kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşması, yeni teknolojik gelişmeler ile bilginin daha kolay elde edilebilir hale gelmesi, farklı dinler ve kültürler ile olan iletişimlerin artması gibi birçok durum bireyleri bir mana arayışına itmekte ve neticede farklı bir dine ya da mezhebe yönelmek gibi durumlar söz konusu olabilmektedir.

Nitel araştırma deseniyle tasarlanan ve derinlemesine mülakat tekniğiyle gerçekleştirilen bu araştırma, Müslümanlıktan Hristiyanlığa geçen bireylerin din değiştirmelerinin altında yatan sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik sebeplerin tespit edilmesini, Hristiyanlık içerisinde mezhep değişimi yapan bireylerin mezhep seçiminde hangi faktörlerin etkili olduğunun saptanmasını amaçlamaktadır. Buna ek olarak bireylerin din ve mezhep değiştirme süreçlerinde ve sonrasında yaşadıkları problemlerin belirlenmesi ve inanç değişimi süreciyle beraber sosyal hayatlarında olan değişikliklerin tespit edilmesi de araştırmanın diğer amaçlarıdır. Bu kapsamda Antalya’da bulunan iki Katolik, iki Protestan ve bir tane Ortodoks olmak üzere 5 farklı kiliseden 21 din değiştiren kişi ile görüşülmüştür. Veriler öncelikle içerik analizi tekniğiyle önceden belirlenen temalar altında kodlama birimlerine ayrılmış, daha sonra öyküleştirilerek birer anlatıya dönüştürülmüş ve yorumlanmıştır. Elde edilen veriler Lofland ve Skonovd’un (1981) din değiştirme motifleri üzerinden değerlendirilmiş ve tiplendirilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre bireylerin din değiştirmelerinde sosyokültürel etkileşimlerin, etnik kökenin, yaşanan mistik tecrübelerin, misyonerlik faaliyetlerinin, yapılan dini telkinlerin, din görevlilerinin olumlu tutumlarının, grup içi ilişkilerin ve bireylerin rasyonel tercihlerinin etkili olduğu tespit edilmiştir. Din değiştirme motifleri üzerinden yapılan tiplemelere göre araştırmada duygusal ve mistik motifin öne çıktığı gözlenmiştir. Din değiştiren bireylerin gündelik yaşam pratiklerinden de birtakım değişimlerin olduğu saptanmıştır. Son olarak bireylerin dini inançları sebebiyle aile, yakın çevre ve çalışma ortamında çeşitli problemler yaşadıkları ve kimi zaman ötekileştirdikleri de belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aidiyet, Din, Din değiştirme, İnanç, Kimlik.

SUMMARY

FAITH, IDENTITY AND BELONGING THROUGH THE CONVERSION

Religion is very important in shaping the social structures and semantic world of each individual. Many situations like freedom of religion, differentiation in modern structure, spread of mass communication, reaching the information more easily with the new technology, the increase and in the cross-cultural interaction push people for seeking the meaning of life and this can be resulted in converting religion or sect.

This research, which is realised through the qualitative research design and where interviews are conducted through interview technique aims to understand social, cultural, psychological and economic reasons of the decision of people as to conversion from Islam to Christianity and to determine the factors affecting the decision of people who convert the sects in Christianity. In addition to this, the research aims to determine the problems people face in and after the period of converting their religions, and the changes in their social lives. For this purpose, data has been collected by interviewing 21 people, experienced conversion from 2 catholic, 2 protestant and 1 orthodox churches. The data has been distinguished in code units based on themes determined beforehand by using content analysis technique then by transforming the interviews into narratives it has been interpreted. The acquired data has been interpreted with Lofland and Skonovd (1981) religion conversion motifs and it has been typified.

According to the results of the survey, it has been determined that sociocultural interaction, ethnical origin, mystical experiences, missionary activities, religious suggestions, positive attitudes of religious officials, social interactions and rational decisions of individuals are effective in converting religions. According to the surveys carried out on religion converting motifs, sensual and mystic motifs are prominent. It has been observed that people who have converted religion have also gone through some changes in their daily routines. Finally it has been indicated that because of the religious beliefs, the people who convert religion face some problem with their families, colleagues, and social environment.

Keywords: Belonging, Religion, Change of Religions, Belief, Identity.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca her konuda desteğini hissettiren, tez çalışmam boyunca bilgi birikimiyle ve disipliniyle rehberlik eden, yaptığı yorumlarla önemli katkılar sunan, verdiği öneriler sayesinde bakış açımı değiştiren ve her zaman anlayışla yaklaşan değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin AYGÜL'e,

Her şartta koşulsuz yanımda olan hayattaki en büyük şansım ve destekçim annem Seda ALTUNIŐ'e doğduğum günden itibaren bana gösterdiği bitmeyen sabrı, yaptığı fedakârlıklar ve hissettirdiği sonsuz sevgisi için teşekkür ederim.

ÖNSÖZ

Kutsal ve kozmik bir başvuru kaynağı olan din toplumların şekillenmesinde ve bireylerin mana arayışlarında önemli bir referans noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşen dünya da farklı toplumlar arasındaki sınırlar giderek belirsizleşmekte, teknolojik gelişmeler, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması insanların birbirleri ile olan etkileşim ve paylaşımlarını arttırmaktadır. Anlam arayışında olan bireyler farklı inançlarla karşılaşmaları sonucu ait olduğu inançtan vazgeçebilmekte, farklı bir dine ya da mezhebe yönelebilmektedir. Bu kapsamda araştırma din değiştiren bireylerin din ve mezhep değiştirmelerinin altında yatan sebeplerin saptanmasını, din değiştirme sürecinde ve sonrasında karşılaştıkları problemlerin ve sosyal hayatlarında yaşanan değişimlerin tespit edilmesini amaçlamaktadır.

Yukarıda bahsedilen soruların cevaplarını almak üzere nitel araştırma deseniyle tasarlanan çalışmada Müslümanlıktan Hristiyanlığın farklı mezheplerine geçmiş 21 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin tamamlanması 1 yıllık bir süre zarfında yayılmış, bu süreç içerisinde araştırmacı Antalya'da bulunan 5 farklı kiliseye katılımlı gözlem gerçekleştirmiştir. Toplanan veriler betimsel analiz yöntemiyle belirli kategoriler altında değerlendirilmiştir. Katılımcılardan elde edilen verilerin anlatı analizi yöntemiyle öyküleştirilerek sunulmuş, Lofland ve Skonovd'un (1981) geliştirmiş olduğu din değiştirme motifleri üzerinden katılımcıların din değiştirme tipleri belirlenmiştir.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır: birinci bölümünde sekülerleşme teorileri çerçevesinde dinin toplumsal hayattaki yerinin nasıl bir değişim gösterdiği incelenmiş ve bu değişimin bireyler üzerinde nasıl bir etkisi olduğu tartışılmıştır. Giderek özel alana çekilen dinin özellikle yeni dini hareketler ile nasıl bireysel bir tercih halini aldığı ve dini yapıların değişmez katı bir halden nasıl akışkan bir hale geldiği aktarılmaya çalışılmıştır. Birinci bölümün son başlığında ise araştırmanın esas konusunu oluşturan din değiştirme kavramı ve din değiştirme teorileri açıklanmıştır. İkinci bölümde araştırmanın metodolojik çerçevesi çizilmiş, kullanılan yöntem ve veri toplama teknikleri aktarılmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümü ise araştırmada elde edilen verilerin sosyolojik bir perspektifte yorumlanmasını içermektedir. Araştırma elde edilen bulguların değerlendirilmesi ve tartışılması ile sonuçlandırılmıştır.

Alara Fulya ŞENSOY

Antalya, 2019

GİRİŞ

Din olgusunun tarihin her döneminde toplumlar ve bireyler üzerinde etkisi olduğu söylenebilmektedir. Ancak bu etkinin lineer bir çizgide değişmeden ilerlediğini söylemek toplumsal dinamiklerin ve değişimlerin gözden kaçırılmasına sebep olmaktadır. Özellikle sanayi devrimi ile birlikte modernleşme, küreselleşme, rasyonelleşme ve kentleşme gibi süreçlerin sonrasında yaşanan değişimler toplumsal alanda birçok kurumu etkilemiştir. Birbiri ile iç içe geçmiş olan bu değişim ve dönüşüm sürecinden etkilenen kurumlardan bir tanesi de din kurumudur. Toplumsal yapı içerisinde kültürel öğelerden ekonomiye, aileden hukuka kadar birçok farklı alanı etkilemekte olan din kurumu bahsi geçen süreçler sonrasında değişime uğramış, toplumsal alandaki görünürlüğü ve etkisi giderek azalmıştır. Bu durum beraberinde dinin geleceği sorusunu da doğurmuştur. Bu süreci araştıran sosyologlar modernleşme ile birlikte gelen değişim ve dönüşüm süreci sonrasında, toplumların dini sembol, düşünce ve değerlere olan bakışının değişeceğini, kutsal yapıların ve kutsal kabul edilen şeylerin kutsallık derecelerinde bir sorgulamaya gidileceğini, herhangi bir dini inanışın toplumdaki hâkim kültür aracı olmaktan uzaklaşacağını, dinin toplumsal ve siyasal alandaki etkinliğinin giderek azalacağını, dini kurumların elinde bulundurdukları kamu gücünü kaybedeceklerini bunun yanı sıra bireysel inanışlar, dini pratikler, ibadetler ve ritüellere katılımlarda da azalmalar yaşanacağını, hatta bir süre sonra dinin ortadan kalkacağını savunmuşlardır. Başka bir ifade ile sekülerleşme tezine göre; modernleşmenin bütün bu getirilerinin sonucunda din kurumu geri plana düşecek, sosyal hayattaki baskın etkisi azalacak bunların bir yansıması olarak da bireyselleşme ve rasyonelleşme ile kişilerin zihinlerindeki din olgusu değişecek ve doğaüstü güçlere inanma giderek azalacaktır.

Özellikle 1980'lere kadar hâkim olan bu düşünce dünyadaki dini manzaranın beklendiği gibi değişmemesi üzerine farklı yaklaşımların doğmasına ve fikir değişikliklerinin yaşanmasına sebep olmuştur. Üretilen yeni söylemler sekülerleşme tezini destekleyecek yeterli veri olmadığı, tezin bir tutarlılık göstermediği ve dünya üzerinde homojen bir dağılım sergilemediği şeklindedir. Buna ek olarak rasyonelleşen bir toplumda sekülerleşmenin dinin gerilemesi değil, dindarlık formları içerisinde yeniden şekillenmesi olduğu ifade edilmiştir (Leger, 2015: 326).

Rasyonelleşme süreci içerisinde bireyler anlam dünyalarını şekillendirme arayışlarına devam etmiş, sordukları sorulara farklı kaynaklardan cevaplar aramaya eğilim göstermişlerdir. Dinin giderek özel alana çekilmesi ile bireysel dindarlık formları kendini göstermeye

başlamış, yeni dindarlık biçimleri ortaya çıkmıştır. Bireylerin dini inanç tercihleri konusunda özgürleşmesi, ulaşım olanaklarının artması ile yer değiştirmelerin çoğalması, küreselleşme ile sınırların giderek belirsizleşmesi ve farklı kültürlerin ve inançların birbiri ile etkileşim içine girmesi bireylerin inanç değiştirmelerine sebep olabilmektedir.

Araştırmanın ana konusunu oluşturan din değiştirme olgusu yukarıda bahsedilenler ekseninde sosyolojik bir perspektifle ele alınmıştır. Bu kapsamda araştırmada din değiştiren bireylerin, din değiştirmelerinin altında yatan sosyo-kültürel, ekonomik ve psikolojik sebepleri ortaya çıkartmak, toplumsal yaşantı içerisinde din değiştiren bireylerin yaşamış oldukları problemleri tespit etmek, Türk toplumunun din değiştiren bireyler gözünden Hristiyanlığa ve din değiştiren bireylere bakışını saptamak amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde seküler, sekülerleşme ve sekülerizmin/sekülerizm ne olduğu açıklandıktan sonra klasik sekülerleşme teorisi, çağdaş sekülerleşme teorisi ve sekülerleşmenin iflası ele alınmıştır. Yeni dini hareketlerin tarihsel ve güncel görünümü aktarıldıktan sonra din değiştirmenin ne olduğu açıklanmış ve din değiştirme teorileri özetlenmiştir.

1.1. Seküler, Sekülerizm ve Sekülerleşme

Aktüel zamanın toplumsal açıdan dikkat çeken hususlarından biri yaşanan hızlı değişim ve dönüşümlerdir. Bu değişim ve dönüşümleri modernleşmenin, kapitalizmin ve kentleşmenin bir sonucu olarak okumak genel bir sosyolojik tavidir. Postmodernizm ise bu okumanın bazı noktalarını eleştirmekle birlikte yaşanan “akışkanlığın” hızı ve kapsamı karşısında, sadece bilgi ve materyal dolaşımı özelinde değil aynı zamanda insani hareketliliği de dikkate alan kimliklerin, kültürlerin ve dinlerin dolaşımı hakkında daha belirgin içerikleri kendisinde toplamaktadır. “Bir avuç dünya” içinde etkileşimler hiç olmadığı kadar daha hızlı yaşanmaktadır. Bu kapsamda özellikle din, inanç gibi soyut bir alanın nerden nereye geldiğini ve nereye gideceğini tartışmak oldukça kaygan bir zemin üzerinde yol almaya benzemektedir. Din olgusunun nasıl bir değişim ve dönüşüm geçirdiğini ya da geçireceğini açıklamak için ortaya atılan teorileri tek bir noktadan hareketle izah etmeye çalışmak bu manada yetersiz kalmaktadır. Çünkü modern, seküler, küresel ve postmodern bir toplumun dönüşüm hikayesi din gibi bir olguyu farklı perspektifler üzerinden ele almakta, kimi zaman onu toplumsal yaşamdan soyutlamakta kimi zaman ise merkeze yerleştirmektedir. Bu kapsamdaki tartışmalar bu çalışmada sekülerleşme teorileri altında ele alınmıştır.

Araştırmada sekülerlik bir olgu, sekülerleşme bir süreç ve sekülerizm ise bir değer atfı olarak kullanılmıştır. Buna göre “dinden bağımsız olan” anlamında ve özellikle kamusal alanı ifade etmek için seküler kavramı kullanılırken, sekülerleşme ise endüstrileşme, kentleşme ve moderneleşme gibi tarihsel gelişmeleri kapsayan ve süreklilik arz eden bir süreci ifade etmektedir. Brayn Wilson bu durumu “insan toplumunda meydana gelen uzun vadeli bir süreç” olarak tanımlar (akt. Stark, 2014: 62). Sekülerizm ise yeri geldiğinde modern devlet ilkelerinden biri yeri geldiğinde ise ideolojik bir düşünce sistemi olarak kullanılmıştır.

Çalışmanın temel tartışması ise sekülerleşme teorileri üzerinden kurgulanmıştır. Sekülerleşme kavramının kelime kökü “asır- devir” anlamına gelen Latince bir kelime olan “sæculum”dan türemiştir (Ahmedi, 2018: 59). Kelime, asır devir anlamına ek olarak “zaman ve mekân” anlamlarını da içermektedir. Zamanla ifade edilmek istenen “şimdi ve hazır oluş” iken mekân “dünya ve dünyevi” olmayı ifade etmektedir (Ekinci, 2018: 325). Dördüncü beşinci asra gelindiğinde ise bu kelimeye “Tanrı’yla uyuşmayan bir hayat şekli” anlamı da yüklenmiştir (Swastos ve Christiano’dan akt. Köse, 2014: 12).

Sekülerleşme kavramının kullanılması daha önceki yaşantı şeklinin seküler olmadığını ya da şimdiki oranla daha az seküler olduğu kabulünü beraberinde getirmektedir (Stark, 2014: 62). Hukuk, siyaset bilimi, ilahiyat ve felsefe gibi alanlarda da kullanılan sekülerleşme kavramı, bu nedenle sosyoloji literatüründe, eski ve yeni durumu karşılaştırma ve yeni olan süreci açıklamayı da içermektedir: dini otoritenin giderek kontrolünü kaybetmesi, dünyevi amaçların öne çıkması, doğaüstüne olan inancın azalması, doğaüstü kavramların (din, dinimsi yapılar, halk inançları, astroloji, fal, burç ve büyü gibi) insanların hayatına daha az etki etmesi, sembollere, inanç ve ritüellere katılımın azalması gibi. (Wilson, 2015: 9-10). Diğer bir ifadeyle toplumların ve bireylerin modernleşme süreci ile birlikte geleneksel inanışlarını akıl süzgecinden geçirmeye başlamasını, dini inanış ve pratiklerin gündelik hayattaki kurumlar üzerindeki eski yaptırım etkisinin kalmamasını, dini sembollerin ve onlara yüklenen kutsaliyetin azalmasını, bireyselleşmenin artması ile birlikte toplumda yaşayan bireylerin kendi çevreleri üzerinde daha etkin bir rol oynamaya başlamasını ifade etmektedir.

Max Weber (1864-1920) sekülerleşme tanımını yapmaya öncelikle rasyonelleşme üzerinden başlar. Ona göre rasyonelleşme bize doğayı ve dünyayı anlama imkânı verir. Diğer bir ifadeyle gözün açılması durumudur. Ancak bu gözün açılması beraberinde “dünyanın büyüünün bozulması” na sebep olur. Gözün açılması ile kast edilen modern bilimin gelişmesi ile daha önce din ve geleneksel inançlar ile açıklanan durumların akla yatkın hale getirilmesi, yani daha önceleri gizemli olarak görülen konuların gizemini yitirmesi durumudur. Weber dindeki bu rasyonelleşme süreci ve sonrasında gözün açılması durumunu sekülerleşme olarak tanımlamaktadır (Cuff, Sharrock, ve Francis, 2013: 65; Swatos ve Christiano, 2002: 96-100; Berger, 2015b: 224). Bu kapsamda dünyanın herhangi bir coğrafyasında yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler, gündelik hayatın içine yayılmış o toplumdaki kutsala olan yaygın inancı değiştirmiş ve ona olan bağlılığı azaltmak noktasında işlev gösteriyorsa o toplumun sekülerleşme süreci içerisinde olduğu söylenebilmektedir. Bu sürecin oluşmasında ana rol oynadığı düşünülen şeylerden bir tanesi de modernleşmedir. Sosyal bilimlerin ortaya çıkması ve modernleşmenin gittikçe yaygınlaşması özellikle sosyal bilimciler

arasında dinin geleceğine dair soruların konuşulmasına neden olmuştur. Bu dönemde hâkim olan ortak görüş dinin yavaş yavaş sahneden çekileceği ve modernleşmenin bunda başat rol oynadığı yönündedir (Köse, 2014: 11). Bu yüzden sekülerleşme sadece mevcut durumu açıklamaya çalışan bir kavram değil aynı zamanda dinin bu gününe ve geleceğine ilişkin bir tezi de içeriğinde barındıran bir kurama dönüşmüştür. Sekülerleşme tezinde “modernliğin dinsel inançlara hiç geçit vermeyeceği” düşüncesi hâkimdir (Hamilton, 2013: 455). Sekülerleşme kuramcıları modernleşme ile birlikte, toplumların dini sembol, düşünce, değer ve kuramlara olan bakışının değişeceğini, kutsal yapıların ve kutsal kabul edilen şeylerin kutsallık derecelerinde bir sorgulamaya gidileceğini, herhangi bir dini inanın toplumdaki hâkim kültür aracı olmaktan uzaklaşacağını, dinin toplumsal ve siyasal alandaki etkinliğinin giderek azalacağını, dini kurumların elinde bulundurdukları kamu gücünü kaybedeceklerini bunun yanı sıra bireysel inanışlar, dini pratikler, ibadetler, ritüellere katılımlarda da azalmalar yaşanılacağını, hatta bir süre sonra dinin ortadan kalkacağını savunmaktadırlar (Küçükcan, 2005: 110; Bayer, 2010: 153; Ertit, 2014a: 104). Bir diğer ifade ile modernleşme dinamikleri ile birlikte konuşulmaya başlanan sekülerleşme teorisi belli bir zaman dilimi içerisinde dinin toplumsal alandaki görünürlüğünün azalması, doğüstü ve fizikötesine olan inancın giderek güç kaybetmesi olarak tanımlanabilir (Ertit, 2013a: 213).

1.2. Klasik Sekülerleşme Teorileri

Ondokuzuncu yüzyılın sosyologları (Auguste Comte, Herbert Spencer, Emile Durkheim, Ma Weber ve Karl Marx gibi) Rönesans, Reformasyon, Aydınlanma, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, endüstrileşme, kapitalizm, kentleşme ve modernleşme gibi birçok iç içe geçmiş ve/veya birbirini tetikleyen gelişmeler sonucunda dinin toplum üzerindeki etkisinin azalacağını düşünmekteydiler. Hatta dönemin sosyal bilimcileri yaşanan bütün bu değişim ve dönüşümler sonucunda ‘dinin ölümünün gerçekleşeceğini’ savunmuşlardı (Küçükcan, 2005: 110; Bayer, 2010: 151; Ertit, 2013b: 116). Klasik sosyologlar gibi Berger’de dinin kültür, ekonomi, eğitim, siyaset kurumlardan çekileceğini, sosyal hayatta daha az yer bulacağını evrensel ve kaçınılmaz bir son olmasa bile belli alanlarda dinin çökeceğini ya da kaybolup gideceğini belirtmekteydi. (Berger, 2015a: 40). Kendi ifadesi ile sekülerizm “toplum ve kültür alanlarının dini kurumlar ve sembollerin egemenliğinden çıkarıldığı süreç” tir (Berger,2015a: 33).

Sekülerleşme tezinin klasik versiyonuna göre modernleşmenin bütün getirileri neticesinde din kurumu geri plana düşecek, sosyal hayattaki baskın etkisi azalacak bunların bir yansıması olarak da bireyselleşme ve rasyonelleşme ile kişilerin zihinlerindeki din olgusu,

doğüstü güçlere inanma giderek azalacaktır. Din kurumundaki bu güç kaybı ve bireylerin dindarlık seviyelerinin giderek düşmesi yalnızca makro ölçekteki dini grupları (Hristiyanlık, Müslümanlık ve Yahudilik gibi) etkilemekle kalmayacak, fizik ötesine olan inancın azalması ile dünyada kutsala atfedilen değer yok olacağı iddia edilmektedir (Köse, 2001: 153).

Larry Shiner *“The Concept of Secularization in Empirical Research”* (1967: 209-216) adlı makalesinde sekülerleşme kavramını 6 başlıkta açıklamıştır. Başlıklardan birincisi “Dinin gerilemesi”dir. Burada bahsedilen şey dini sembollerin, doktrinlerin ya da dinimsi yapıların toplumsal düzeydeki güçlerini ve yaptırımlarını kaybedeceğidir. Yani dini ritüel ve kurallar toplumsal hayatta geri plana düşecektir. İkincisi “bu dünyaya uyum gösterme”dir. Dini grupların ya da bireylerin gelecekte vaadedilen bir yaşam için çalışmaktan çok içinde bulunduğumuz yaşadığımız reel dünyaya uyum sağlaması anlamında kullanılmaktadır. Bir bakıma dünyevileşme de denebilir. Fenn (1969: 112) bunu dinin vaat ettiği ödüllerin yerini bu dünyadaki ödüllere alması ve bireylerin toplumların buna odaklanması olarak açıklamıştır. Ele alınan üçüncü başlık “Toplumun dinden ayrılması”dır. Shiner burada ne kurumları ne de kurumsal eylemleri etkilemeyen bir din anlayışından bahsetmektedir. Burada din özel alanla sınırlandırılmıştır. Din, dini grup ya da inananlar dışında etkisi olmayan bir konumdadır. Dini inanç bireysel bir mesela haline dönmektedir. Dördüncü başlık “dinin inanç ve kurumların aktarılması” olup burada dini kurumların işlevlerini artık başka kurumların almaya başladığı ve bu sebeple dine olan ilgi ve ihtiyacın azaldığından bahsedilir. Yani daha önce kilisenin yüklenmiş olduğu sosyalleşme, yardımlaşma, ihtiyacı olana bakım verme, eğitim vb. işlevlerin başka kurumlar tarafından karşılanır hale gelmesidir. Bu durum ihtiyaçlarını başka kurumlar sayesinde karşılayan bireylerin giderek dinden uzaklaşmasını da beraberinde getirmektedir. Beşinci başlık “dünyanın desakralizasyonu”dur. Bu başlık içinde yaşadığımız dünyanın giderek kutsaldan uzaklaşması olarak çevrilebilir. Din ile çevrelenmiş gelenek vb. şeylerden giderek uzaklaşma, bilgi edinmenin kutsal ya da metafizik üzerinden yapılmaması başka bir deyişle insanın giderek rasyonelleşmesi ve sorduğu sorulara din dışında cevaplar vermesidir. Elde edilen yeni bilimsel bilgiler ve teknolojik gelişmeler bu süreci desteklemekte bireylerin sordukları sorular din dışında cevaplar vermelerine olanak sağlamaktadır. Son başlık ise “kutsal bir toplumdaki seküler bir topluma olan geçiş”dir. Bu içinde birçok değişkeni barındıran bir toplumsal değişimdir. Burada ifade edilen değişim yalnızca dini fenomenleri ifade etmez, toplumsal anlamda bir değişimi vurgular. Aynı zamanda bu değişim içerisinde rasyonel ve faydacı dinamikler bulundurmaktadır.

Sekülerleşme teorisi özünde şu üç kavramı barındırır. Bunlardan birincisi “rasyonelleşmedir.” Rasyonelleşme ile birlikte insanlar kendi başlarına açıklayamadıkları

soruların cevaplarını din üzerinden değil yeni bilimsel gelişmeler açısından cevaplamaya başlamaları ve bu cevaplar içerisinde kendilerine uygun olanları seçmeleri olarak açıklanabilir. İkincisi “farklılaşma” burada bahsedilen şey bireylerin giderek kendi özgür düşüncelerini dile getirebildikleri ve kalıplaşmış toplumsal yargılar içine sıkışıp kalmadıkları, kültürel etkileşimler ile birlikte tek bir dini sistem durumunun ortadan kalkmasıdır. Bireyselleşme, küreselleşme ve rasyonelleşmenin bu durum üzerinde güçlü bir etkisi olduğu söylenebilmektedir. Üçüncü olarak “bu dünyaya ait olma” ise bireylerin dini öğretinin getirmiş olduğu öteki dünya inancı ve onun için yaşamaktan çok, bu dünya ile olan bağlarının güçlenmesi bir nevi dünyevileşme olarak söylenebilir (Bruce, 2015: 25-44; Kirman, 2007: 284).

Başka bir perspektif ise sekülerleşme ve kapitalizm arasında bir ilişki kurmaktadır. Çünkü sanayileşmenin gözlendiği toplumlarda, ekonomik özgürlük indeksi temel alınarak bir sıralama yapıldığında başı çeken ülkeler ile sekülerleşme oranları arasındaki bağlantıya bakıldığında, bu ülkelerin din ve dinimsi yapılara (doğüstü) inanma oranının düşük olduğu, buna karşılık sanayileşmemiş ya da serbest piyasa ekonomisinin otoriter yönetimler tarafından kısıtlandığı ülkelerde doğüstü öğretilerin toplumsal tabanda daha baskın olduğu gözlenmektedir (Ertit, 2019: 165-166; Ertit, 2014b: 66). Bu kapsamda bireylerin dini bu dünyanın acılarından kurtulmak için bir sığınma aracı olarak gördüğü, ekonomik özgürlüklerin artması, hayat şartlarının iyileşmesi gibi durumlar sonucunda dine yönelimin azaldığı ifade edilmektedir. Ticari bir toplumun gelişmesi ile birlikte, faydacı olmayan bir davranışta bulunma eğilimi giderek azalmakta insanların doğüstü ve dinimsi yapılara olan inancı da bu kapsamda şekillenmektedir (Taylor,2014:221).

Bilimsel gelişmeler ve endüstriyel kapitalizmin etkilerine ek olarak kentleşme de sekülerleşme kavramı üzerinde oldukça etkili bir konumdadır. Kentleşme oranı ile kıyaslandığında kentleşme ve sekülerleşme arasında doğrusal bir orantı gözlenmektedir. Burada kentleşme ile birlikte sosyal hayatta olan değişim ve dönüşümler temel alınarak sekülerleşme ile arasında olan ilişki daha rahat açıklanabilir. Şöyle ki daha önce sözü geçen “farklılaşma” burada özel yaşam alanlarının yayınlaşması anlamında kullanılmaktadır. Yani bireyler kent yaşamının getirisi olarak farklı kültürlerle sahip topluluklar ile karşılaşmakta onlarla etkileşim haline daha kolay girmektedir. Bu noktada mobilizasyon (göçler, insanların hareketlilik halinde olma durumu) bu dinamiğin en temel taşlarından biridir. Sürekli farklı kültürler ile karşılaşmak, kentte yaşayan insanlarda farklılıklara karşı daha az tutucu olma eğilimi göstermelerini sağlamıştır. Aynı zamanda kent, bireylerin kendi farklılığını yaratacak

ve yaşayacak özel alana sahip olma imkânını da doğurmuştur (Ertit, 2019: 193-203; 2014c: 249-252).

Küreselleşme, rasyonelleşme, kentleşme ve kapitalizm gibi gelişmeler ekseninde şekillenen sekülerleşme kavramı 3 farklı alanda ele alınmıştır. Dobbelaere 1981-1984 tarihleri arasında yapmış olduğu çalışmalar sonucunda sekülerizmin genel bir teori olmadığından ve kavramın 3 farklı yüzünün olduğundan bahseder (Hadden, 2002, s. 141). Bunlardan birincisi toplumsal olan yüzüdür. Toplumsal sekülerleşme ile kast ettiği “aşkın ve evrensel değerlerin artık dinden bağımsız ideolojiler tarafından oluşturulmaya başlanması”dır. Yani burada sekülerleşmenin rasyonelleşme ile birlikte toplumsal birimler ve kültür üzerindeki etkisinin giderek azalması durumundan bahsedilmektedir. Dobbelaere’nin ikinci değindiği nokta kurumsal sekülerleşmedir. Burada bahsedilen kilise dışında kalan alanın “laikleşmesi”dir. Dinin toplumsal ve kurumsal temeldeki güçlü etkisini yitirip varlığını özel alan, aile ve dini gruplar gibi alt sistemler üzerinde etkisini sürdürmeye devam etmesidir. Üçüncü ve son olarak ele aldığı konu ise bireysel sekülerleşmedir. Bu kavram açıklanırken yapılan araştırmalardan elde edilen kiliseye devam oranlarındaki düşüş ve özellikle Marksist teorinin öne sürdüğü sosyal refah seviyesi yüksek toplumlarda dine olan ihtiyaç ve inançta meydana gelecek azalma fikri tartışılmıştır (Dobbelaere, 2014, s. 258-274).

1.3. Çağdaş Sekülerleşme Teorileri

Bütün bu bahsedilenler ışığında sekülerleşmenin iki düzeyde gerçekleşeceğini beklendiği söylenebilir. Bunlardan birincisi dini grup ya da kurumların toplum üzerindeki etkisinin giderek azalması, ikincisi ise bireylerin hayatlarındaki etkisinde azalma, karar alma stratejileri üzerindeki hâkimiyetini kaybetme olarak söylenebilir (Marshall, 2009: 157). Yani birinci düzeyde kamusal alanlar Tanrı’dan, kutsal ya da doğaüstünden arındırılmaktadır. İkinci düzeyde ise toplumsal hayattan bağımsız olarak bireylerin kendi rasyonelleşme süreçleri ile birlikte dinden uzaklaşacakları, daha önce referans aldıkları konularda dinin etkisini kaybedeceği vurgulanmaktadır (Taylor, 2014: 2-4).

Dikkat edilmesi gereken bir nokta sekülerleşme teorisi ortaya atılırken din, sabit bir olgu olarak ele alınmıştır. Farklı zaman ve şartlarda değişkenlik gösterebileceği, bütün dinler ya da dini gelenekler açısından aynı sonuçları doğuramayacağı göz önüne alınmamıştır. Sekülerleşme teorisyenlerine göre Dünya bir zamanlar düşünce, davranış ve kurumsal alanlarda kutsalla doluydu. Özellikle Aydınlanma çağı ve sonrasında gelen modernleşme ile birlikte kutsalın yeryüzündeki hâkimiyeti azaldı, gittikçe özel alana çekildi. Hatta bir süre sonra sekülerleşme öyle ilerleyecekti ki din özel alandan da çekilecek ve tamamen yok

olacaktı (Swatos ve Christiano, 2002: 112). Başka bir ifade ile sekülerizm savunucularının beklentisi; dini politika ve söylemlerin devlet alanı dışına itilmesi, kurumlardan uzaklaştırılması, dinin gündelik hayattaki görünümünün (ibadet gibi) ve toplumsal etkisinin azalması şeklindedir (Olgun, 2012: 137).

Özellikle 1980'lere kadar hâkim olan bu düşünce dünya üzerindeki dini manzaranın beklendiği gibi değişmemesi üzerine farklı yaklaşımların doğmasına, fikir değişikliklerinin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda Peter Berger özellikle dikkat çekicidir. Berger, sekülerleşme tezinin ilk ortaya atıldığı zamanlarda, tezin önde gelen savunucularından olup, sekülerizmi toplumsal, kültürel ve bireysel olmak üzere üç boyutta ele almış, din ve dini semboller arasında bir ayırım yapıp ilk aşamada kurumsal alanda dinin görünürlüğünün azalacağını ikinci aşamada ise dinin kurumlar üzerindeki sembolik etkisini de kaybedeceğini belirtmiştir. Bireysel alana geldiğinde ise dine inanların sayısının çok azalacağını, küçük cemaatlerden ibaret olacağını ve bu cemaatlerin seküler kültüre dayanabilmek için bir arada yaşamaya başlayacaklarını ifade etmiştir (Berger, 2002b: 13; Stark, 2014: 62; Kuyucuoğlu, 2012: 237). Başlarda sekülerleşme tezine sıkı sıkıya bağlı olan Berger geçen zaman içerisinde dünyanın beklediği yönde seküler bir hale evrilmemesi üzerine fikir değişikliğine gitmiştir Berger'in kendi ifadesi ile ;

Sekülerleşmiş bir dünyada yaşadığımız varsayımı göre yanlıştır. Günümüz dünyası, birazdan değineceğim bazı istisnalarla, alabildiğine dindardır. Bu şu anlama gelir: tarihçiler ve sosyal bilimciler tarafından oluşturulan literatürün bir bütün olarak genel anlamda "sekülerleşme teorisi" olarak etiketlenmesi esas itibarıyla yanlıştır. İlk çalışmalarda bu literatüre katkı yaptım. İyi bir gruptaydım pek çok din sosyoloğu benzer görüşlere sahipti ve literatürü savunmamız için geçerli sebepler vardı (akt. Davie, 2015b: 266).

Berger sekülerleşme tezine olan güvenini sorgularken şu argümanları ortaya koymuştur: Beklendiğinin aksine ABD'de muhafazakâr ve evanjelik kiliseler gelişim göstermiş bun karşın liberal kiliseler çöküş halindedir. Kiliseye gitme, ibadetlere katılma oranında bir düşme gözlene de dine olan ilgi devam etmektedir. Bunlara ek olarak dünyanın birçok yerinde dine olan ilgi azalmak yerine hızla ivme kazanmaktadır (Bruce, 2015: 235).

Berger'in fikirlerine ek olarak Brayn Wilson ve John Luckman'ın yapmış olduğu çalışmalar ile sekülerleşmenin bireysel boyutuna eğilmektedirler. Yapılan araştırmalar dini otoritelerin her bir bireyin inanç, ibadet ve ahlak ilkeleri üzerindeki hâkimiyetini kaybettiğini vurgulamaktadır. Bu durum Wilson ve Luckman için bireysel sekülerleşmenin temel göstergesi olarak kabul edilirken, Dobbelaera bu durumu dinin çöküşü olarak ya da bireylerin inanç ve ibadetlerinde bir azalmadan ziyade kurumsal dini otoritelerin bireysel dindarlıkları

denetim altında tutma güçlerinde bir düşünüş şeklinde yorumlar. Bahsi geçen bireysel sekülerleşme ile zihin sekülerliğin kapsamına dâhil olur. Bu dâhil olma ile birlikte dinin artık alt sistemlere olan etkisinin azaldığı müdahale etme çabasının gereksiz olduğu düşünülmektedir. Başka bir ifade ile dini bireyselleşme, din karşıtı bir tutumdan ziyade işlevsel farklılaşmanın bir yansımasıdır. İnanç artık daha özel ve kişisel bir meseledir. Hatta eskiden inançsızlık özel bir mesele iken şimdi inanç özel olmuştur. Dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta dinin giderek bireyselleşmesi bireylerin dini giderek kendi keyiflerine göre yaşamaya başlaması değil, aksine kendisini sürekli Tanrı'nın huzurunda hissederek hareket etmesini ifade etmektedir. Burada bireyin Tanrı ile birlikte olması için hiçbir aracıya (kurum şahıs vb.) yer yoktur (Ünal, 2010: 9). Bellah (1985) dinsel bireycilerin, dini inançları eleştirmekten çok dinsel kurumları ve kurumsal dini eleştirdiklerini ifade etmektedir (akt. Yamane, 2007: 182).

Modernleşme süreci olumlu ya da olumsuz az ya da çok bir şekilde bireysel ve toplumsal tabanda, kurumlar üzerinde etki göstermiştir. Bu kurumlardan bir tanesi de din kurumudur. Burada asıl dikkat edilmesi gereken nokta modernleşmenin din kurumu üzerinde olan etkisidir. Daha önceleri kilisenin elinde olan toplumsal fonksiyonlar (eğitim ve sağlık gibi) giderek kilise kontrolünden çıkmış, kendisine özerk bir alan açmıştır. Gözlenen bu kurumsal ayrışma bir noktada modernleşmenin normal bir parçasıdır. Bu sebeple hem dinin özel alana hapsolmesinin hem de dini faaliyetlerde çöküşün bahsedildiği üzere gerçekleşmediği ifade edilmektedir (Davie, 2015b: 257). Yaşanılan şey bir çöküşten ziyade bir dönüşümü ifade etmektedir.

Toparlamak gerekirse klasik teorilerin aksine, çağdaş kuramcılar yaşanan gelişmeler ve elde edilen araştırmaların sonuçları kapsamında sekülerleşme tezini dinin sonunun gelmesi olarak değil, bir dönüşüm hali olarak ele almış, klasik teorileri bu kapsamda eleştirmiştir. Çağdaş teorilerin klasik sekülerleşme kuramına dair yaptığı eleştiriler ve bu kuramı eleştirmeye dair sundukları gerekçeler bir sonraki başlık olan sekülerleşmenin iflasında detaylandırılacaktır.

1.4. Sekülerleşmenin İflası

Bir önceki başlıkta modernleşmenin ilerlemesi ile birlikte gelecekte dinin, dinimsi yapıların ve kutsala olan inancın nasıl bir değişim göstereceğine dair verilen cevaplardan dinin zamanla etkisinin azalacağını, sadece belli alanlarda etki göstereceğini hatta bir süre sonra yok olacağını savunan görüşler ele alınmıştır. Ancak 19. yüzyıldan bu yana geçen zaman içerisinde dinin ya da dinimsi yapıların kaybolması gibi bir durum söz konusu

olmamıştır. Bu durum beraberinde özellikle din sosyologlarının bu tezi sorgulamasına neden olmuştur. 1990’lardan sonra, yapılan araştırmaların verileri sonucunda Berger (2014: 41; 2002a: 89) sekülerizmin öngörülerinin tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini belirtmiş, sekülerleşmiş bir dünyada yaşadığımızı söylemenin yanlış olacağını, aksine “Bugün, bazı istisnalar hariç, alabildiğine dini bir dönem” yaşadığımızı ifade etmiştir.

Tartışmalar, sekülerizmin doğduran modernizmin bir çocuğu olmadığı, dini değişimleri açıklamak noktasında tutarlı bir teori oluşturmadığı, bahsedildiği üzere homojen dağılan bir süreç göstermediği (sanayi toplumları arasındaki farkları açıklayamadığı), dinin milliyetçi bir kültür içerisindeki önemini dikkate almadığı ve kutsal bir şeye inanmak dışında dinin aldığı rolü üstelenecek başka bir alternatif geliştiremediği gibi noktalarda tezin tekrar gözden geçirilmesi ya da yanlışlandığının kabul edilmesi şeklinde seyretmektedir (Arslan, 2010: 206; Zukerman, 2005: 229).

Sekülerleşme tezine yönelik oluşturulan yeni paradigmlar sekülerleşme tezini 3 başlık altında eleştirmiştir denilebilir. Burada karşımıza çıkan ilk grup sekülerleşme tezinin hiçbir zaman gerçekleşmediğini savunanlardır (Bayer, 2010: 159). Hadden bazı göstergeleri olmakla birlikte sekülerleşme sürecini destekleyen yeterli veri birikimi olmadığını, hatta eldeki veriler ışığında bu sürecin hiç oluşmadığını ifade etmiştir (Hadden, 2002: 154).

Rodney Stark (2014: 69) ise sekülerleşme tezinin deliller vasıtasıyla kanıtlanabileceğini savunanlara, “insanları eskiye göre daha dindardır ya da daha az dindardır diye bir kanıya varmamız için; öncelikle bir din çerçevesi altında bunun bir ölçütünü geliştirmeniz ve bu bulduğunuz ölçütle veriler elde edip eski veri ile şimdikiyi kıyaslamamız gerekmektedir” şeklinde eleştiri getirmişlerdir. Kiliseye devam oranı, Tanrının varlığına inanma, ölüm sonrası hayata inanma gibi ortaya konulan oranların insanların dinle, dinimsi yapılarla ve kutsalla kurdukları ilişkinin niteliğini belirlemekten uzak olduğunu belirtmişlerdir (Köse, 2001: 7).

İkinci grup sekülerleşmeden değil, dini bir değişimden bahsedilebileceğini savunurlar. Onlara göre din toplumda hiçbir zaman çöküş göstermemiştir ve çökeceğine dair öngöründe gerçekleşmemiştir, bu bir değişimdir (Wentworth’dan akt. Bayer, 2006: 54). Yani sekülerleşme, rasyonelleşen bir toplum içerisinde dinin gerilemesi değil, dindarlık formları içerisinde yeniden şekillenmesini ifade etmektedir (Leger, 2015: 326). Bu noktada sekülerleşme teorisi dünyada dinin ve gelişmekte olan yeni dini hareketlerin açıklanmasında yetersiz kalmaktadır. Din kendi başına salt bir gerçeklik olarak ele alınıp araştırılmamalı, içinde bulunduğu sosyokültürel çevre içerisindeki dinamiklerle birlikte ele alınmalıdır. Çünkü dini kurumları şekillendiren, güçlendiren ya da güç kaybetmesine sebep olan şeyler toplumsal

cinsiyet normları, irki meseleler, teknolojik gelişmeler, iktisadi olgular, siyasi tartışmalar vb. birçok açıdan sosyo-kültürel çevreye bağlıdır. Aynı zamanda bahsi geçen bu yapılarında din ile karşılıklı bir ilişkisinin olduğu unutulmamalıdır (Zukerman, 2009: 134).

Eleştirilerde yer alan diğer nokta sekülerleşme indeksinin, her yerde aynı ivmeyi göstermemesidir. Sekülerleşme tezi Avrupalı bir çerçeve içerisinde geliştirilmiştir, bu sebeple Avrupa da yaşanan dini değişimleri açıklamak noktasında tutarlı bir tavır sergilemektedir. Ancak, Avrupa'nın küresel dindarlığın bir prototipini yansıttığına dair görüş özellikle Amerika'dan elde edilen veriler sonucunda sarsıntıya uğramıştır (Davie, 2015a: 289). Bu kapsamda tartışmalar yine dinin salt bir gerçeklik olarak ele alınmasından çok, farklı sosyo-kültürel çevrelerde farklı dinamiklerin gelişebileceği noktasına gelmiştir. Avrupa ve Amerika'da yaşanan farklı dini hareketlilik bunun en güzel örneklerindedir. Bu farklılığın oluşmasındaki en temel faktörlerden biri Amerika'daki dini mezhepsel durumdur. Başka bir ifade ile Amerika'da serbest pazarda yer alan farklı dini kurumların çoğulculuğudur. Bu örnekte sekülerleşme kurumsal anlamda din karşıtı bir söylem geliştirmekten çok, dini konulara doğrudan müdahil olmayan ve dini kurumlara özerklik tanıyan bir devlet yapılanması görülmektedir (Berger, 2015b: 226). Himmeelfarb (2004)'ın ifadesiyle Avrupa'da aydınlanma düşüncesi bir "inançtan (somutlaştırılırsa hegemonik bir Katolik Kilise'den) özgürleşme", Amerika ise "inanma özgürlüğü" şeklinde gerçekleşmiştir (Davie, 2015b: 258). Yani Bu eleştiriler yaygın sekülerleşme tezinin Avrupa deneyimini yansıttığını, dünyanın diğer bölgelerindeki din toplum ilişkisini ve dindarlık düzeylerindeki değişimleri açıklamak noktasında eksik kaldığını belirtmektedir (Küçükcan, 2005: 113).

Eleştirilerin toplandığı üçüncü başlık ise temelde sekülerleşme gerçekleşmiş olsa bile 20. yüzyılın sonlarına doğru tekrardan kutsala olan ilgide bir artış olduğu yani sekülerizmden dönüşün (desecularization) gerçekleştiği yönündedir. Bu eleştirinin savunucuları şu an içinde yaşadığımız dünyanın iddia edildiği üzere kutsaldan arınmış olduğu fikrini kabul etmez aksine onlara göre dünya şuan kutsalla çevrelenmiş durumdadır. Bu sebeptendir ki iddia edildiği üzere sekülerleşme olgusu dinin yeryüzünden silineceğiyle sonuçlanacak bir durum değil, zaman, mekân ve kültürel çevrelerde değişiklik gösteren bir yapıdır. Yani sekülerleşme sürecinden etkilenme her toplumun kendi toplumsal yapısına göre şekillenmektedir (Bayer, 2010: 162). Dini değerler, inanç, aidiyet gibi konularda yapılan çalışmalar (Dünya Değerler Araştırması, Religious Change in Amerika, Nation Science Foundation vb.) göstermiştir ki, son elli yıl içerisinde ileri sanayileşme gösteren toplumlarda seküler yönelimde bir artma söz konusudur. Öte yandan, dünya bir bütün olarak ele alındığında geleneksel dini görüşleri benimseyen bireylerin sayısında bir artma olduğu gözlenmektedir (Davie, 2015b: 268; Swatos

ve Christiano: 104-106). Birçok toplumda bazı dini kurumların güç ve otorite kaybına uğradığı buna karşılık hem eskiden gelen hem de yeni ortaya çıkan inanç ve ibadet şekillerinin bazen değişimler geçirerek bazen yeni kurumsal şekillere dönüşerek bazen de aşırı dini ifadeler olmak üzere bireylerin hayatlarındaki yerini koruduğu gözlenmektedir (Berger, 2014: 40). Bahsedildiği üzeri dini iniş çıkışlar, uyanış ve sönmeler yaşanacaktır. Bu lineer bir çizgi değil döngüsel bir karakter sergilemektedir. Ancak bu konuda kaçırılmaması gereken bir nokta; kutsaldan uzaklaşma ya da kutsala dönüş yalnızca kurumsal dinler vasıtasıyla gerçekleşmediği günümüzde kutsal ile olan ilişkinin dini kurum ve gruplar ile sınırlı olmadığıdır (Stausberg, 2014: 290; Bell, 2014: 237).

Turner 1974 yılında yazdığı “Between Science and Religion” başlıklı yazısında bireylerin zamanla kiliseye gitmekten vazgeçtiklerini, ancak bu durumun onların hayatlarında dini bir tutumdan vazgeçtikleri anlamına gelmediğini belirtmiştir (akt. Hadden, 2002: 128). Çoğu kişi aktif ibadette bulunmamasına rağmen; bir dine/mezhebe mensup olduğunu ya da Tanrı’ya inandığını belirtmektedir. Yani belirli bir dinsel kimliğe ait olmak, belirli teolojik çerçeveler içerisindeki bir bilgiye inanmak, belirli pratikler gerçekleştirerek bu bağı sağlamak artık birçok insan için geçerli değildir (Taylor, 2014: 603). Burada Grace Davie’in “ait olmadan inanma” kavramını akla gelmektedir. Davie (1990) bu kavramla bireylerin kiliseye devam oranları düşse de kurumsal dine katılım azalsa da, Tanrı’ya olan inanç ve kutsalla olan ilişkinin hiçbir zaman kaybolmadığından bahsetmektedir.

Bütün bu tartışmaların sonunda söylenebilir ki yaşanan değişim ve gelişmeler (modernleşme, endüstrileşme, kentleşme, küreselleşme, teknolojik ilerleme ve diğer bilimsel gelişmeler gibi), insan hayatında bireysel ve toplumsal temelde ne kadar büyük değişiklikler oluştursa da din kurumu bir şekilde varlığını sürdürmekte, toplum ve birey üzerine olan etkileri de bir şekilde devam etmektedir. Swatos ve Chistiano’nun (2002: 106) belirttiği gibi “neredeyse hiçbir deneysel çalışma ‘kutsal tepe’den ‘seküler vadi’ye doğru toplumsal düzeyde bir kayışın olduğunu göstermemektedir” (Swatos ve Christiano, 2002: 106).

1.5. Yeni Dini Hareketler

Sekülerleşme teorisyenlerinin beklediğinin aksine modernleşme ile birlikte insanlar, “Tanrı var mı?”, “Dünyaya gelme amacımız nedir?” ve “Ölümden sonra yaşam var mıdır?” gibi soruların cevaplarını tatmin edici bir şekilde elde edememişlerdir. Bu durum bireylerin anlam dünyalarını şekillendirme arayışlarına devam etmelerine sebep olmuş, sordukları sorulara farklı kaynaklardan cevaplar aramaya başlamışlardır. Dinin giderek özel alana

çekilmesi ile bireysel dindarlık formları kendini göstermeye başlamış, yeni dindarlık biçimleri ortaya çıkmıştır.

Yirminci yüzyıl öncesinde yaşanan rasyonelleşme, modernleşme, sekülerleşme ve küreselleşme gibi gelişmeler dönemin siyasi, sosyal ve ekonomik yapısını değiştirmiştir. Yaşanılan bu toplumsal değişimler insanın evren ile olan ilişkisini, dini algılama biçimini, Tanrı ile olan bağı tekerrardan düşünmesine sebep olmuş ve bu durum yeni bir anlayışın ortaya çıkmasını sağlamıştır (Kırman, 2010: 17). Daha önce geleneksel toplum yapısına ve dini temellere uygun olarak şekillenmiş olan toplumsal unsurların, modern toplumun yeni şartları ile uyumlu olmasını sağlayacak yeni algılama biçimleri, yeni düşünme tarzları ve yeni teşkilatlanmalar olarak kendini gösteren bu anlayışlar sosyoloji literatüründe “yeni dini hareketler” olarak kendine isim bulmuştur (Günay, 2017: 443; Marshall, 2009: 817). Hareketler ilk olarak; ileri sanayileşmiş toplumlarda II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ortaya çıkmıştır. Yeni dini hareketlerin en belirgin özelliği modern toplumlarda uç noktalarda değil; bu toplumların tam merkezinde gerçekleşmesidir (Léger, 2004: 47). Hareketlerin ortaya çıkmasında; bilimin cevap veremediği soruların cevaplarını bulmak, politikalar ile düzeltilemeyen problemlere çözüm üretmek, nükleer savaşlar, çevre kirliliği, küresel ısınma gibi Dünya'nın geleceği ile ilgili olan durumlarla başa çıkmanın yanı sıra kiliseye katılım oranındaki düşmeler ve aile bağlarında yaşanan kopmalar sebebiyle ortaya çıkan manevi boşluğu doldurmak, huzura ve refaha erişmek gibi sebeplerin olduğu görülmektedir (Kırman, 1999: 226). Yeni dini hareketlerin en belirgin özellikleri ise bireylerin dünyayı anlamlandırma ve aradıkları soruların cevaplarını bulma gibi durumlar çerçevesinde felsefi, ruhani (spiritüel) ve dini bir arayış olarak ortaya çıkmalarıdır (Barker, 1986: 335). Başka bir ifade ile daha önceleri sadece ihtiyaç duyulduğunda gidilen mabetlerin yerini alternatif arayışlar ve kutsala yönelme eğilimi almıştır (Wilson, 1976: 20).

Modernleşme ile birlikte toplumsal yapıda ve dini kurumlarda meydana gelen değişimler sonucunda özellikle ABD, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa da yayılım göstermeye başlayan bu gruplar küreselleşme ile ivme kazanmıştır. Özellikle kendilerinden köptüklerini ifade eden dinler tarafından eleştirilmiş, çocukları bu gruplara üye olan aileler tarafından tepki görmüş ve toplumun muhafazakâr kesimi tarafından sapma olarak nitelendirilmiştir (Kırman, 2010: 14). Bu durum yeni dini hareketlerin medyadaki görünürlüğünü arttırmıştır. Hukukçuların, psikologların ve sosyologların üzerinde çalıştıkları bir konu haline almıştır. Ancak bu noktada sosyologlar arasında; neye “yeni dini hareket” denileceği, hangi kapsamda “dini” olarak ele alınıp, hangisinin “yeni” sayılacağı ve hepsinin “hareket” özelliği gösterip göstermediği, gibi noktalarda tartışmalar başlamıştır (Carrol, 1983: 45-46). Bu dini

hareketlerin başına yeni sıfatının eklenmesinin sebebi ise hepsinin II. Dünya savaşı sonrası dönemde ortaya çıkmış olmalarıdır. Başlangıçta ortaya çıktıkları yer ve zamana bağımlı olarak düşünülen bu hareketler, küreselleşmenin etkisiyle birlikte geniş bir yayılım alanı göstermiş, neredeyse dünyanın her yerinde farklı yeni dini hareketler görmek olanaklı hale gelmiştir (Barker, 1989: 145-150). Ancak bu ayırım özellikle “1950’lerden sonrası” şeklinde tanımlandığında bu tarihin öncesinde kalan Quarkerlar (1652), Unitarian (1793) ve hala canlılığını sürdürmekte olan Yahova şahitleri de bu kapsamda yeni sayılmamaktadır (Kırman, 2010, s. 58). Zamansal anlamda yapılan bu tartışmalara ek olarak, teolojik ve bilimsel biçimde yapılan farklı yaklaşımlarda vardır. (Kırman, 2014: 14).

Teolojik temelde yapılan açıklamalarda karşımıza ilk olarak kült kavramı çıkmaktadır. Kültler yeni bir dinin oluşumunda ilk basamak olarak görülmektedir. Oxford sözlüğünün tanımlamasına göre kült: “Başkaları tarafından garip veya üyeler üzerinde aşırı kontrol empoze eden, dini inançlara veya uygulamalara sahip nispeten küçük bir grup insan” anlamına gelmektedir (Oxford Dictionaries, 2019). Bu kavram daha çok toplumsal değişim dönemlerinde bireyci ve aktivist bir tutum ile ortaya çıkan, toplum tarafından kabul görmüş yaygın yerleşik inanç ve ibadet kalıplarının dışına çıkarak bir araya gelen insan topluluklarını ifade etmek için kullanılmaktadır. Özellikle teolojik tanımlamalarda kavrama olumsuz bir tutum yüklenmekte beyin yıkama ve manipülasyon yöntemlerinin kullanılarak bireylerin zihinlerinin kontrol edildiği ifade edilmektedir (Barker, 1986: 335; Barker, 2013: 4; Zuckerman, 2009: 112).

Akademik tanımlamalara baktığımızda karşımıza ilk olarak Eileen Barker çıkmaktadır. Baker (1992: 9) “Yeni Dini Hareketler” kavramını dini, ruhani, manevi ve felsefi söylemler barındıran bunları coşkulu bir şekilde dile getiren, özellikle 1950’lerden sonra ortaya çıkan ve 1970’lerden sonra yayılım gösteren organizasyonları/oluşumları ifade etmek için kullanmıştır. Bu organizasyonların/oluşumların dini olarak isimlendirilmesinin sebebi üyelerine manevi yönden olgunluğa kavuşma, bir dünya görüşü verme, hayatın anlamını bulmasında rehber olma gibi misyonlar edinmiş olmasıdır. Bu hareketlerin ortaya çıkış sebeplerine baktığımızda sekülerleşmenin, küreselleşmenin ve beraberinde gelen dini çoğulculuğun artmasının, dinin bireysel bir meseleye dönüşmesinin, inancın haz (doyum) ile ilintili olmasının ve dünyanın hızlı bir değişim içinde olmasının etkilerini görmekteyiz (Özkan, 2014: 31-38). Bu noktada sekülerleşme dünyanın büyümesini bozmuş, bireylerin anlam dünyalarında güçlü değişimlere sebep olmuş bunun sonucu olarak bireyleri kutsal arayışına sürüklemiştir. Küreselleşme, ortaya çıkan yeni dindarlık formlarının yayılım göstermesini kolaylaştırmış, medya ve yeni medya gibi araçlar görünürlüğünün artmasını sağlamıştır.

Ortaya çıkan bu hareketlerin daha iyi anlaşılması adına yeni dini hareketler “monistik” ve “düalistik” olmak üzere iki farklı grupta incelemeye alınmıştır. Monistik grup da yer alan hareketler daha çok karizmatik liderlerin etkisi altında olup, lidere tam teslimiyet halinde olan üyelerine aydınlanmaya ulaşacağına dair vaatlerde bulunmaktadır. Aynı zamanda bu hareketler hayatın her alanını ilahileştirilmiş kurallar bütünü ile çevrelenmiş, kutsallaştırılmış bir dünya sunmaktadır. Düalistik olarak adlandırılan ikinci grup ise daha çok modern düzenin karmaşıklığını eleştirmektedirler. Ahlakı yönden bozulmuş olarak niteledikleri dünyayı değiştirme eğilimindedirler. Düzene yapılan bir eleştiri ve karşıt bir duruş sergilemeleri sebebiyle “karşıt hareketler” olarak da adlandırılmaktadırlar. Ancak hem Tanrı hem de insan merkezli bir ahlak anlayışı benimsediği için daha çok “düalistler” olarak anılmaktadırlar. (Kırman, 1999: 224; Kırman, 2010: 106).

Yeni dini hareketleri daha iyi anlamak için yapılan bir diğer sınıflama Roy Wallis tarafından yapılmıştır. Wallis bu hareketleri dünyaya karşı aldıkları tutum bakımından; dünyayı reddedenler, dünyayı olumlayanlar ve dünyaya uyum sağlayanlar şeklinde 3 grup olarak sınıflamıştır (akt. Marshall, 2009: 818). Birinci grupta yer alan yeni dini hareketlere göre insanların yaşadığı acıların, yoksunluk ve mutsuzlukların kaynağını toplumsal yapı olarak görürler (materyalizm, bürokratikleşme ve bireyselleşme gibi). Bu sebeple dış dünya ile sınırlı bir iletişim içindedirler. Kesin ve açık bir şekilde tanımlanmış bir tanrı inancı vardır, kurumsallaşmaya karşı dururlar. Uluslararası Krişna Bilinci ve Tanrı'nın çocukları bu hareketlere örnektir. İkinci Grup genelde büyük bir dinden kopma şeklinde kendini gösterirler. Bu hareketler toplum tarafında pek tepki görmez, dini aktiviteler dışında uyumlu oldukları söylenebilmektedir. Üyelerine hedeflerine ulaşma, maddi ilerleme, mevcut toplumsal durumundan daha iyi bir statüye gelme gibi vaatlerde bulunduğu için dünyayı olumlayanlar olarak anılırlar. Japon Soka Gakkai ve Pentakostal hareketleri bu gruba girmektedir. Üçüncü gruba bakıldığında dünya düzenini değiştirmek gibi bir uğraşları yoktur. Onlar daha çok bireysel dönüşüm odaklıdırlar. Üye bulma gayretleri vardır, gelir elde etmek için ticaret vb. yolları kullanırlar. Hoşgörülü ve herkese açık bir grup olma özelliği sergilerler. Diğer iki gruba göre daha içkin bir Tanrı anlayışını benimsemişlerdir. Bu gruptaki hareketler daha çok Hindu ve Budist felsefeden etkilenmişlerdir. Aetherius Topluluğu, İnsan Potansiyeli ve Neo-Pentecostalizm bu hareketlerden bazılarıdır (Marshall, 2009: 818; Köse ve Loewenthal, 2000: 103).

Rodney Stark (1987) yeni dini hareketlerle klasik dinlerin arasındaki dokuz önemli farktan bahsetmektedir:

1. Yeni dini hareketler kültürel sürekliliğin bir parçasıdır. Oysa klasik dinler böyle değildir.
2. Klasik dinlerin toplumsal çevre ile arasındaki dini tansiyon yeni dini hareketlere göre daha yüksektir.
3. Yeni dini hareketler üyelerini organize etmek, yapılan çağrılara uymak vb. konularda daha etkin kullanmaktadır.
4. Yeni dini hareketler demografik olarak daha geniş bir tabanı temsil etmektedir.
5. Çatışma ve gerilimin olmadığı ortamlar yeni dini hareketlerin çalışması için daha uygunken bu tip durumlar Klasik dinlerin tetikleyicisi olmaktadır.
6. Yeni dini hareketlerin Klasik dinlere göre başarı yakalama oranı daha yüksektir.
7. Yeni dini hareketlerde sosyal ağlar daha kuvvetlidir.
8. Yeni dini hareketlerde din ile dünyevi alan arasındaki sınır daha azdır.
9. Yeni dini hareketler klasik dinlerin aksine çok hızlı sekülerleşme sürecine girebilirler (Stark'dan akt. Alıcı, 2014: 75-76).

Görüldüğü üzere yeni dini hareketlerin en önemli özelliklerinden biri belirli bir sınıfsal yapıyı aşan bir yayılım göstermeleri, farklı toplumsal statüleri barındırmalarıdır. Bu hareketler yeni bir kimlik arayışının sonucu olup özünde bireysellik vurgusu yapmakta gibi görünse de bireylerin bir araya gelmeleri sonucunda kolektif unsurları da teşkil etmektedir. Bu hareketler her ne kadar yeni olarak adlandırılırsalar da geçmişten tamamen kopuk bir tablo sergilemezler. Belirtilmesi gereken en önemli özellikleri ise kutsalın doğrudan tecrübesini içermeleridir (Diani, 1993: 118; Arslan, 2006: 13).

Yukarıda belirtilen özelliklere ek olarak Hannigan(1990) 7 madde ile yeni dini hareketlerin özelliklerini belirtmiştir.

1. Toplumdaki yaygın dini inanışa ve eski dini hareketlere karşıt bir duruş sergilerler.
2. Üyeler, yeni norm ve kimliklerin empoze edildiği toplumsal bir öğrenme sürecine alınırlar.
3. Kendilerine göre bir ahlaki norm belirlerler ve üyeler arasında normatif bir etkileşim tarzı gözlenir
4. Onlar için sezgisel bilinç önemlidir bu sebeple akli yaşamı reddeder.
5. Karizmatik ve Otoriter liderleri vardır.
6. Kıyametten önce barış ve huzurun hâkim olduğu bir bin yıllık bir mutluluk devresinden bahsederler.
7. Yeni üyeler bulmak amacıyla misyonerlik faaliyetleri gözlenmektedir (Hannigan'dan akt. Kırman, 2010: 63).

1.6. Din Değişirme Kavramı

Din değişirme kavramının İngilizce karşılığına bakıldığında “convert” kelime kökünden türediği görülmektedir. Convert kelime anlamı olarak “Bir şeyin biçimini, karakterini veya işlevini değişirme” anlamında kullanılmaktadır (Oxford Dictionaries, 2019). Din değişirme özelinde bu kavram “conversion” kelimesi ile ifade edilmekte ve “bir şeyin bir formdan diğerine değişmesi ya da değişmesine neden olma süreci” olarak tanımlanmaktadır (Oxford Dictionaries, 2019). Clark’ın ifadesi ile “farklı bir din ideali için mensubu bulunduğu dini görüş ve bağlılıktan vazgeçme; dini inanç ve davranışlarla ilgili yön değişimi’ni de içine alan ‘manevi evrim ve gelişme’ lerdir (akt. Hökelekli, 1998 : 290). Richard Travisano bunu “kimliğin ve hayatın anlamının radikal bir şekilde düzenlenmesi şeklinde açıklamıştır (akt. Lofland ve Skonovd, 1981: 375). Bunlara ek olarak; “inanç sahibi birinin artık inanmaması”, “inanmayan birinin de inanç sahibi olması”, “bir dinden başka bir dine geçme”, “ait olunan dini yaşama şeklinde bir değişiklik”, “inanç yoğunluğunda bir azalma ya da artma olması” ve “aynı din içerisinde dini gruplar arasındaki geçişleri” ifade etmek için de din değişirme kavramı kullanılmaktadır (Kayıklık, 2005: 6 ; Köse, 2005: 410; Kırman, 2004b ,77-78).

İslam dinine geçme ya da İslam dininden ayrılma şeklindeki din değişirme olaylarının ve bu dine geçen ya da ayrılan kişileri ifade etmek için farklı kavramlar kullanılmaktadır. “İhtida” kelimesi başka bir dine mensup ya da inanç taşıyıcısı olan birinin İslamiyet’e geçişini ifade ederken, “irtidat” İslamiyet’ten başka bir dine geçişi ya da dinsiz olmayı ifade etmek için kullanılmaktadır. “Tevbe” ve “hidayet” kelimeleri ise din dışı yüzeysel ve samimiyetsiz bir dini hayat tarzını terk ederek bütünüyle dini bir yola girilmesini ifade etmektedir (Hökelekli, 1998: 290; Açıklık, 2004: 172). Ancak İslam inancını kabul edenler için kullanılan “hidayete erdi” ya da “mühted”, İslam’ı terk edenler için kullanılan “irtidat etti” ya da “mürted” gibi kelimeler değer ifade eden anlamlar içerdikleri için bilimsel çerçevede kullanılırken dikkatli olunmalıdır (Kayıklık, 2005: 7).

1.7. Din Değişirme Teorileri

Din değişirme sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik gibi birçok sebebin bir araya gelmesiyle gerçekleşen bir durumdur. Bu nedenle din değişirme olgusunu açıklamak için bütün bu boyutların dikkate alınması gerekir. Bu kapsamda yapılan hiçbir modelleme din değişirme olgusunu tam olarak açıklayamamaktadır (Rambo, 1999: 260). Ancak araştırmacılar bu faktörlerin arasında en etkili olanı saptamak için teoriler geliştirmişlerdir. Bunlar:

1.7.1. Klasik Argümanlar

Heirich (1973) "Change of Heart: A Test of Some Widely Held Theories about Religious Conversion" başlıklı yazısında sosyal bilim literatüründeki klasik argümanlardan bahseder. Din değiştirme olgusunu 3 ayrı başlık altında ele alan bu argümanlar şu şekildedir.

Strese Çözüm Olarak Dini Dönüşüm: Sosyal bilimlerde en büyük tartışma ve tanımlardan biri, dini tecrübenin olduğu varsayımıyla başlar. Bu tartışma, dinî deneyimin, özünde, diğer insanlarla ilişkilerde karşılaşılan stres durumlarına sihirli bir çözüm olarak yansıtıcı bir fantezi olduğu varsayımını içerir (Heirich, 1973: 4). İnsanlık tarihi boyunca din; her şeyin üstünde, bireyi hem aşan hem de kapsayan bir kurum olarak görülmüş, kutsal ve anlamlı bir dünya inşa ederek bireyleri etkilemiş onlara koruyucu bir kalkan oluşturmuştur (Varlıklıöz Arıca, 2011: 63). Başka bir ifade ile din anomilere karşı bir panzehir görevi görmektedir. Örnek vermek gerekirse Hindu kast sisteminin stresleri azaltmak için geliştirilen bir din olduğu savunulmaktadır. Bu inanca göre kişinin şuanda sistemde bulunduğu konumu bir önceki yaşamında (enkarnasyonunda) yapmış olduğu şeyler ve göstermiş olduğu performansa göre belirlenir. Bu sayede kişi içinde bulunduğu durumu bir önceki yaşamına bağlamakta reenkarnasyonlar sonucu daha güzel bir hayat yaşamak için buna uygun davranmaktadır (Nottingham'dan akt. Argyle ve Hallahmi, 2004: 261). Bu argümana göre sosyal koşullardaki yüksek belirsizlik ve rahatsızlık durumlarında dinsel dönüşümler gerçekleşmektedir. Psikolojik faktörlerden çok sosyal faktörler olarak ifade edilen bu argümanı Marx (1964: 43-44) "Dini eziyet ve sıkıntılar (insanın kendini bir takım zevklerden alıkoyması) aynı zamanda gerçek eziyet ve sıkıntıların ifadesi ve bir protestodur. Din bastırılmış şeylerin ifadesidir, kalpsiz dünyanın kalbi, ruhsuz ortamların ruhu ve insanların afyonudur" ifadesi ile açıklamaktadır.

Önceki Sosyalleşmenin Bir Sonucu Olarak Dini Dönüşüm: Bu yaklaşıma göre dini inanışlar içinde buldukları toplumun yapısına göre sosyalleşme ile tecrübe edilmekte ve öğrenilmektedir. Bu kapsamda bireylerin içinde buldukları sosyal yapı, dine katılım şekilleri, ailesinin yüksek bir inanca sahip olup olmaması ve aldığı dini eğitim gibi hususlar din değiştirme davranışı üzerinde etkilidir. Ebeveynleriyle sağlıklı iletişim kuran, onları seven ve onlarla birlikte yaşayan çocukların ebeveynlerinin sahip oldukları gibi bir inanca yöneldiklerini gösteren çalışmalar vardır (Argyle ve Hallahmi, 2004: 258). Dini bir değişimin çocukluktan itibaren yaşanan doğal gelişim eğrisinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir (Kayıklık, 2005: 13).

Kapsülleme Olarak Dini Dönüşüm: Dini dönüşüm sosyal etkileşim ve bağlılığın bir ürünüdür. Bireyin hayatının dönüm noktalarından birini yaşıyor olması, yoğun stres altında

bulunması, gerilimler yaşaması, bu nokta da dinin bir çözüm sunması ya da kendisini dini bir arayışta hissetmesi veya daha önce bir inanç değişikliğine gitmiş olması ve maruz kaldığı durumlar bu dönüşümü daha kolay hale getirebilmektedir. Aslında işleyişte kişinin bu yeni kimliğe (dini dönüşüme) adaptasyon süreci, çevresindekilerden aldığı referansın ve bu durumu özümseyiş şeklinin bir sonucudur (Heirich, 1973: 6).

1.7.2. Mahrumiyet/Yoksunluk Teorisi

Bu teoriye göre; insan, sosyal, psikolojik ve fiziksel anlamda bazı şeylerden mahrum kalmakta ve eksikliğini hissetmektedir. Bu mahrum kalma durumu bireyleri arayışa sürüklemektedir (Köse, 2005: 412). Dâhil olunan yeni grup bireylere ihtiyaç duydukları fiziki, manevi ve psikolojik desteği sağlamakta aynı zamanda güven ve huzur vermektedir (Günay, 2017: 451). Bir diğer ifade ile “İnsanın bu dünyadaki hayal kırıklığı ne kadar büyükse ölümden sonraki hayata olan inancı da o kadar büyük olur. Böylece bu dünyanın ötesinde bir dünyanın amaçlarının varlığı sosyal beklentilere ve sosyal değerlere ulaşmadaki çabalarda kaçınılmaz bir şekilde tecrübe edilen engellenmeleri telafi etme hizmeti görmektedir.” (Davis’den akt. Argyle & Hallahmi, 2004: 259).

Mahrumiyet teorisi; ekonomik mahrumiyet, sosyal mahrumiyet, organizmik mahrumiyet (zihinsel ve fiziksel), etik (ahlâkî) mahrumiyet ve ruhsal (psikolojik) mahrumiyet olmak üzere 5 başlıkta ele alınmaktadır. Bu gruplamalar saf değildir, bireyler bu yoksunlukların bir kaçını aynı anda yaşayabilirler (Glock, 1964: 27-29).

Ekonomik Mahrumiyet: Toplumların gelir dağılımındaki düzensizlik, bireysel ve temel ihtiyaçların giderilmesindeki sorunlar ve lüks yaşamlara ulaşım olanaklarındaki problemler bu mahrumiyet türünün kaynağıdır. Ekonomik yoksunluk, objektif veya sübjektif kriterlere göre değerlendirilebilir. Örnek olarak ekonomik olarak imtiyazlı gözükken kişiler, yine de kendisini ekonomik olarak yoksun olarak algılayabilir. Burada ana belirleyici bireyin kendisini nerede gördüğüdür (Glock, 1964: 27)

Sosyal Mahrumiyet: Sosyal yoksunluk, prestij, güç, statü gibi toplumsal ödüllerin farklı dağılımından kaynaklanmaktadır. Bireyler ait oldukları grubu ya da kendilerini güç, statüve prestij gibi konularda daha aşağı görmekte bu sebeple bir huzursuzluk hali yaşamaktadır. Bireylerin kendilerini farklı (aşağı) gördüğü zeminler neredeyse sonsuzdur. Ancak ekonomik ve sosyal yoksunluk arasındaki ayırım, sosyologların sosyal sınıf ile sosyal statü arasında yaptıkları ayırımdan kaynaklanmaktadır. Sosyal sınıfın tanımları ekonomik kriterler doğrultusunda yapılmaya meyillidir. Öte yandan, sosyal statü ayrımları prestij ve kabul konularına daha fazla dikkat etmektedir (Glock, 1964: 27).

Organizmik Mahrumiyet: Organizma yoksunluğu, bazı bireylerin, diğerlerine göre iyi bir zihinsel veya fiziksel sağlıktan mahrum kaldığı gerçeğini ifade eder. Psikotik rahatsızlıklar, sakatlıklar, engellilik durumları bu yoksunluk çeşidi içerisinde ele alınmaktadır (Glock, 1964: 28). Bireyler şifalanmak ya da uyuşturucu ve alkol problemlerine çözüm bulmak, alternatif üretmek amacıyla din değiştirebilirler (Chapman, 2001: 52).

Etik (Ahlaki) Mahrumiyet: Bu yoksunluk türü; toplumun baskın değerlerinin bireyin hayatını organize etmesinin anlamlı bir yolunu sağlamadığı ve bunun sonucu olarak bireyin bir arayış içine girdiği durumları ifade etmek için kullanılmaktadır. Yoksunluk, kısmen felsefidir ancak aranan felsefe, bireyin günlük yaşamını nasıl düzenlemesi gerektiği konusunda etik reçeteler sunacak olmalıdır. Etik yoksunluğu, diğer yoksunluk biçimlerinden nispeten bağımsızdır. Aslında, diğer yoksunluk biçimlerinin mevcut olmadığı durumlarda ortaya çıkması daha olasıdır (Glock, 1964: 28).

Psikolojik Mahrumiyet: Psikolojik yoksunluk etik yoksunluğa benzemekle birlikte buradaki felsefi anlam arayışı etik bir reçete kaynağı olarak değil, kendi iyiliği için aranır. Ruhsal bir tatminsizlik söz konusudur. Bu mahrumiyet türü genellikle çözümlenmemiş (sorunlu) bir sosyal mahrumiyetle bağlantılıdır (Glock, 1964: 29).

1.7.3. Sosyal Ağ (Social Network) Teorisi

Bu alanda geliştirilen bir diğer teori ise “Sosyal Ağ (Social Network)”dır. Bu teori bireylerin yeni bir grubu dâhil olurken ya da yeni bir dini seçerken en etkili faktörün o grup üyeleri ile olan etkileşim olduğunu savunur. Arayış içinde olan kişi kitle iletişim araçları ve medya organları gibi sosyal ağların etkisi ile bir dönüşüme dâhil olur. Burada aile bağları, bireylerin anne babaları ile kurdukları iletişim ve özdeşleşme, okulda aldıkları dini eğitim vb. faktörler etkili olmaktadır (Çayır, 2008: 38). Sosyal ağ teorisi mahrumiyet teorisini tamamen reddetmez, yaşanan yoksunlukların din değiştirmenin ana faktörü değil hızlandırıcısı olduğunu kabul eder. Bu teoriye göre din değiştirmeyi tetikleyen ana faktör yeni grup üyeleri ile olan etkileşim ve kurulan güçlü bağlardır (Stark ve Bainbridge, 1980: 1380; Köse, 2005: 413). Din değiştirme olayında dış çevrenin ne kadar büyük bir etkisi olduğundan bahsederken kaçırılmaması gereken bir diğer nokta bu durumun aynı zamanda zihinsel bir süreci de içine alıyor olmasıdır. Yani kişinin birtakım sosyal etkilere maruz kalması onda bilişsel bir sürece yol açmakta bu sürecin sonunda din değiştirme olayı gerçekleşmektedir (Çayır, 2008: 39). Ayrıca belirtmek gerekir ki sosyal ağ teorisi, mahrumiyet teorisini bütünüyle reddetmez, mahrumiyet durumlarının din değiştirmeyi hızlandıran faktörler olduğunu kabul eder ancak

başat faktör grup üyeleri ile olan etkileşim ve kuvvetli sosyal bağlardır (Stark ve Bainbridge, 1980: 1380-1381).

1.7.4. Rasyonel Seçim Teorisi

Kökleri klasik iktisat teorisine uzanan rasyonel seçim teorisi; bireylerin bir eylemde bulunacaklarında bu eylemin faydalarını ve beklenen maliyetlerini hesapladıkları, menfaatlerini maksimize hale getirmeye çalıştıkları ve buna göre harekete geçtikleri görüşünü savunur. Bu teori insanların dine yaklaşımının da tıpkı diğer nesnelere olduğu gibi kar-zarar eksenli olduğunu varsayar. Bu sebeptir ki bireylerin dini kimliklerinin ve dine katılım düzeylerinin zamanla değişiklik gösterebileceğini belirtir (Iannaccone, 2014: 238). Bireyin kutsal ile olan ilişkisinin de bu ekseninde olduğu kabulünden yola çıkarak, rasyonel seçim teorisi bireyin fayda ve maliyet hesabı yaptıktan sonra rasyonel bir tercihte bulunacağını, bu tercihlerinde genel olarak birbirinden farklı olacağını ifade eder. Bu kapsamda bireyin bir dine inanması, bir dini gruba üye olması, yeni bir dine geçmesi, ibadetlerini bireysel olarak ya da ibadet yerlerinde toplu bir şekilde (cemaat ile) yerine getirmesi gibi davranışlar fayda ve maliyetlerin hesaplandığı rasyonel bir seçimin sonucudur. Buradaki fayda bireyden bireye değişmekte kimisi için huzur bulma kimisi için sosyal sermayede bir artış olabilmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki beklenen fayda yalnızca dünyevi değildir, ölümden sonrasına da bir yatırım olarak görülmektedir (Varol, 2017: 125).

Bu kabullerden hareketle “Dini Pazar Modeli” geliştirilmiştir. Bu modelde din bir meta olarak ele alınmakta, cemaatlerin varlıklarını sürdürebilmek için kendilerine üyeler aradıkları, reklamlarını yaptıkları, üretilen, tüketilen aynı zamanda arz ve talebe cevap veren bir yapıya bürünmektedir (Iannaccone, 2014: 238). Pazarlanabilir bir meta halini alan din aynı zamanda kişisel bir tercih meselesi haline almış, öznelleşmiştir, tüketilebilir bir nesne olması boyutu ile de kimi zaman modanın bir konusu haline gelmiş kimi zamanda bir bireysel bir arınma, terapi işlevi görmüştür (Aygül ve Öztürk, 2016: 190). Başka bir ifade ile bireylerin dini davranışlarını kar-maliyet hesabı üzerinden anlamlandırmaya çalışan rasyonel seçim teorisi, inanan kişileri maddi ve manevi hizmet talep eden tüketici (müşteri), din adamlarını ve din kurumlarını da bu talepleri karşılayan üreticiler olarak görür. Bu ikisi arasında oluşan ilişkide dini pazarı meydana getirmektedir (Selman ve Uçar, 2011: 92). Dini pazarda dini grup ve cemaatler üye toplamak, bağış almak ve daha fazla yayılım göstermek için birbirleriyle rekabet içine girmektedirler amaç pazar payındaki en yüksek yeri almaktır. Buna karşılık tüketiciler (inananlar), dini ürün ve hizmetleri en ucuza alıp, karlarını maksimize etmek için çabalarlar.

Teorinin temel varsayımı, dine ilişkin talebin az ya da çok sabit olduğu ve böylece dini aktivitenin derecesinde görülen dalgalanmaların arzadaki değişimlerle açıklanabileceğiydi. Dini grupların ve dini ‘firmaların’ müritler ve tüketiciler için serbestçe rekabet edebildikleri açık dini pazarlar, dini kurumların başarılı olabildikleri oldukça dinamik bir ortam sağlamaktadır. Bu rekabet, birbirinden oldukça farklı ve etkileyici dini ürünleri meydana getirir ve bu nedenle dini hizmetler için çok dinamik bir talep meydana gelir. Bu noktada varılan genel sonuç, din ekonomisinin asla batmayacağıdır (Turner, 2014: 241).

Dini Pazar modelinin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için insanların özgür tercihlerde bulunabildikleri bir toplum yapısına ihtiyaç vardır. Aynı zamanda çoğulcu bir toplumsal yapının varlığı önemlidir. Çünkü çoğulculuk rekabeti de beraberinde getirir. Bireylere daha iyi ürün ve hizmet sunan (faydaları maksimuma çıkaran), daha fazla faaliyet gösteren dini gruplar daha geniş bir pazar payı elde ederler (Kirman, 2005: 153). Bir başka ifade ile dini çoğulculuk, serbest dini pazarlar ve rekabet ortamı, dini ürünler yelpazesinin genişlemesini sağlamaktadır (Aygül ve Öztürk, 2016: 192).

Teoriye yapılan eleştirilere baktığımızda sekülerizme benzer bir eleştiri aldığını görmekteyiz, nasıl ki sekülerizm Avrupa kıtasındaki dini değişimi açıklamak noktasında daha elverişliyse, rasyonel seçim teorisi de özellikle Amerika kıtası için geçerli bir teori özelliği göstermektedir. Çünkü dünyanın her yerinde bir dini inanç görülmekte ancak dini çoğulculuk ve dini pazar görülmemektedir. Bu daha çok Amerika özelinde bir oluşumdur. Bahsi geçen bu dini pazarın yaratmış olduğu rekabet ve üye toplama isteği sebebiyle inanlara duymak istediklerini söyleyen dini oluşumların ortaya çıkması da ayrıca eleştiri konusu olmuştur. Buna ek olarak teorinin öne sürdüğü insan davranışının özgecil ve bencil bir karakter sergilediği ve yalnızca bu minvalde hareket ettiği düşüncesine eleştiri olarak “toplumsal hayatın nasıl mümkün olduğu” sorusu yöneltmiştir (Selman ve Uçar, 2011: 103-104).

1.7.5. Beyin Yıkama Teorisi

Özellikle Yeni Dini hareketlere olan geçişleri açıklamak için kullanılan bu teori, bireylerin kendi rızaları ile din değiştirmelerinden ziyade, manipüle edildikleri, aldatıldıkları başka bir ifade ile beyinlerinin yıkandığı görüşünü ileri sürmektedir (Kırman, 2004a: 80). Beyin yıkama kavramının tanımına baktığımızda “anlaşılmaz, karşı konulmaz, akıl almaz ve hatta büyüsel yöntemler kullanmak suretiyle insan aklını kontrol altına almak veya insanların zihninde düşünsel ve ideolojik bir dönüşüm yaratmak amacıyla doğrudan veya dolaylı olarak yapılan her türlü sistemli telkin, yönlendirme ve baskıyı içeren bir uygulama ya da bir

propaganda tekniği” şeklinde ifade edilmektedir (Kırman, 2004a: 109). Ancak beyin yıkama kavramı sıradan propaganda tekniklerinden farklılık göstermektedir.

Bu teknikleri uygulayanlar, hedef belirlediği kişi veya kitleler üzerinde fiziksel veya manevi şiddet kullanabilmekte, bireyleri kendilerine bağımlı hale getirmek adına aç, susuz, uykusuz bırakabilmekte, bireylere uyuşturuğu maddeler verebilmekte ve özellikle genç bireyler üzerinde cinsellik, eğlence vb. zaafı kullanabilmektedir (Sancar, 2014a, s. 323). Buna ek olarak modern beyin yıkama teknikleri daha çok psiko-sosyal ihtiyaçların sömürülmesi üzerine kuruludur. Hedef seçilen kişi ve kitleleri etkilemek için sevgi, iltifat, hoşgörü, ilgi, ceza ve günah gibi psikolojik telkinler de kullanılmaktadır (Sancar, 2014b: 331). Bu teori; yeni dini hareketlere katılan kişilerin yalnızca beyin yıkama teknikleri etkisi altında olduğunu savunması, diğer katılım sebeplerini görmemesi, bireylerin hür iradelerini yok sayması, onları pasif birer kurban gibi göstermesi sebebiyle eleştirilmiştir (Kırman, 2010: 208).

Geliştirilen bu teorilere ek olarak özellikle sosyal kimlik kuramcıları din değiştirme için “yeterli sebep” ve “geçerli sebepler”den bahseder. Din değiştirme olayı tek bir sebebe bağlı olarak açıklanamaz, bu durumu az ya da çok etkileyen birçok faktör (geçerli sebep) vardır ancak yeterli sebep bir tanedir. Gerekli sebepler dönüşümü hızlandırma işlevi görürken, geçerli sebep eyleme geçmeyi sağlar. Sosyal kimlik kuramcılarına göre birey, mensubu olduğu dini grup ile özdeşleşmişse, gruba bağlılığı yüksekse, dini kimliğinden memnunsay, kazandığı dini kimlik bireye öz saygı sağlıyorsa ya da birey kendi grubu ile diğer grupları karşılaştırdığında, kendi grubunu cazip ve tercih edilesi buluyorsa, bir başka gruba geçmeyi düşünmez. Bu durumda söylenebilir ki din değiştirmenin altında yatan yeterli sebep bireyin sosyal kimliğinden memnun olmamasıdır (Yapıcı ve Yıldırım, 2003: 123; Yapıcı, 2007: 222).

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın bu bölümünde hangi yöntemin benimsendiği ve araştırmanın en başından son kısmına kadar hangi tekniklerin kullanıldığı belirtilmiştir. Önce araştırmanın konusu ve kapsamı açıklanmış, daha sonra amacı ve problemlerinden bahsedilmiştir. Araştırmanın evren ve örnekleme ile ilgili bilgiler, veri toplama aracının hazırlanması, verilerin toplanması aşaması ve toplanan verilerin analizleri aşaması bu bölümde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Son olarak, araştırmanın kapsam ve sınırlılıklarına ve literatür açısından önemine değinilmiştir.

2.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Din insanlık tarihinin her döneminde karşımıza çıkan sosyolojik, psikolojik ve tarihsel bir olgudur. Durkheim'a göre din; "bir topluluk içerisinde kendilerine bağlı olan insanları birleştiren kutsal şeylerle ilişkili birleşik inançlar ve pratikler sistemidir." (akt. Giddens ve Sutton, 2016: 171). Kutsallar içinde yasakları barındıran, gündelik inanç ve pratiklerin içinde yer alan ve etrafında toplananları (kilise/cemaat diye nitelendirilen manevi bir topluluk) bir arada tutan tek bir ahlaksal öğretinin geçerli olduğu sistemdir (Durkheim, 2005: 67-68). Başka bir ifade ile "din, anlamı insanı hem aşan hem de içine alan bir düzene inanmadır." (Çiftçi, 2016: 119). Görüldüğü üzere din olgusu sosyolojik anlamda belli bir dini ya da inancı merkez kabul etmemekte her dine ve inanaşa aynı mesafesizlikte durmaktadır. Berger'in (2015: 24) ifadesiyle din ise kutsal ve kozmik bir başvuru kaynağı sunarak, kurumları meşrulaştıran ve günlük yaşam içerisinde toplumsal olarak kurulan anlam dünyalarının gerçekliğini muhafaza etmeye yarayan bir süreçtir. Bu araştırmada din, doğaüstüne ait, kutsal ya da aşkın kabul edilen inanışlar, amaçlar, semboller, davranışlar, kurumlar sunan bir inanç sistemi olarak tanımlanmıştır (Çiftçi, 2016: 17; Kurt, 2005: 73-75; Wilson, 2015: 11).

Şerif Mardin (1993: 63) dinin fonksiyonlarını üç başlıkta ele almaktadır. Bunlardan birincisi dinin, kişinin bireysel hayatına etkili olan fonksiyonlarıdır. Kişiler günlük hayatta anlam veremediği kavrayamadığı olaylara din ile açıklık kazandırır. İkincisi, din sunmuş olduğu semboller, açıklamalar ve kavramsal ifadeler bakımından kültürel bir işleve sahiptir. Dinin üçüncü fonksiyonu ise içerisine bulundurduğu değerler sayesinde toplumsal hayatı düzenlemesi, toplumsal yapının işleyişine ve istikrarına katkı yapmasıdır. Bütün bu işlevlere ek olarak daha geniş bir açıdan bakıldığında din, Luckman'ın (2003) ifadesiyle "görünmeyen

din” sembolik manalar dünyası inşa etmeye yarayan ve bir toplumun en temel değerlerini meşru kılan sembolik gerçekliklerdir.

Bireyler dünyaya geldikleri andan itibaren sosyal düzen içerisinde belli bir din öğretisinin içine doğarlar (Kurçak, 2012: 3). Ancak insanın sorgulayan bir yapısı olması kendi anlam dünyasını şekillendirme düşüncesi bireyleri farklı inançlara arayışlarına yönlendirmektedir. Günümüz dünyasını sunmuş olduğu teknolojik gelişmeler, kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı, küreselleşme ile birlikte dünyanın adeta küçük bir köy haline gelmesi ve artık insanların birbirleri ile daha kolay iletişim haline geçmeleri anlam arayışları içerisinde olan modern bireylere farklı hayatların ve inançların kapılarını açmaktadır (Giddens, 2012: 67).

Bu arayışlar kendi ait oldukları dini daha iyi anlamak için yapılan araştırmalar olabilirken, başka bir dini öğrenmek ve sonucunda ait olduğu dini terk etmek ya da başka bir dini inanca geçmek şeklinde de olabilmektedir (Kırman, 2004: 79). Eklektik ve senkretik bir yapı sergileyen bu olgu bireylerin ait oldukları dini terk etmeleri, kendi dinleri içerisinde mezhep değişikliklerine gitmeleri ve farklı bir dini tercih etmeleri şeklinde karşımıza çıkabilmektedir. Bu kapsamda araştırma din değiştiren olgusunu ve bu olgunun içeriğini, süreçlerini ve oluş şekillerini konu edinmektedir.

2.2. Araştırmanın Amacı ve Problemleri

Araştırma genelde din değiştirme olgusunu özelde ise Müslümanlıktan Hristiyanlığa geçen bireylerin hangi sebeplerle ait oldukları dini bırakmayı seçtiklerini, mezhep seçimlerinde hangi faktörlerin etkili olduğunun saptanabilmesini ayrıca daha önce Hristiyanlığın bir mezhebine geçmiş ancak daha sonra Hristiyanlık içinde tekrar mezhep değişikliğine gitmiş bireylerin mezhep değiştirme sebeplerinin araştırılmasını amaçlamaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıtlar üretilmeye çalışılmıştır.

- Kişiyi din değiştirmeye iten ve/veya çeken hususlar nedir? Bireyin din değiştirmesine neden olan sosyal, kültüre, ekonomik ve psikolojik faktörler nedir?
- Kimler din değiştirmektedir?
- Din değiştirme süreci nasıl gerçekleşmektedir? Din değiştirme sürecinin evreleri nelerdir?

Bu sorulara cevap üretebilmek için bireylerin din değiştirme anlatılarına başvurulmuştur. Bunun yanı sıra araştırmada dini dönüşüm sonrasında bireylerin sosyal

hayatlarında olan değişimlerin saptanması, bu süreç içerisinde yaşadıkları problemlerin tespit edilmesi de hedeflenmiştir. Bu kapsamda üretilen sorular ise şu şekildedir:

- Din değiştirme sonrası yaşanan kişisel değişim ve dönüşümler nedir?
- Kişiler kimliklerini nasıl tanımlamaktadır?
- Bireylerin sosyal hayatında/gündelik yaşamında ne tür değişmeler meydana gelmiştir?
- Din değiştirme sürecinde ve sonrasında yaşanan kişisel ve sosyal problemler nelerdir?
- Din değiştirme sürecinde yaşadığı güçlükler nedir?
- Aile, akraba ve arkadaş gibi sosyal çevresinin tepkisi nasıl olmuştur?

Yukarıda belirtilen sorulara ek olarak çoğunluğunu Müslüman nüfusun oluşturduğu ülkemizde din değiştiren bireylerin gözünden Türk toplumunun din değiştirmeye bakış açısını öğrenmek amacıyla şu soruya da cevap aranmıştır:

- Din değiştiren bireylerin gözünden toplum din değiştirmeyi/din değiştirenleri nasıl algılanmaktadır?

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Bir saha araştırması olarak tasarlanan bu çalışma nitel araştırmanın yorumlayıcı paradigması esas alınarak gerçekleştirilmiştir. İnsanları doğal ortamlarında doğrudan ayrıntılı bir gözlem yoluyla sistematik bir şekilde analizini temel alan yorumlayıcı paradigma insanların kendi sosyal dünyalarını nasıl oluşturduğu ve sürdürdüğüne dair anlayış ve yorumlara varmayı amaçlamaktadır. Yorumlayıcı paradigma çerçevesinde genellikle katılımcı gözlem ve saha araştırması kullanılmaktadır. Bu teknikler pozitivist araştırmalardan farklı olarak araştırmacının katılımcıların gündelik yaşamlarında nasıl anlam yarattıklarına dair derin bir anlayış kazanmak amacıyla araştırmacının katılımcılarla uzun süre beraber vakit geçirmesini kapsamaktadır (Neuman, 2017: 131).

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 39). Yorumlayıcı kurama dayanan nitel araştırmada zaman, insan ve kültürden bağımsız nesnel ve evrensel yasalar bulmak yerine, derinliğine irdelenmiş durumlardan hareketle, belirli koşullar altında oluşan olay ve olgulara açıklık getirme önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 51).

2.3.1. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Bireylerin içinde yetiştikleri sosyo-kültürel yapıya bağlı olarak din değiştirme motiflerinin ve süreçlerinin değişiklik gösterdiği varsayılmaktadır. Bu noktada araştırmanın evrenini oluşturan Antalya İli, Türkiye'nin ve dünyanın farklı yerlerinden göç alan bir bölge olması sebebiyle bu sosyo-kültürel farklılıkları barındırdığı düşünülmektedir.

Bu araştırmada ilk olarak, araştırmacının problemine ilişkin olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumların saptanması amacıyla “kasti, yargısal örneklem yöntemi” kullanılmıştır. Süreç ilerledikçe elde edilen isimler veya durumlar tıpkı bir kartopu gibi büyüyerek devam etmiş belli bir süre sonra belirli isimler hep öne çıkmaya başlamıştır. Bu sebeple çalışmada kasti, yargısal örneklemin yanı sıra “kartopu örneklem yöntemi” kullanılmıştır. Araştırma da amaç çok veri toplamak değil “sağlam” (geçerli ve güvenilir) veriler toplamaktır. Bu kapsamda 21 bireyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler kişilerin istekleri doğrultusunda kiliselerin sosyal alanlarında veya kafelerde yapılmıştır.

Araştırmanın çalışma evrenini Antalya ili sınırları içerisinde yer alan 5 kilise oluşturmaktadır. Bu kiliseler odaklandığı sorun alanlarına uygun olduğu düşünülerek 3 farklı mezhebi temsil etmesi açısından şu şekilde belirlenmiştir.

- Protestan: İncil Kilisesi ve Antalya İncil Kiliseleri Derneği Lara Kilisesi
- Katolik: Aziz Nikolaus Kilisesi(Alman kilisesi) ve Dinler Bahçesi Katolik Kilisesi
- Ortodoks: Aziz Alypius kilisesi(Rum Kilisesi)

Kaleiçi'nde yer alan İncil Kilisesi eski bir Rum evinin restore edilmesi sonucu ibadethaneye çevrilmiştir. Evin iki farklı girişi bulunmaktadır. Girişlerden birinde kilisede çalışan bir görevli durmaktadır. Görevlinin bulunduğu kapı sosyalleşme alanı olarak arka bahçeye açılmakta ve oradan ibadethaneye direk çıkmış sağlanmaktadır. İkinci kapı ise İncil Kilisesi derneğine bağlı kafe ve kütüphanenin olduğu bir alana giriş sağlamaktadır. Bahsi geçen mekânların giriş yerleri farklı olsa da evin içerisinden birbirlerine bağlanmaktadır. Evin ikinci katı ise tamamen ibadet amaçlı kullanılmaktadır. Kilise ve kafe de haftanın 7 günü açıktır. Kilise cemaati çok kültürlü bir yapı sergilemektedir.

Antalya İncil Kiliseleri Derneği Lara Kilisesi Güzeloba mevkiinde bulunmaktadır. İncil Kilisesi'nin cemaate küçük gelmesi sebebiyle dernek üyelerinin kendi imkânları ve topladıkları bağışlar ile yaptırılmıştır. Dış mimarı yapı olarak 3 katı müstakil bir ev şeklindedir. Binanın ön cephesinde (giriş kapısının hemen üstünde) büyük bir hac

bulunmaktadır. İçerisinde yurtdışından gelen misafirlerin kalabilmeleri için odalar, sosyalleşme alanı ve ibadethane yer almaktadır. Cemaat İncil Kilisesi'nde olduğu gibi çok kültürlü bir yapı göstermektedir.

Antalya İncil Kilisesi'nin hemen yanında yer alan Aziz Alypius kilisesi (Rum Kilisesi) eski Rum kilisesinin restore edilmesi üzerine kullanıma açılmıştır. Kilise Ortodoks Kilise Mimarisine uygun olarak düzenlenmiştir. Kilise belirlenen ayin takvimine göre açılmaktadır. Kilisede Peder harici herhangi bir görevli yoktur. Peder de ayin zamanları dışında kilisede durmamaktadır. Girişte vaftiz için kullanılan küçük bir havuz bulunmaktadır. Kilisenin küçük bir bahçesi olması sebebiyle sosyalleşme alanı olarak yine Kaleiçi'nde yer alan kiliseye ait bir evin bahçesi ve oturma alanları tercih edilmektedir. Kilise cemaati Rus ve Gürcü ağırlıklıdır.

Işıklar Caddesinin hemen arka sokağında yer alan Alman Katolik Kilisesi apartman altındaki bir işyerinin düzenlenmesi sonucu ibadethaneye çevrilmiştir. Kilise yalnızca ayin zamanlarında açılmaktadır. Arka tarafında sosyalleşme amacıyla tasarlanmış bir bahçesi bulunmaktadır. Kilise Cemaatinin neredeyse tamamı Alman'dır.

Dinler Bahçesi Katolik Kilisesi Antalya Belek bölgesinde içerisinde sinagog ve caminin de bulunduğu Hoşgörü Bahçesi'nde yer almaktadır. Belek bölgesine tatile gelen yabancı turistlerin ibadet ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanan bahçe aynı zamanda bir sosyalleşme alanı olarak da kullanılmaktadır. Dışarıdan bakıldığında herhangi bir mezhepsel farklılık ya da özellik taşımayan mimarı yapısının yanı sıra ibadethanenin iç dizaynı daha çok Katolik Kiliselerini andırmaktadır. Turistik bir alan olması sebebiyle çok kültürlü bir yapı sergilemektedir. Ancak cemaat ağırlıklı olarak Rus ve Almanlardan oluşmaktadır. Farklı dillerde ve farklı mezheplerde ayinler düzenlenmektedir.

2.3.2. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri

Araştırma nitel bir tasarıma sahip olmasından dolayı veri toplama aşaması da nitel yönetime uygun derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmalar öznelerinin bakış açılarını, anlam dünyalarını ortaya koyma ve öznelerinin gözleriyle görme amacını taşımaktadır. Bu bağlamda görüşülenlerin anlam dünyalarını, duygu ve düşüncelerini anlamak nicel görüşmelerden farklı olarak daha derin bilgi edinimini gerekli kılmaktadır (Kuş, 2009: 87).

Araştırmada derinlemesine görüşmeler için yarı yapılandırılmış soru formu hazırlanmıştır. Görüşme sırasında alınan cevapları derinleştirmek amacıyla yeni sorular eklenmiş ya da soruların yerleri değiştirilmiştir. Bu şekilde bir uygulama yapılmasının sebebi araştırma öncesinde öngörülemeyen sorun alanlarının sohbetin doğal akışında ortaya

çıkartılabilesidir. Bu görüşme türü sahada araştırmacıya duruma uygun davranma olanağı tanımaktadır (Bal, 2016: 163).

Görüşme formu üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde din değiştirenlerin olgusal kimliklerine dair tanıtıcı bilgiler edinmek amacıyla hazırlanan sorular bulunmaktadır. İkinci bölüm de ise bireylerin din değiştirme süreçlerini öğrenmek, din değiştirmelerinin altında yatan sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik sebepleri ortaya çıkarmak amacıyla sorular yer almaktadır. Son bölümde ise bireylerin din değiştirme sonrasında yaşadıkları problemleri ve gündelik yaşamlarındaki değişimleri tespit etmek amacıyla sorular yöneltilmiştir.

2.3.3. Verilerin Analizi

Nitel araştırmanın ilkelerini benimseyen çalışmada elde edilen veriler öncelikle içerik analizi tekniğiyle incelenmiştir. Görüşülen bireyle somut olaylar ve olgular üzerinden yakınlık kurulmaya çalışılmış ve olgunun taşıyıcısı olan bireylerin yaşam süreçlerine ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bu noktada görüşmelerin öyküleştirilerek birer anlatıya dönüştürülmesi de hedeflenmiştir. İçerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilen görüşmeler, kodlama birimlerine ayrılmış ve önceden belirlenen temalar altında betimsel olarak çözümlenmiştir.

Katılımcıların din değiştirme süreçleri tiplleştiriliken yorumlayıcı sosyoloji ilkeleri benimsenmiştir. Weber'in yorumlayıcı sosyolojisi (verstehende soziologie) dört adımdan oluşur: 1. Yorumlayıcı anlayış perspektifi, 2. (Sosyal) ekonomik eylem, 3. Nedensel açıklama, 4. Etkisi ve kasıtlı olmayan sonuçları değerlendirmedir (Bendix, 1946: 519). Bu ilkeler çerçevesinde Weber'in "İdeal tip" kavramsallaştırması öne çıkmaktadır. Weberyen anlamda ideal tipler:

Toplumsal eylem her zaman için kesin olmaktan ziyade olabiliridir; çünkü toplumsal ilişkilerin tekil doğası, beklenen eylem yönünden sapma olasılığını ortaya çıkarır. Bunun için ideal tip, aktörlerin başka bir yönden ziyade bir eylem yönünü izleme olasılıklarını analiz etmenin aracıdır... İdeal tip, gerçekliğin bir betimlemesi değil, tekil bir fenomenin özsel (ortalama değil) özelliklerini birleştiren zihinsel bir kurgudur. İdeal tip terimi ahlaki bir bakış açısı içermez; toplumsal fenomenlerin anlaşılması ve açıklanmasını kolaylaştıran metodolojik bir kavramdır... İdeal tipler saf formlardır; dolayısıyla bazı özelliklerine, somut biçimlerde rastlanmayacaktır (Swingewood, 1998: 178-179).

Görüşmeler ses kayıt cihazı aracılığıyla kaydedilmiş olsa da araştırmacı görüşme esnasında kişisel gözlemlerini de içeren notları kaydetmiştir. Ses kayıt süresi toplamda 562 dakika tutmuştur. Ses kaydı alınan görüşmeler yazılı hale getirilmiş, araştırmacının notlarıyla birlikte toplam 67 sayfalık görüşme metni değerlendirmek üzere hazırlanmıştır.

2.4 Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırmanın uygulamaya dönük yapısı bazı sınırlamaları beraberinde getirmektedir. Bu anlamda araştırma bazı kapsam ve sınırlılıklar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Araştırmada elde edilen veriler, katılımcıların vermiş oldukları cevapların samimi ve doğru olduğu varsayımıyla sınırlıdır.
- Araştırma, planlanan belli bir zaman diliminde yapıldığından, örneklem grubunda yer alan kişilerin zamanla görüş ve düşüncelerinde değişiklik olabileceği düşünülebilir. Dolayısıyla araştırma, uygulandığı zaman dilimi ile sınırlıdır.

2.5 Araştırmanın Önemi

İnsanların inandıkları dini değerler ve bu değerler arasında kurdukları bağlar zamanla değişiklik gösterebilir. İnsanların dinsel hayatlarında yaşadıkları bu değişim ve dönüşümlerin yönü göz önüne alınarak incelendiğinde 4 farklı tipten söz edilebilir (Kayıklık,2005:9). Bunlardan birincisi hali hazırda inanılan dinin yaşanma yoğunluğunda olan değişimdir. “İçten içe” olarak adlandırılan bu değişimde birey kendi dini inancını terk etmez, kabul etmiş olduğu dini kurallara ve yaşayış şekline daha da bağlılık gösterir ya da tam tersi ait olduğu dinin kurallarından ve yaşayış şeklinden uzaklaşabilir (Ullman, 1989: 5; Meadow ve Kahoe, 1984: 94). İkincisi, bir dinden başka bir dine geçme “dinden dine” geçiş olarak tanımlanabilir. Burada bireylerin ait oldukları dini tamamen bırakıp yeni bir dine geçmeleri kast edilmektedir. Üçüncüsü “dıştan içe” olarak adlandırılan inançsızlıktan bir inanç sahibi olma durumuna geçiştir. Son tip olarak da “içten dışa” olarak adlandırılan dinden tamamen ayrılma durumundan bahsedilebilir. Burada da dini inanç sahibi bir insanın inançsız hale gelmesi kast edilmektedir (Kayıklı, 2005: 10-11).

Araştırmada bu tiplerden farklı olarak bireylerin ait oldukları dini inanç içerisinde yapmış oldukları mezhep değişikliklerine de değinilmiştir. Mezhep değişiklikleri de bahsi geçen 4 tip değişim gibi incelemeye değer ve içerisinde farklı dinamikleri barındıran gerek sosyal gerek psikolojik bir yapı sergilemektedir

İlgili Literatür kapsamında Dünya’da yapılan çalışmalara bakıldığında David A. Snow ve Richard Machalek’in 1984 yılında yapmış oldukları “ The Sociology of Conversion” adlı çalışmada yeni dini hareketler kapsamında din değiştirme ele alınmış, kavramsal çerçeve, analitik veriler ve din değiştirmenin nedenleri olmak üzere 3 başlıkta incelemiştir. Çalışmada yeni dini hareketlerin kapsamı tanımlanmış, özellikle gençlerin neden yeni dini hareketlere ilgi gösterdikleri, hangi yollarla yeni dini hareketlerden haberdar oldukları ve o dine mensup

olmak yolunda yaşadıkları deneyimleri ele almıştır (Snow ve Machalek, 1984). Eileen Barker “The Making of a Moonie” adlı çalışmasında yeni bir dini grup olan Birleşim Kilisesi üyeleri ile (bu üyelere Moonie denmektedir) 7 yıl boyunca katılımlı gözlem tekniği kullanarak araştırma yapmış ve bireylerin Birleşim kilisesi üyesi olmalarının altında yatan sebepleri sosyolojik bir perspektifte açıklamıştır (Barker, 1984). Lewis R. Rambo ve Charles E. Farhadian ‘nın derlemiş olduğu” The Oxford Handbook of Religious Conversion” isimli kitap dini dönüşüm ve din değiştirme üzerine yazılmış hem teorik hem uygulamalı olmak üzere 32 farklı makaleden oluşmaktadır (Rambo ve Farhadian, 2014). Din değiştirmeyi ve dini dönüşüm dinamiklerini kişisel, kültürel, sosyal ve dini etkiler kapsamında çok yönlü bir değişim süreci olarak gören ve bunu daha çok teorik olarak açıklayan ancak içindeki saha araştırmaları ile destekleyen bir diğer çalışma ise Lewis Ray Rambo’nun yazmış olduğu “Understanding Religious Conversion” adlı eserdir (Rambo, 1993). 1990-1994 yılları arasında Ali Köse’nin İngiltere de yürütmüş olduğu çalışmasında çoğunluğunu İngilizlerin oluşturduğu örneklem grubunun İslamiyet’e nasıl geçtikleri ve İslamiyet’i neden tercih ettikleri araştırılmıştır (Köse, 2008). Mustafa Alish Hadzhi’nin Bulgaristan örneğinde yapmış olduğu “Din Değiştirmenin Sosyolojik Sonuçları” başlıklı doktora tezi Bulgar toplumu bağlamında din ve toplum ilişkilerinin incelenmesini, tarihi süreç içerisinde Bulgar toplumunun nasıl Hristiyanlaştırıldığını sosyolojik bir perspektifte ele almaktadır (Hadzhi, 2007).

Türkiye’de yapılan din değiştirme çalışmalarına bakıldığında, 1979 yılında Hüseyin Peker’in yapmış olduğu “Din Değiştirmede Psiko-Sosyal Etkenler” başlıklı çalışmaya rastlanmaktadır. Bu çalışmada Peker, İslam dininden Hristiyanlığa hem de Hristiyanlıktan İslam dinine geçişleri araştırmıştır. (Peker, 1979). Ali Kirman’ın din değiştirme ve aile kurumu üzerinde yapmış olduğu çalışması makale düzeyinde olup ailedeki dini sosyalleşme yetersizliğinin din değiştirme ve dini hareketlere katılma olaylarında nasıl kolaylaştırıcı bir etkisi olduğunu araştırmıştır (Kirman, 2003). “Gençlerin Din Değiştirip Hristiyan Olmasında Etkili Olan Psiko-Sosyal Etkenler” başlıklı makalede Hökeleli ve Çayır(2006) 25 katılımcı ile yaptıkları anket ve mülakatlar sonucunda din değiştirme sürecine etki eden faktörleri araştırmışlardır. Canbolat(2004) İstanbul ve Diyarbakır illerini örneklem olarak belirlediği yüksek lisans tez çalışmasında Müslümanlıktan Hristiyanlığın Protestan mezhebine geçiş yapan bireylere anket uygulamış, elde edilen bilgiler çerçevesinde bireylerin din değiştirmelerindeki sosyal, bireysel ve dini arkaplanı incelemiştir. Yapıcı(2007) sosyal kimlik kuramları çerçevesinde ele aldığı Müslümanlıktan Hristiyanlığa geçişleri inceleyen makalesinde bireylerin dinsel, sosyal, psikolojik ve ekonomik boyutlarda din değiştirme

sebeplerini araştırmıştır. Celal ayır'ın ‘‘Türkiye’de Din Değiştirip Hristiyanlığa Geçişin Psiko-Sosyal Etkenleri’’ başlıklı doktora çalışması hem teorik hem de uygulamalı bir çalışma olup din değiştirme olgusunu detaylı bir Şekilde ele almaktadır (ayır, 2008). Yusuf Sinan Zavalışın ‘‘Türkiye’de Hristiyan Olan Müslümanlar: Psiko-Sosyolojik Bir Araştırma (1990–2010)’’ yapmış olduğu doktora çalışmasında ise özellikle İstanbul’da doğup büyümüş ve din değiştirerek Hristiyan mezhebine dâhil olmuş bireyler örneklem olarak seçilmiştir. Bu çalışmada din değiştirmenin altında yatan psiko-sosyal sebeplere ek olarak, misyonerlik faaliyetleri de incelenmiştir (Zavalış, 2011). Ayşe Kesen Kurçak tarafından yazılan ‘‘Türkiye’de Din Değiştirme zerine Yapılan alışmaların Sosyolojik Analizi’’ başlıklı yüksek lisans tezi Türkiye’de 2012 yılına kadar yapılmış olan din değiştirme çalışmalarının bir derlemesi Şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Kesen Kurçak, 2012). Türkiye’de din psikolojisi alanında ihtidayı konu edinen bir saha çalışması olarak ‘‘Türkiye’de Din Psikolojisi Alanında İhtida zerine Yapılan Araştırmaların İçerik Ve Yöntem Bakımından İncelenmesi’’ başlıklı makale akademik araştırmaları doküman incelemesi yöntemiyle ele almıştır. Çalışmada 1979-2013 yılları arasında hazırlanmış 2’si doktora ve 4’ master tezi, 1’i de makale olmak üzere yedi araştırma incelenmiştir (Gcen ve Ggen, 2017). İlgili literatür tarandığında din değiştirme kapsamında yapılan çalışmaların genellikle Hristiyanlık’tan İslam’a geçen bireyler ve bu bireylerin yaşamış olduğu psikolojik durumlar üzerine olduğu gözlenmektedir. Buna ek olarak Müslümanlıktan Hristiyanlığa geçen bireyleri inceleyen çalışmaların örneklem grubu olarak yalnızca Hristiyanlığın Protestan mezhebi ile sınırlı kaldığı ayrıca ilgili alan yazında mezhep içi değişikliklerin araştırılmadığı saptanmıştır. Bu sebeple bu alışma İslam’dan Hristiyanlığa geçen ya da mezhep içi değişiklik yapan bireylerin bu tercihi yapmalarının altında yatan çeşitli sebeplerin saptanması ve bu tercihlerini gerçekleştirme esnasında yaşamış oldukları problemlerin tespit edilmesi ve çözüm önerilerinin sunulması açısından alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRME

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan bireylerle gerçekleştirilen görüşmeler, alınan notlar ve gözlemler analiz edilerek okuyucuya sunulmaktadır. Veriler içerik analiziyle yöntemiyle değerlendirilmiştir. İlk olarak betimsel analiz tekniğiyle belirlenen kategoriler altında bulgular değerlendirilmiştir. Daha sonra anlatı analizi tekniğiyle hikayeler öyküleştirilmiş ve din değiştirme motifleri üzerinden yorumlanmıştır.

3.1. Örneklem Grubunun Sosyodemografik Özellikleri

Örneklem grubunun sosyodemografik özellikleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.1 Katılımcıların Sosyodemografik Bilgileri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Medeni durum	Eğitim durumu	Mesleği	Gelir Düzeyi	Ait Olduğu Mezhep
G1	Kadın	56	Bekâr	Üniversite	Öğretmen	Orta	Ortodoks
G2	Erkek	39	Bekâr	Üniversite	Arkeolog	Orta	Ortodoks
G3	Erkek	24	Bekâr	Lise	Kuaför	Düşük	Ortodoks
G4	Kadın	47	Bekâr	Üniversite	Halkla İlişkiler	Orta	Ortodoks
G5	Erkek	62	Evli	Üniversite	Avukat	Yüksek	Ortodoks
G6	Erkek	25	Bekâr	Üniversite	Uluslararası İlişkiler	Orta	Ortodoks
G7	Erkek	19	Bekâr	Lise	Öğrenci	Orta	Ortodoks
G8	Kadın	24	Bekâr	Üniversite	Ziraat Mühendisi	Orta	Protestan
G9	Erkek	26	Bekâr	Üniversite	Ziraat Mühendisi	Orta	Protestan
G10	Erkek	28	Evli	Üniversite	Doktor	Yüksek	Protestan
G11	Kadın	28	Evli	Üniversite	Kişisel Antrenör	Yüksek	Protestan
G12	Erkek	57	Evli	Lise	Kilise Görevlisi	Orta	Protestan
G13	Kadın	23	Bekâr	Lisans Öğrenci	Psikoloji	Düşük	Protestan
G14	Kadın	32	Bekâr	Üniversite	Dış Ticaret	Yüksek	Katolik
G15	Erkek	39	Evli	Üniversite	Doktor	Yüksek	Katolik
G16	Kadın	29	Bekâr	Lise	Animatör	Orta	Katolik
G17	Erkek	28	Bekâr	Üniversite	Barista	Orta	Protestan → Katolik
G18	Kadın	44	Bekâr	Üniversite	Yönetici	Yüksek	Ortodoks → Katolik
G19	Kadın	52	Bekâr	Üniversite	Peyzaj Mimarı	Orta	Katolik → Ortodoks
G20	Erkek	25	Evli	Lise	Barista	Orta	Protestan → Ortodoks
G21	Erkek	19	Bekâr	Lisans Öğrencisi	Güzel Sanatlar	Yüksek	Ortodoks → Protestan

Araştırmaya Müslümanlıktan Hristiyanlığa geçen 21 kişi katılmıştır. Katılımcıların 10'u Ortodoks, 7'si Protestan ve 4'ü Katolik mezhebine aittir. Araştırmaya katılan 5 katılımcı (G17, G18, G19, G20 ve G21) Müslümanlıktan Hristiyanlığa geçiş yapmış daha sonra Hristiyanlık içerisinde mezhep değişikliğine gitmiştir. Katılımcıların mezhep değişimindeki dağılım 2'si (G17 ve G20) Protestan mezhebenden Ortodoks mezhebine, (G21) Ortodoks mezhebenden Protestan mezhebine, (G18) Ortodoks mezhebenden Katolik mezhebine, (G18) Katolik mezhebenden Ortodoks mezhebine geçiş şeklindedir. Katılımcıların 14'ü üniversite, 5'i lise mezunudur. İki katılımcı Lisans eğitimine devam etmektedir. Katılımcıların 7'si gelir düzeyini yüksek, 12'si orta ve 2'si düşük olarak ifade etmiştir. Katılımcıların 6'sı evli, 15'i bekârdır.

Örneklem grubunun dikkat çeken özellikleri eğitilmiş olmaları ve orta yaş kategorisinde yer almalarıdır. Din değiştirme anlatıları içinde de bu durum sosyolojik bir veri olarak kullanılmıştır.

3.2. Örneklem Grubunun Kısa Yaşam Anlatıları

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin daha iyi anlaşılması ve bağlantıların daha iyi saptanabilmesi için aşağıda örneklem grubuna ait özetlenmiş yaşam anlatıları yer almaktadır:

G1: Emekli Tarih öğretmeni, 2 çocuk annesidir. Müslüman, dindar bir ailede büyümüştür. Müslüman inancına mensupken de ibadetlerini yerine getiren ve kendisini inançlı biri olarak ifade etmektedir. Yunanistan'a yaptığı bir gezi sırasında Hristiyanlığa özellikle Ortodoks mezhebine olan ilgisi başlamıştır. 48 yaşında vaftiz olmuştur. Vaftiz olmak için Yunanistan'a gitmiştir. Din değiştirme sebebiyle eşiyile boşanmıştır.

G2: Lisans eğitimini arkeoloji üzerine yapmıştır. Şuan mobilya dekorasyon işiyle uğraşmaktadır. Ailesi Alevi'dir. Alevi inancının içinde büyüdüğünü, din değiştirmeden önce de inançlı ve dinine bağlı biri olduğunu ifade etmiştir. Çocuğu yoktur. Ortodoks Kilisesinin Peder'i ile arkadaş olduktan sonra Ortodoksluk ile tanışmıştır. 35 yaşında vaftiz olmuştur. Rusça ve İngilizce bilmektedir.

G3: Abisinin yanında kuaförde çalışmaktadır. Annesi ve Babasını küçük yaşta kaybetmiştir. Babaannesi ve dedesi tarafından büyütülmüştür. Babaannesi, dedesi ve abisi Müslümandır. Yetiştığı ortamı dindar olarak tanımlamaktadır. Bir dönem çok inançlı olduğunu ve ibadetlerini yerine getirdiğini ifade etmiştir. Çocuğu yoktur. 21 yaşındayken İstanbul'da yaptığı kilise ziyaretleri sonucunda Hristiyanlık ile tanışmıştır. Şuan 24 yaşında olup vaftiz için Fener Rum Patrikhanesi'nden onay beklemektedir.

G4: Halkla İlişkiler uzmanıdır. Uzun yıllar otellerde çalışmış olmasına rağmen şuan işsizdir. Müslüman bir ailede büyümüştür. Babasını inançlı bir Müslüman olarak tanımlarken annesinin yalnızca evrak üstünde Müslüman olduğunu ifade etmiştir. Kendisini hiçbir zaman Müslüman olarak görmediğini, dedesinin (annesinin babası) Yunan asıllı olduğunu belirtmiştir. Çocukken dedesi sayesinde Hristiyanlık ile tanışmıştır. Araştırmaları sonucu 43 yaşında vaftiz olmuştur. Bir çocuk annesidir. Yunanca ve İngilizce bilmektedir.

G5: Avukat, şuan arsa davaları ve alım satım işi ile uğraşmaktadır. Ailesini inançlı Müslümanlar olarak tanımlamaktadır. Çocukken evlerinin karşısındaki kilise sayesinde Hristiyanlıkla tanışmıştır. Antalya Rum Ortodoks Kilisesi'ni bulması sonucu Hristiyanlığın içine girmiş, 58 yaşında vaftiz olmuştur. Üç çocuk babasıdır.

G6: Kıbrıs'ta doğup büyümüştür. Ailesinin Müslüman olduğunu ancak dinle pek ilgilenmediklerini ifade etmiştir. Kendisini de yalnızca resmiyette Müslüman olarak tanımlamaktadır. Adadaki Yunan komşuları sayesinde Hristiyanlık ile tanışmıştır. 18 yaşında üniversite için Türkiye'ye gelmiş, araştırmaları sonucu Rum Ortodoks Kilisesi'ni bulmuş. 2 yıl Fener Rum Patrikhanesinden vaftiz onayı beklemiş. 22 yaşında Türkiye'de vaftiz olmuştur.

G7: Üniversitede tıp fakültesi okumak istediği için şuan tekrar üniversite sınavına hazırlanmaktadır. Ailesi Alevi inancına mensuptur ve ailesini dinine bağlı kişiler olarak tanımlamaktadır. Din değiştirmeden önce Cem'lere katılmakta, Çerağcı olarak görev almaktaymış. Farklı inançlara merak salması üzerine araştırmaya başlamış, araştırmaları sonucu Ortodoks olmaya karar vermiştir. Şuan Kilisenin verdiği derslere katılmakta, Patrikhaneden gelecek vaftiz onayını beklemektedir.

G8: Ziraat Mühendisliği, biyoteknoloji bölümü mezunudur. Ailesi Müslümandır. Ailesini ve din değiştirmeden önce kendisini dini inancı düşük olarak tanımlamaktadır. G9'un nişanlısıdır. Türkiye'ye yerleşmiş Protestan bir aile sayesinde Hristiyanlık ile tanışmıştır. 21 yaşında vaftiz olmuştur. Şuan da mülteci olarak gittiği Kanada'da vatandaşlığını almış ve orada yaşamaya başlamıştır. İngilizce bilmektedir.

G9: Ziraat Mühendisliği, biyoteknoloji bölümü mezunudur. Annesi Müslüman, babası Ateisttir. Din değiştirmeden önce Müslüman olduğunu ancak dine pek düşkün olmadığını ifade etmektedir. G8'nin nişanlısıdır. Türkiye'ye yerleşmiş Protestan bir aile sayesinde Hristiyanlık ile tanışmıştır. Yirmi üç yaşında vaftiz olmuştur. Nişanlısının vatandaşlık kabul süreci bittikten sonra davet ile Kanada'ya gidecektir. İngilizce bilmektedir.

G10: Doktordur, kalp damar cerrahi üzerine uzmanlık eğitimi devam etmektedir. Ailesini dindar olarak tanımlamaktadır. Din değiştirmeden önce kendisini de inançlı bir

Müslüman olarak tanımlamaktadır. G11 ile evlidir. Üniversitedeyken Erasmus programı ile Portekiz'e gitmiştir. Gördüğü rüyadan etkilenip Hristiyan olmaya karar vermiştir. Portekiz'de Protestan kilisesinde 24 yaşında vaftiz olmuştur. Portekizce, İspanyolca ve İngilizce bilmektedir.

G11: Milli Sporcudur. Şuan kişisel antrenörlük yapmaktadır. Ailesini Müslüman ancak açık görüşlü olarak tanımlamaktadır. Din değiştirmeden önce kendisini ibadetlerini yerine getirmeyen bir Müslüman olarak tanımlamaktadır. G10 ile evlidir. Rüyasında Meryem Ana'nın hastalığını göstermesi ve erken teşhis edilmesi sayesinde iman etmiştir. 25 yaşında Portekiz'de vaftiz olmuştur. Portekizce ve İngilizce bilmektedir.

G12: Kilisede görevli olarak çalışmaktadır. Ailesini Müslüman ve dindar olarak tanımlamaktadır. Din değiştirmeden önce kendisini inançlı bir Müslüman olarak tanımlamaktadır. Kilise derneğinde çalışmaya başlaması ile Hristiyanlık ile tanışmıştır. Kırk yedi yaşında vaftiz olmuştur. Bir çocuk babasıdır. İngilizce bilmektedir.

G13: Psikoloji bölümü 4. Sınıf öğrencisidir. Dindar bir ailede büyümüştür. Kendisini de din değiştirmeden önce iyi bir Müslüman olarak tanımlamaktadır. Protestan Kilisesine denk gelmesi sonucu Hristiyanlık ile tanışmıştır. Yirmi bir yaşında vaftiz olmuştur. Arapça okuyabilmekte (Kur'an diline hâkim), İngilizce bilmektedir.

G14: Bir şirkette yurtdışı alım satım müdürü olarak çalışmaktadır. Bir Türk ailenin çocuğu olarak Almanya'da doğup büyümüştür. Yirmi dört yaşında Türkiye'ye ailesi sebebiyle taşınmıştır. Ailesini dindar olarak tanımlamaktadır. Kendisini özellikle Almanya'da olduğu dönemler bütün ibadetlerini yerine getiren bir Müslüman olarak ifade etmektedir. Araştırmaları sonucu Antalya Alman Katolik kilisesini bulmuş 28 yaşında orada vaftiz olmuştur. Daha sonra Almanya'ya gittiğinde Büyük Katolik Kilisesi'nde krizmasyon (kutsal yağ sürdürme) yaptırmıştır. Almanca ve İngilizce bilmektedir.

G15: Nöroloji uzmanıdır. Annesi Avusturyalı babası Türk'tür. İki çocuk babasıdır. Annesi Hristiyan babası Müslümandır. Her iki ebeveyninin ve din değiştirmeden önce kendisini de dine karşı ilgisiz olduğunu ifade etmiştir. Sekiz yaşına kadar Almanya'da yaşamıştır, daha sonra ailesi ile birlikte Türkiye'ye yerleşmiştir. Yirmi yedi yaşında tekrar Almanya'ya dönmüş orada vaftiz olmuştur. Almanca ve İngilizce bilmektedir.

G16: Belekte bir otelde animatör olarak çalışmaktadır. Ailesini ve kendisini din değiştirmeden önce dindar olarak tanımlamaktadır. Almanya'dan gelen otel misafiri sayesinde Hristiyanlık ile tanışmıştır. Yirmi altı yaşında otel misafirinin daveti ile Almanya'ya gitmiş orada vaftiz olmuştur. İngilizce, Almanca ve Rusça bilmektedir.

G17: İşletme bölümü mezunu olup bir kahvecide barista olarak çalışmaktadır. Dindar bir ailede büyümüştür. Din değiştirmeden önce ibadetlerini yerine getiren inançlı bir Müslüman olarak tanımlamaktadır. Çalıştığı kafeye gelen Protestan Pastör ile arkadaş olması sonucu Hristiyanlık ile tanışmıştır. 26 yaşında Protestan olmuş. Yirmi yedi yaşında kendisine daha uygun olduğunu düşündüğü için Ortodoks mezhebine geçmiştir. Her iki mezhebinde kendisine has ritüelleri ile vaftiz olmuştur. Arapça okuyabilmekte(Kur'an diline hakim), İngilizce bilmektedir.

G18: Gıda mühendisidir. Uzun yıllar eşi ile birlikte İtalya'da restoran işletmeciliği yapmıştır. Ailesinin Müslüman ancak dine çok bağlı insanlar olmadığını, kendisinin de din değiştirmeden önce Müslüman olduğunu ancak ailesi gibi dine çok bağlı olmadığını ifade etmiştir. Yüksek lisans eğitimi için gittiği Rusya'da Ortodoks mezhebi ile tanışmış 23 yaşında Rusya'da vaftiz olmuştur. Çalıştığı iş sebebi ile İtalya'ya taşınmış 28 yaşında eşinin inancı sebebiyle Katolik olmuştur. 2 çocuk annesidir. Şuan eşiyle birlikte Antalya'da yaşamaktadır. İngilizce, Rusça ve İtalyanca bilmektedir.

G19: Annesi İranlı Babası Türk'tür. Annesi Protestan Babası Müslümandır. Dindar ancak baskıcı olmayan bir ailede büyüdüğünü ifade etmektedir. İran'da doğup büyümesi sebebiyle Müslüman olduğunu ifade etmektedir. Peyzaj Mimarlığı yapmaktadır. İran'da yaşarken Hristiyanlığı çeşitli yollarla öğrenmiş ve oradaki tek kilise Katolik kilisesi olduğu için oraya gitmiştir. Akabinde 35 yaşında orada vaftiz olmuştur. Daha sonra 47 yaşında Türkiye'ye gelmiş ve gördüğü bir rüya üzerine Ortodoks olmuştur. İki çocuk annesidir. Farşca ve İngilizce bilmektedir.

G20: Turizm meslek lisesi mezunu olup, bir kahvecide barista olarak çalışmaktadır. Müslüman bir ailede büyümüştür. Din değiştirmeden önce yalnızca kâğıt üzerinde Müslüman olduğunu ifade etmektedir. G17 ile arkadaşır, onun sayesinde Protestan mezhebi ile tanışmış 24 yaşında vaftiz olmuştur. Aynı yıl eşi ile tanışmış ve Ortodoks mezhebine geçmiştir. Her iki mezhebinde kendisine has ritüelleri ile vaftiz olmuştur. Rusça ve İngilizce bilmektedir.

G21: Güzel sanatlar fakültesi 1. Sınıf öğrencisidir. Baskıcı Müslüman bir ailede büyümüştür. Ailesi sebebiyle Müslüman inancına mensup olduğunu ifade etmiştir. Ortodoks kilisesine denk gelmesi sayesinde Hristiyanlık ile tanışmıştır. Ortodoks Kilisesinde vaftiz olmuş daha sonra Hristiyanlığı anlatmak ve İnsanları İsa sevgisi ile buluşturmak istediği için Protestan mezhebine geçmeyi tercih ettiğini belirtmiştir.

3.3.Din Değiştirmeyi Etkileyen Unsurlar

Din değiştirme olgusu sosyal, psikolojik, kültürel, ekonomik vb. birçok sebebe bağlı olarak gelişmektedir. Bireylerin din değiştirmelerinin altında yatan şeyleri tek bir sebebe bağlamak olayın altında yatan arkçılıarı görmeyi engelleyebilir. Bu sebeple araştırmada bireylerin din değiştirme anlatıları üzerinden din değiştirme olgusunun gerçekleşmesinde rol oynayan unsurlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bireylerin anlatıları üzerinden dokuz adet din ve mezhep değiştirme unsuru saptanmıştır.

Sosyokültürel Etkileşim ve Benzeşen Dini Pratikler: Bütün dini inanç sistemleri ve davranış kalıplarının öğrenilmesi ve aktarılmasında sosyal çevre ve kültür önemli rol oynamaktadır. Bireyler içinde yetiştikleri toplumun dini ve kültürel değerleri ile harmanlanmakta bundan etkilenecek bir gelişim göstermektedir. Bu bakımdan bireylerin dini duygu ve davranışları genellikle içinde yaşadığı kültürün bir kopyası olarak kendini göstermektedir (Hökelekli, 1998,118).

Bireyin içinde büyüdüğü kültür ile geçiş yapmayı düşündüğü inancın, değer yargılarının ve kutsallara atfettiği değerlerin benzerlik göstermesi bireylerin özellikle mezhep seçimi yaparken dikkat ettikleri unsurlar arasındadır. Tarih öğretmeni olan G1 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Mesela bütün mezhepler içinde Meryem Ana’ya en çok değer veren Ortodokslar. Bizim topraklardaki Kibele gibi, Gaiya gibi. Toprak ana, kadın biraz daha ön planda yani. Eski Türkleri düşün kadın, toprak ne kadar önemliydi. Ortodokslar için de öyle” (G1, Kadın)

Almanya da doğup büyüyen G14 ise içinde yetiştiği kültürün dini tercihini etkilediğini şu sözlerle ifade etmiştir: “Hristiyanlık hep ilgimi çekmişti ama Katolik olmayı seçmemin en büyük sebebi sanırım Almanya da büyümüş olmam çünkü onların geleneklerine daha aşınayım ve buradaki Alman kilisesinde kendimi rahat hissediyor olmam.” (G14, Kadın)

Din değiştirme tecrübesine sahip bireylerin daha önceki inançlarına ait ritüellerinin, davranış kalıplarının geçiş yapmayı düşündüğü inançla paralellik göstermesi de bu tecrübenin gerçekleşmesini sağlayan faktörlerden biridir. G17 Ortodoks mezhebini tercih etme sebeplerinden biri olarak ibadethaneye duyulan saygının güçlü olması ve davranış kalıplarının benzerlik göstermesini olduğunu ifade etmiştir: “Ya mesela Müslümanlar Cami’ye ayakkabıyla girmezler dimi bu hem bir saygı hem de ibadet yerinin temiz kalması amacıyla. Protestanlarda bu yok, zaten ibadet yeri olarak özellikle kutsal bir alanları yok ama Ortodoksluk öyle değil mesela. Biz Kilise’ye girerken ayakkabı falan çıkartmıyoruz ama özellikle ayakkabılarımızın temiz olmasına dikkat ediyoruz. Hatta Ruslardan sırf Kilise’ye girerken giymek için yanında ayakkabı getirenler var.” (G17, Erkek)

G2 ise eski dini inancı ile Ortodoks mezhebinin ibadetlerin benzerlik göstermesinin mezhep tercihi yaparken önemli bir faktör olduğunu belirtmiştir: “Baktığınız zaman birçok benzerlik var. En basitinden Alevilikte muharrem orucu diye bir oruç vardır. Kerbela’da Hasan ve Hüseyin’in şehit edilmesi üzerine tutulan bir oruç. Ortodoks mezhebinde de hemen hemen aynı oruç şekli tutuluyor. Nasıl muharrem ayında hayvansal gıda et süt yoğurt tüketmiyorsa, orda da tüketilmiyor. Bakıyorsun aynı değişen bir şey yok. Ya onlar bizden etkilendi ya biz onlardan.” (G2, Erkek)

Özellikle ibadet anlamında köklü değişikliklerin olmaması sebebiyle bireyler, eski inançlarında olan alışkanlıklarını yeni inançlarına taşıyabilmektedir. G7 eski inancında yapılan ritüellerin Ortodoks mezhebindeki sakramentlere benzemesinin Ortodoks mezhebini seçmesindeki etkisini şu şekilde ifade etmiştir: “Ben orda görevliydim (Cem), bizde 12 hizmet var ben Çerağcıydım. O bir hizmet 12 hizmetten bir tanesi, onu ben yapıyordum. Diğer görevlerde vardım. Mesela süpürgeci var ama onu kadınlar yapıyor, sadece 3 kadın yapıyor. Mesela benzerlikler beni çok çekti. Sakacı var o sucu. Hatta bizim Ortodoks geleneğine çok benzer hani böyle insanların üzerine su serpiyor ya Peder, aynısı. Ben hiç garipsemedim, hatta hoşuma bile gitti.” (G7, Erkek)

Etnik Köken ve Kültürel Yatkınlık: Bireylerin kimliklerini inşa ederken içinde doğup büyüdükleri toplum kadar atalarının nerelerden geldiği, köklerinin nerelere uzandığı gibi hususlar da din değiştirme anlatılarında öne çıkan faktörlerden biridir. Özellikle dini kimlik inşasında bireylerin çevresinde farklı dini inanca mensup bir yakın akrabanın olması ve onunla girilen iletişimin bireyleri o dine yaklaştırdığı gözlenmektedir.

Dedesi Yunan asıllı olan G4 Hristiyanlık ile tanışmasını ve din değiştirmesini şu şekilde aktarmaktadır: “Benim dedem, annemin babası Yunan Drama’dan Türkiye’ye gelmiş. Ananemle tanışmış âşık olmuş, evlenmişler. Türkiye’de kalmış. Ananem biraz sert bir kadındı. Tam bir Osmanlı kadını hatta. Dedemle evlenmesi için dedeme dinini değiştirtmiş. Dedem kelimeyi şahadet getirmiş ama hiçbir zaman Müslüman olmamış, sırf ananemle evlenebilmek için. Ben hatırlıyorum biz küçükken abimle bana İncil’den hikâyeler okurdu. Ananemle çok kavga ettiklerini bilirim bu sebeple. Bir de dedem Yunan olunca bizimle Yunanca konuşurdu. Bize de öğretmek için yazın yanlarına gittiğimizde basit basit şeyleri hep Yunanca söylerdi. Hatta İncil’i de Yunanca okurdu bazen. Müslümanların yaptığı şu nameli okumalar var ya onun gibi (G4, Kadın, Ortodoks)

Bireyin dini kimliği sosyalizasyon sürecinin bir parçası olarak eşanlı olarak şekillenmektedir. Nihayetinde ebeveynlerinin sahip oldukları inanç aynı zamanda çocuğun da inancı haline gelmektedir. Bu noktada ebeveynle kurulan, sevgi ve saygı üzerine kurulan ilişki

kadar ebeveynin kendi dinini çocuğuna öğretme pratiği de önemli bir husustur (Argyle ve Beit-Hallahmi, 2004: 258). Annesi ile iyi bir iletişimi olduğunu belirten G15 din değiştirmesinden sonra annesi ile arasında geçen diyalogu şu şekilde aktarmaktadır: “Benim annem zaten Avusturya’lı Hristiyan... Hristiyanlığa yabancı ya da uzak büyümedim aslında... Ben din değiştirdince annem “sende zaten Hristiyan kanı var bir gün mutlaka özüne dönecektin” demişti bana.” (G15, Erkek, Katolik)

Sosyalleşme, Grup İlişkileri ve “Bir Yere Ait Olabilme” Sebebiyle Din Değiştirme: Sosyal bir varlık olarak insan içinde bulunduğu toplumla uyum içerisinde olma eğilimindedir. Yaşanılan yer değiştirmeler sonucunda zaman zaman bireyler yeni girdikleri sosyal ortamlara uyum sağlayamamakta ve kendisine farklı sosyalleşme alanları aramaktadırlar. Bu sosyalleşme alanları dernekler, kulüpler vb. olabileceği gibi bir ibadethanede olabilir. Glock (1964) bu durumu kilisenin sosyal yoksunluğa karşı bir cevap olabileceği şeklinde yorumlamıştır.

Üniversite okumak için Antalya’ya gelen G13 arkadaş edinemediğini, Protestan kilisesindeki sosyal ortam sebebiyle ilk olarak kiliseye gitmeye başladığını ifade etmiştir: “Üniversiteye geldiğim senenin sonuydu pek arkadaş edinemedim. Bir gün Kaleiçi’nde tek başıma gezerken Protestan Kilisesine denk geldim... Birçok yardım düzenliyorlardı. İstersem bunlarda gönüllü olarak katılabileceğimi söylediler. Birde haftanın belli günlerinde yabancılar ile konuşma kulüpleri oluyordu, onlara katılabileceğimi söylediler... Birçok yabancı arkadaş edindim. Birçok farklı kültür ile tanıştım. Alanım da psikoloji olduğu için yeni insanlar, yeni kültürler, inanışlar fikirler öğrenmek hoşuma gitti.”(G13,Kadın)

G14, hem alışık olduğu kültürden kopmamak hem de Almanca kendisini daha iyi ifade edebilmek için kilisede olmayı tercih ettiğini belirtmiştir: “Ben 24 yaşında Türkiye’ye geldim. Ama pek alışamadım buraya arkadaşım falan yok bir tek ailem var. Bir Alman Kültür Derneği’ne gittim hani benim gibi Almanya’dan gelenler falan varsa tanışayım diye ama istediğim ortam pek yoktu, ama oradan Alman Katolik Kilisesinin yerini öğrendim... Şimdi bütün çevrem kiliseden diyebilirim.” (G14, Kadın)

Yeni bir sosyal ortama dâhil olmak, bir yere ait olmak ve arkadaş edinmek maksadıyla kiliseye giden bir diğer katılımcı olan G16 kiliseye katılım sürecini şöyle anlatmaktadır: “Kendime burada bir arkadaş ortamı edinmeye çalışıyorum ama pek yapamadım... Sonra Otelde misafirlerden biriyle çok iyi arkadaş olduk. Kız Alman Katolikti. Burada kilise var mı diye sordu. Bende hiç bilmiyordum o zaman öğrendim. Belek’te “Dinler Bahçesi” diye bir yer varmış. Alanın içinde Cami var Kilise var Sinagog var. Neyse kız ben otelden yalnız çıkmak

istemiyorum benimle gelir misin dedi. Bende bana da iyi gelir yeni ortama girmek, yeni arkadaşlar edinmek diye gittim onunla...”(G16, Kadın)

İnsani hareketlilikler neticesinde aşınan sınırlar yeni karşılaşmaları ve sosyal ağları yaratabilmektedir. Aksi durumda bireyler yeni girdikleri ortamlara adapte olamamakta, bir iç huzursuzluğa ve yalnızlığa gömülebilmektedir. Bireyler bu iç bunalım ve yalnızlık hissini zaman zaman Tanrı inancı ile telafi etmektedir. G18 okumak için gittiği Rusya’da yalnız kaldığını ve bu süreçte Hristiyanlık ile tanıştığını şu şekilde aktarmıştır: “...tabi aileden uzak bambaşka bir ülke insan ister istemez bir boşluğa düşüyor. Rusya’da koyu Ortodoks her yerde kiliseler falan, kendimi sorgularken, dini inancımı sorgularken, aileme duyduğum özlem, o dönemde pek arkadaşım yok falan kendimi kilisede buldum.” (G18, Kadın, Ortodoks→Protestan)

Antalya’nın kozmopolit bir mekân olması, turistik bir kent olması ve Antalya’da yerleşik hayata geçmiş yabancı nüfusun fazla olması şehirdeki kiliselerin de çok kültürlü bir yapının görülmesine sebebiyet vermektedir. Bu çok kültürlü yapı sosyalleşmeyi kolaylaştırmakta aynı zamanda kiliseyi de bir cazibe merkezi haline getirmektedir: “Amerika’nın Kuruluşunu Kutluyorlarmış 4 Temmuz. Yemekler yapmışlar şarkılar türküler falan. Bizi de yemek yemek için davet etmeye gelmiş. Bizde merak ettik, gittik arkadaşlarla. İçerisi panayır yeri gibi, her milletten insan, Afrikalı, Japon, Arap, Norveçli her milletten her renkten insan. Nasıl hoşuma gitti anlatamam ben zaten çok severim çok yabancılarla konuşmayı ama İngilizcem o kadar iyi değil biraz çekiniyorum konuşmaya. Neyse biz bir güzel yemeğimizi yedik, sohbet muhabbet ettik çıktık. Ama ortam benim çok hoşuma gitti kendimi hiç yabancı hissetmedim, herkes gülümsüyor birbirine sarılıyor falan. Böyle etkinlikler oldukça gidip gelmeye başladım.”(G17, Erkek)

İnsanın kendini görüş ve algılayış biçimi olarak ifade edilen “benlik” kavramı kişilerin içinde yetiştikleri sosyal çevre ile etkileşim halinde bir gelişim göstermektedir. Bireylerin içinde buldukları sosyokültürel ilişki sistemleri; aile, arkadaşlık, meslek, dünya görüşü, inanç vb. hususlar benlik ve kimlik kazanımı üzerinde önemli rol oynamaktadır (Hökelekli, 1998: 110). Aidiyet bireyin bağlılık ve sadakat ilişkileri geliştirebileceği bir grupla özdeşleşme tecrübesidir. “Ait olma duygu ve düşüncesi, bir kimlik kazanmak için herhangi bir dine seçme ve o dinin mensupları içinde yer alma düşüncesini kapsamaktadır (Kayıklık, 2002: 30). Kimlik kazanımının önemli unsurlarından biri olan “ait olma” kavramı kimi zaman bir inanca, kimi zaman bir insana, kimi zaman bir mekâna ait hissetmek şeklinde kendini gösterebilir.

Din değiştirme olayı bireylere yeni bir kimlik kazanımı sağlamaktadır, ancak bazen bireyler kendilerini zaten o inanca ya da o kimliğe ait hissettiklerini ifade ederek dini değişimini gerçekleştirmektedir: “Kendimi camiden çok kiliseye ait hissettim ve vaftiz oldum.... Ama benimki sadece bir his. Yani yıllardır aradığım Şey buymuş, İçimdeki o boşluğu doldurdu resmen.” (G20, Erkek)

Protestan mezhebinden Ortodoks mezhebine geçiş yapan G17 mezhep değişikliği yapmasının altında yatan sebebi Şu Şekilde açıklamaktadır: “...Yani aslında paskalya zamanını anlamına uygun yaşıyorlar, benim çok hoşuma gitti bu durum. Kendimi Ortodoks kilisesinde gerçek bir Hristiyan gibi hissettim... Neyse iste böyle gel zaman git zaman ben iyice kendimi Ortodoks gibi hissetmeye başladım. Yani kendimi bu kiliseye, bu geleneklere ait hissediyordum” (G17, Erkek)

Bireylerin din değiştirme sebepleri arasında bir gruba dâhil olma isteğinin olduğu bilinmektedir. Bu kapsamda küçük bir grup olan aile kurumunun kurulurken bireylerin çeşitli sebeplerle din değiştirdikleri bilinmektedir. Sosyal ve ahlaki bir kurum olan evlilik kurumunun oluşması yalnızca resmi nikâhın geçerliliği ile değil aynı zamanda inançlı bireylerin Tanrı katında birbirlerine karşı sözler vermeleri ve Tanrı’nın bu evliliği kutsaması ile de gerçekleşmektedir. Özellikle inançlı bireylerin kutsal evlilik yemini ile birbirlerine bağlanmaları psikolojik açıdan oldukça önemli bir faktördür. Bu sebeple bireyler evliliğin sosyal normlarla birlikte Tanrı katında olan geçerliliğini de önemsemektedir.

İslam’dan Hristiyanlığın Ortodoks mezhebine geçiş yapmış daha sonra eşinin Katolik olması sebebiyle Katolik olan G18 mezhep değiştirme sürecini Şu Şekilde aktarmıştır: “Eşim çok katı bir Katolik. Roma Katolik Kilisesi’ne bağlı. Vatikan’a gider gelir, katedral seçimlerini falan kaçırmaz, bizim Müslümanın sofusu gibi. Ama tabi kötü manada demiyorum bunları. ...Zaten benim Hristiyan ve inançlı biri olmam onu çok etkilemişti ama Ortodoks olmam biraz sorun çıkardı. Çünkü bazı gelenekler uymuyor. Kilise nikâhımız olsun istiyoruz mesela ama hangi kilisede yapacağız o bir sorun. Ama esas önemli olan Tanrı’nın bu evliliği sayması, onun huzurunda birbirimize bağlanmamız. Başka bir dinden biriyle olmaz yani.... O da bana Katolik olup olmayacağımı sordu... Bende Katolik oldum.”(G18, Kadın)

Bireylerin farklı dinlere mensup olmaları duygu ve düşüncelerde farklılaşmalara sebep olmaktadır. Oysa aynı inancı benimsemek eşler arasındaki düşünce alışverişini yoğunlaştırmakta ve ibadetlere birlikte katılmaları halinde eşler arasındaki paylaşımı arttırmaktadır. Bu sebeple bireyler daha sağlıklı bir evlilik hayatı yürütmek adına aynı dine (mezhebe) mensup oldukları kişilerle evlilik düşünmekte ya da eşlerinin inancına geçiş yapabilmektedirler. İslam’dan Hristiyanlığın Protestan mezhebine geçiş yapan daha sonra

eşiyile evlenebilmek için Ortodoks mezhebine geçiş yapan G20 mezhep değişikliği sebebini şu şekilde açıklamaktadır: “Şu an ki mezhebim eşimle ilgili. Yani ben İsa’ya iman ettim, onun kurtarıcı olduğunu kabul ettim, ölsem bu yoldan dönmem ben çok seviyorum dinimi. Ama eşim Ortodoks, Ortodoks mezhebi Protestan ile Kilise nikâhı kıymaya müsaade etmez.... Şu an Ortodoks olduğum için eşimle aynı duyguyu inancı paylaştığım için çok mutluyum.

Faydacı Bir Sebep Din ve Mezhep Değiştirme: Rasyonel seçim teorisinde bahsedildiği üzere bireyler bir seçim yaparken kar-zarar hesabı yapmakta, eylemin getireceği faydaları ve buna karşılık beklenen maliyeti hesaplamaktır. Bu durum özgür, açık ve rekabetçi bir piyasada faydaları en üst düzeye çıkarmaya çalışan aktörler üretmektedir. Mead bu aktörleri ödül arayışındaki aktörler olarak tanımlamaktadır (Turner vd. 2010: 461). Bu durum hayatın her alanında geçerli olabileceği gibi yeni bir gruba dâhil olmak yeni bir inancı benimsek noktasında da geçerli olmaktadır. Bireylerin yeni bir dine geçmeleri yalnızca manevi huzur, ruhsal tatmin gibi bir bakış açısında kalmamakta aynı zamanda sosyal statüde bir değişme, farklı imkân ve fırsatların yakalanması, maddi kazanç elde edilmesi vb. şeklinde gerçekleşebilmektedir. Simmel’e göre bireyler bir gruba dâhil olurken öncelikle kendi ihtiyaçlarını belirlerler daha sonra bir araya gelmenin ve gruba dâhil olmanın kazançlarını hesaplar (Turner vd.2010: 318).

Bu kapsamda katılımcıların iş bulma, eğitim alma, yurtdışında yaşama ve farklı bir dil öğrenme gibi sebeplerle din ve mezhep değişikliği yaptıkları tespit edilmiştir: G8 ve G9 kilisenin çok dilli yapısının dil gelişimleri için iyi olacağını ve yurtdışına çıkma imkanlarını arttıracaklarını düşündükleri için kiliseye gitmeye başladıklarını ifade etmiştir: “Bizde yeni insan tanımış oluruz, farklı kültürler iyidir dedik gittik. Çok güzel vakit geçirdik zaten nerdeyse herkes yabancıydı her milletten insan vardı. Bize o ayki etkinlik takvimini verdiler. İşte böyle o günün önemine uygun partiler kutlamalar yapıyorlar, akşamları speaking clublar yapıyorlar, İncil okuma dersleri falan. Bizde Erasmus yapmak istediğimiz için İngilizcemizi geliştirmek istiyorduk, bizimde işimize geldi. Bir de daha sonrasında yurtdışına çıkmamıza yardımcı olabileceklerini, eğer Yüksek Lisans, doktora düşürsek burs imkânımızın olabileceğini söylediler.” (G8, Kadın, Protestan)

G9 ise kiliseye katılım sonucu elde etmiş oldukları fırsatı şu şekilde aktarmıştır: “Ya az çok G8’den hikâyeyi dinledin biz kafedeyken yanımızdaki çift sayesinde Hristiyan ortamına girdik... Yani her milletten insan var, kültürel çeşitlilik. Bir de bize yurtdışı imkânı sundular aslında ben en çok ona tav oldum. Bu yazda Kanada’ya gideceğiz.”(G9, Erkek, Protestan).

Hristiyan olması sonrasında iş bulan ve kilisenin çok dilli yapısı sayesinde yabancı dil öğrenen G13 dil öğrenmesi sonucu yurtdışına çıkma imkânı bulduğunu da ifade etmiştir: “...tabi ben inancımı değiştirdikten sonra Kilisede çalışmaya başladım... Dil öğrenmemi sağladı kilise bu sayede de yurtdışına çıktım.”(G13, Kadın, Protestan)

Metafiziksel Deneyimler Sebebiyle Din Değiştirme: Bireyleri inanç sahibi yapan ya da inanç değişikliğine gitmesine sebep olan birçok maddi ve manevi unsur sayılabilmektedir. Ancak insanların karşılaştıkları şaşırtıcı, mantıksal yönden açıklama yapamadıkları, bilimsel yönden temellendiremedikleri durumlar karşısında özellikle tabiatüstüne başvurdukları bilinmektedir. Bahsedildiği üzere dini inanç sahibi olmayı ya da din değiştirmeyi etkileyen birçok sebep vardır. Ancak bireylerin yaşamış oldukları mistik tecrübeler hızlı ve derin dönüşümlere sebep olmaktadır. Görmüş olduğu rüya sonrası din değiştiren G10 yaşamış olduğu mistik tecrübeyi şu şekilde aktarmaktadır: “...Annemi defnettik, o akşam ben bir rüya gördüm. Böyle aydınlık güzel küçük apartmanların olduğu bir sokakta annemle güzel yüzlü bir adam yürüyorlar, ilk önce yan yana duruyorlar, daha sonra adam bana sırtını dönüp yürümeye başlıyor, annemde bana bir bakış atıp, arkasından devam ediyor. Bir apartmanın önüne geliyorlar içeri girip gözden kayboluyorlar. Hep orda uyanıyorum. Nereye girdiklerini, o adam kim, annem bana ne anlatmak istiyor hiçbir şey anlamıyorum. Ama haftada en az 3 gece bu rüyayı görüyorum.... Portekiz’deyken bir cumartesi akşamı arkadaş grubumuzda dışarıya eğlenmeye çıktık. Korkunç derecede sarhoşuz, saat 3 falan, genç bir çocuk geldi yanımıza bir broşür uzattı. İlk sayfayı bir çevirdim. O adam, rüyamda gördüğüm adam broşürün üstünde arkasında da kocaman bir haç var gölgeli. Benim aklım gitti yani aylardır rüyamda gördüğüm adam meğer İsa’yymış.... Neyse kilisenin olduğu sokağa döndük, zaten kilise yolun sonunda tam karşıda. Ben bir şok daha yaşadım. Rüyamdaki yer.”(G10, Erkek, Protestan)

G10 ile evli olan G11 eşinin yaşamış olduğu mistik tecrübeden etkilendiğini ancak bu durumun onda bir inanç değişikliğine sebep olmadığını belirtmiştir. Daha sonra kendisinin rüyasında Meryem Ana’yı görmesi ve sonrasında din değiştirme sürecini şu şekilde anlatmıştır: “Eşimin (G10) iman etmesinden yaklaşık 2 ay sonra bir gece rüyamda Meryem Anayı gördüm. Bana doğru geldi ama hiç konuşmadı, göğsüme dokundu, resmen gerçekten göğsümde sıcak bir el hissettim, sonra uyandım. İstemiz şekilde elimi göğsüme attım, daha önce fark etmediğim bir kitle gibi sertlik gibi bir şey hissettim. Ertesi gün hemen doktora gittik, süt kanalında bir kitle tespit ettiler, tıkanıklık gibi bir şey. Doktor bunu nasıl fark ettiniz falan diye sordu. Tanrı’ya şükürler olsun çok erkenden fark etmişiz, Meryem Ana sayesinde. O gece gelip rüyamda göğsüme dokundu, uyardı beni. Bu olay başıma geldikten

sonra artık kafamda hiç şüphe kalmadı. Yani daha büyük bir mucize, bir şahitliğe daha gerek yok.” (G11, Kadın, Protestan)

İran’da doğup büyüyen ve Annesi Protestan olan G19 iman etmesinde büyük etkisi olduğunu belirttiği ve mucize olarak nitelendirdiği doğum hikâyesini şu şekilde anlatmaktadır: “Neyse ben doğmadan önce annem Meryem’e çok dua etmiş, bir kızı olsun diye, benden büyük bir tane abim var. Meryem’de kabul etmiş. Ama ben ölü doğmuşum. Kordonum dolanmış, nefes alamamışım. Annem Tam sesli bir şekilde Meryem yardım et çocuğumu bana bağışla deyince ben nefes almışım. Ölümünden dönmüşüm resmen. O yüzden annem bana Meryem ismini vermiş.” (G19, Kadın, Katolik→Ortodoks). Babasının Türk olması ve İran’da dini özgürlüklerin olmaması sebebiyle Türkiye’ye taşınan G19 gördüğü rüyanın etkisi ile vaftiz olma kararı verdiğini ifade etmiştir: “...Sonra ben bir gün rüyamda ince uzun elleri olan bir adam bana bir parça ekme verdi. Mekânla alakalı gördüğüm tek şey çok eski ama güzel evlerin olduğuydu... İlk Protestan kilisesini buldum. İçeri girdim kutsal ekme istedim. Ekme verdiler ama gördüğüm ekme böyle değildi. Onlar yarım yarım yapmışlar, benim gördüğüm dilim dilimdi. Sordum başka kilise var mı diye, Ortodoks Kilisesini gösterdi. Girdim Papazdan ekme istedim. Baktım bu rüyamda gördüğüm ekme.” (G19, Kadın, Katolik→Ortodoks)

Bireylerin çaresiz kaldıkları zamanlarda bir yaratıcıya sığınmaları ve ettikleri duanın kabul olması onları derinden etkileyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. G3 iyileşme ihtimali olmadığını söylenen babaannesi için dua etmesi ve sonrasında babaannesin iyileşmesinin iman etmesinde çok büyük etkisi olduğunu ifade etmektedir: “Tabi bu arada her gittiğimde bir dilek diliyorum, hepsi hemen olmuyor, olmadı ama ne zaman Kiliseye gitsem hep güzel haberler aldım. Mesela babaannemin sağlık sorunları vardı... Neyse ben bir hafta boyunca her gün gidip en öndeki banklara oturup sessizce dua ettim, Kilisede dua ettim, mum yaktım. Bir hafta sonunda babaannemin çalışmayan tiroit bezleri çalışmaya başladı. Evet, daha önceden de tedavi alıyordu ama işe yaramamıştı. Bir haftada 2 katına çıktı çalışması öyle düşün. Rab sesimi duydu yardım etti.” (G3, Erkek, Ortodoks)

Benzer bir şekilde ettiği dua sonrası sağlığına kavuşan ve bunun üzerine iman eden G18 yaşadığı durumu şu şekilde anlatmıştır: “Bir de o dönem bir rahatsızlığım vardı, adet kanamalarım olmuyordu. Doktora gittim herhangi bir problem bulamamışlardı, hava değişikliği vs. beklemede kalalım, ilaç kullanmayı uygun bulmuyorum demişti. Ama durum beni çok rahatsız ediyordu Peder’e söyledim. Birlikte şifa bulmam için dua ettik. Yani belki size saçma gelecek ama Peder’le dua ettiğimiz günün akşamına kanamam geldi. Rabb’e bir

kez el açmam beni duymasına yetti. Böyle bir mucize de olunca dedim tamam ben artık İsa'ya iman etmeliyim.” (G18, Kadın, Ortodoks→Katolik)

Bireylerin din değiştirmelerinin altında yatan mistik olaylar yalnızca rüya görmek ya da edilen bir duaya cevap almakla sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda açıklanamayan bir olayın tecrübe edilmesi bireylerin din değiştirmesine sebep olabilmektedir. Yaşadığı olay sonrası din değiştirme kararı alan G21 başından geçen olayı şöyle anlatmaktadır: “Bir gün Kaleiçi’nde gezerken, bir yerden bir ses duyduk gece bizim arkadaşlarla, ama nasıl alkollüyüz, anlatamam. Ses de bildiğin meleklerden geliyor gibi neyse devam ettik ettik. Hop kilisenin önüne çıktık. Ama saat zaten 3 mü ne bu saatte kilise açık olmaz içerde.... Din konuşmuşuz. Neyse bir yandan tırsıyoruz bir yandan imana geleceğiz. Sonra bekledik ses kesildi kadın sesleri ilahi gibi bir şey söylüyordu ama yabancı bir dil. Sonra Rusça konuşan bir erkek sesi duyuldu. Dedik herhâlde de İsa dünyaya iniyor. Ama kimse ne gidebiliyor ne de kapıyı ittirecek cesaretimiz var. Sonra bütün sesler bitti. Bembeyaz giyinmiş saçlı görünür görünmez örtülü masmavi gözlü 35 yaşlarında ... bir kadın açtı kapıyı... Neyse biz girdik içeri meğer bu paskalya ayiniymiş. Ondan böyle gece yarısı olmuş. Bu arada bize kapıyı açan kadını bir daha hiç görmedik kilisede. Pedere anlattık sonra böyle böyle bir kadın kimdi o diye. Bizim anlattığımız tipte bir sürü Rus var kilise de ama hiçbiri o gece gördüğümüz kadın değil, bulamadık o kadını. Bence o kadın melekti yani ben öyle inanıyorum.” (G21, Erkek, Protestan→Ortodoks)

Mekânsal, Görsel ve İşitsel Etkileşimler Sebebiyle Din ve Mezhep Değiştirme: Bireylerin dâhil olmayı düşündükleri dini inancın manevi boyutu kadar ibadet yerinin mimari yapısı, ibadetlerin yapılış şekilleri, ibadet sırasında bireylerin hissettiği duygular da din değiştirme sürecini etkilemektedir. Gittiği Yunanistan gezisinde kilise mimarisinden etkilenen G1 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Okuldan öğretmen arkadaşlarım ile Yunanistan gezisine gitmiştik. Tarih öğretmeni olunca, zaten tarihe gezilecek yerlere falan çok ilgim var. Bir gezilecek yerler haritası yaptım. Ona göre gezmeye başladık. Tabi bir sürü kilise var, ben oradaki ikonalara, mimarı yapıya hayran oldum. Çok büyümlü bir ortam, sizi hemen içine çekiyor.” (G1, Kadın, Ortodoks)

İbadet yerinin mimarı yapısına ek olarak akustiğin de bireyleri çeken bir faktör olduğunu G18’in şu ifadelerle belirtmiştir: “Bir baktım ben her gün meydandan geçerken Aziz Basil Katedrali’ne gidip Meryem ana İkonası önünde dua ediyorum. Bilirsin o Katedrali Kremlin Sarayı olarak da geçiyor. Zaten çok gösterişli çok güzel bir yer. Birde gün içinde hep açıktır, mutlaka birileri dua okuyor olur, birileri mum yakar. Yani her daim ibadet dolu bir

yer. Bir de içerisinde akustığı o kadar güzeldir ki, koroya falan denk gelirsen büyülenmiş gibi oturup dinlersin.” (G18, Kadın, Ortodoks→ Katolik)

Özellikle İslam’dan Hristiyanlığa geçen bireyler minvalinde bakıldığında ibadet yerinde bulunan görsellerin soyut kavramları somutlaştırması sebebiyle çekici bir unsur olduğu düşünülmektedir:

“İkona, İsa İkonası mesela onun önüne geçip diz çöküp dua etmek, gözlerine bakmak dünyanın en huzur veren duygusu bence.” (G3, Erkek, Ortodoks)

“O yıkık kilisede hiç bozulmamış bir Kurtarıcı İsa resmi vardı duvarda. Ben çocukken bir şeye üzüldüğümde gidip hep ona anlatırdım. Sanki beni dinlemek için hep oradaymış gibi hissettirirdi.” (G5, Erkek, Ortodoks)

“Her ayinde gözüme çarpar elinde kuzusuyla bana öylece bakan İsa. Onla her göz göze gelişimde bir kez daha hatırlarım onun her yerde her şekilde kucağındaki kuzusu gibi bizi kucakladığını.” (G12, Erkek, Protestan)

“Ben hala Ortodoks kilisesine gidip dua etmeyi çok severim. Kurtarıcı İsa’nın önünde eğilmek, Meryem Ana’nın şefkatli kucaklayan gözlerine bakmak, Azizlere mum yakmak bana hep çok güzel gelmiştir.” (G21, Erkek, Ortodoks→ Protestan)

Misyonerlik Faaliyeti, Dini Telkin ve Din Görevlilerinin Olumlu Tutumları Sebebiyle Din Değiştirme: Yeni bir din ile tanışma, yeni bir dine katılım gösterme her zaman bireylerin kendi merak ve araştırmaları ile olmamaktadır. Kimi zaman farklı dine mensup biri ile tanışmak, dini inancı o kişiden dinlemek ya da o kişi vasıtasıyla gruba dâhil olmak şeklinde olabilmektedir. İlgili alan yazına baktığımızda bu durum “misyonerlik” kavramı ile açıklanmaktadır. Dine davet anlamında kullanılan misyonerlik; inanmayanların imana gelmesi için dinî hakikatleri tüm insanlık arasında yaymayı kutsal ve yüce bir görev olarak gören faaliyettir (Kurt, 2009: 2).

Müslümanlık’tan Protestan mezhebine geçiş yapan 3 katılımcı Hristiyanlık ile tanışmalarını Hristiyan bir misyonerin Kiliseye daveti üzerine olduğunu ifade etmiştir. G8 ve G9 kafede tanıştıkları yabancı bir ailenin kilisedeki bir kutlamaya davetleri üzerine kiliseye gitmişlerdir. G8 bu daveti arkadaş olmalarının üzerine yapılan bir davet olarak ifade etmiştir: “Zaten tiplerinden belliydi yabancı oldukları. Sonra sohbet etmeye başladık. Onlarda yeni gelmişler Antalya’ya. Arkadaş arıyorlarmış kendilerine baya bir zaman arkadaşlık ettik. Sonra bir gün bizi kilisede yapılacak bir kutlamaya çağırdılar.” G9 tanıştıkları ailenin misyonerlik faaliyeti yaptığını ifade etmiştir: “Yanımızdaki çift sayesinde Hristiyan ortamına girdik... Aslına bakarsan var böyle aileler ülke ülke geziyorlar, insanlarla tanışıp onları kiliseye davet ediyorlar. İnanç yaymak amaçlı biraz.” (G9, Erkek, Protestan)

G17 ise çalıştığı kafeye daimî müşteri olarak gelen Protestan Kilise 'sinin pastörünün daveti üzerine hayatında ilk defa kiliseye gittiğini ifade etmiştir: "...neyse bir gün geldi yine üzerinde Amerikan bayraklı bir tişört, üstüne de havai çiçeklerinden yapılmış kolye gibi bir şey, Tam da öğle aramız. Amerika'nın Kuruluşunu Kutluyorlarmış 4 Temmuz. Yemekler yapmışlar şarkılar türküler falan. Bizi de yemek yemek için davet etmeye gelmiş." (G17, Erkek, Protestan→Ortodoks)

Bir gruba dâhil olurken grup üyelerinin davranışları kadar grup liderinin tavır ve tutumları da oldukça önemlidir. Bireyin kendisini yabancı dışlanmış ya da oraya ait hissetmemesi onu uzaklaştıran etkenler olurken grup üyelerinden ve özellikle grup liderinden gelen kucaklayıcı ve sıcak tavırlar bireyleri gruba dâhil olmak noktasında pozitif yönde etkilemektedir. G18 Rusya'da gittiği kilisede Peder'in kucaklayıcı tavrının Hristiyanlığa olan ilgisini arttırdığını şu şekilde ifade etmektedir: "Çok tatlı bir Peder'di, dinledi beni, ne zaman isterse gel ben seni cemaatte yeni zannettim o yüzden sormak istedim, 'eğer aşamadığın bir durum varsa bak ben buradayım' demek için yanına geldim dedi. Papazın o söylediği cümle beni o kadar etkiledi ki anlatamam. Yani hiç tanımadığım bir adam bana gelip eğer aşamadığın, içine dert olan, kendine dahi itiraf edemediğin bir şey varsa, ya da günah diye görüp kutsala yaklaşmaktan seni geri tutan bir şey varsa dua etmek Tanrı'ya yalvarmak ve af dilemek için ben yanındayım, seninle birlikte senin için dua ederim dedi." (G18, Kadın, Ortodoks→Katolik)

"Biraz geç kalmışım ayine ayıp oldu hani acaba istemeden saygısızca bir şey mi yaptım falan diye düşünüyordum. Papaz da bunu fark etti bana dedi ki 'burası Tanrı'nın evi, senin niyetini en çok o bilir o yüzden yanlış bir şey yapar mıyım endişen olmasın, evde güvendesin' dedi. O cümleyi duydum. İçimdeki huzuru anlatamam kafamı bi kaldırdım. İsa yüzünde o güzel tebessümle bana bakıyor. Yani o sözün üstüne İsa ile göz göze gelmem beni en çok etkileyen şeylerden biridir hayatımda." (G14, Kadın, Katolik)

Farklı dine mensup bir dindarın tavır ve davranışlarının uyandırdığı hayranlık din değiştirme ile sonuçlanacak bir arayışın ilk kıvılcımları olabilmektedir. G16 dini liderin tavırlarının onu kiliseye çeken bir faktör olduğunu belirtmiştir: "Ben o adamı yıllardır Belek'te göürdüm hayvanları falan besler hep meğer kilisenin Papazıymış... Sonra Pazar günü sabah gittim, ayini dinledim. En son kapanışta Papaz bir vaaz verdi. İsa'yı sevgiyi falan anlattı hatta sonra sorunca öğrenmiştim Petrus'tan 4:8'i okumuş hatırladığım kadarıyla söyle der: 'Her şeyden önce birbirinizi candan sevin çünkü sevgi birçok günahı örter' ben orda çok etkilendim." (G14, Kadın, Katolik)

Dini grup üyelerinin ve liderin din değiştirmeyi düşünen kişiye olan tutumlarının yanı sıra; dini liderin başka dinlere ya da başka dinden olan insanlara karşı tutum ve davranışlarının hoşgörü çerçevesine olması bireyleri o dine yaklaştıran etkenler arasındadır. G1, Ortodoks Kilisesi'nin Peder'inin kiliseye gelen bir Müslüman'a olan tavrı karşısında çok etkilendiğini, Peder'in bu hoşgörülü ve sakin tavrının onu dine yaklaştıran bir etken olduğunu ifade etmiştir "Burayı buldum. Ortodoks Kilisesi Peder ile tanıştım, çok kibar çok anlayışlı bir insan. Önce onun o tavrına hoşgörsüne hayran kaldım. Ben kiliseye gittiğimde benimle birlikte bir adam geldi girdi içeri. Peder'e 'siz ibadet haneye ayakkabı ile giriyorsunuz bu çok pis, ayıp değil mi?' gibi bir şeyler söyledi. Ama hem saldırgan hem aşağılar bir tavırla. Ha hatta dedi ki 'ben parası neyse vereyim buraya bir halı yaptırın, ha ha' diye güldü. Peder gayet sakin ve sessiz dinledi. 'Sizi anlıyorum, ilginiz içinde teşekkürler ama biz bu şekilde mutluyuz, müsaadenizle' dedi adamın yanından ayrıldı. Bana çok garip geldi kim olduğu ne olduğu belli değil gelmiş konuşuyor birde fazlasıyla saldırgan bir tavırla. Ona karşılık Peder'deki sabır, hoşgörü ve insanlık." (G1, Kadın, Ortodoks).

Ayrıca farklı mezhebe mensup dini liderlerin birbirleri ile olan diyalogları bireyleri çatısı altında birleştikleri dini inanca yaklaştırmaktadır: "Zaten Peder'le Pastör arkadaş. Bu da harika bir şey. Bakarsan ikisi de Hristiyan ama aslında Ortodokslara göre Protestanlar Hristiyan bile değil, ama ben hiçbir zaman Protestan Kilisesi Pastör'ü ile Ortodoks Kilisesi Peder'i ne tartıştığımı ne aralarında soğuk bir şey olduğunu gördüm. Ne Protestanlarda ne Ortodokslarda kiliselerin içinde yandakini konuştuğunu görmedim." (G17, Erkek, Protestan→Ortodoks)

İnancına Yönelik Olumsuz Algılar: Bireylerin çevrelerinde gördükleri kendi inançlarına dair olumsuz tutum ve tavırlar, ahlaki değerlere ilişkin bozulmalar, din adına insanların öldürülmesi, savaşların yapılması, şekilciliğe önem verilerek yaşanan dindarlıklar ve teoride anlatılan ile pratikte yaşanan dini inancın birbirine denk düşmemesi gibi sebepler bireyleri ait oldukları dini inançtan uzaklaştırabilmektedir. G15 Müslümanlara yöneltilen olumsuz algıların onu rahatsız ettiğini ve bunun din değiştirmesi üzerinde bir rol oynadığını şu sözlerle dile getirmiştir: "Ben böyle bir dinin içinde yer almak istemediğime karar verdim. Yani zaten çok inançlı bir adam değildim eyvallah ama Müslümanların dünyadaki tanınırlığı yüzünden ben adımın Müslüman olarak anılmasını istemedim açıkçası." (G15, Erkek, Katolik)

G13'de benzer bir şekilde Müslüman olduğunu ifade eden kişilerin yapmış oldukları eylemleri ait oldukları inanca uygun tavır ve tutumlar olmadığını, kendisinin de bir Müslümanken böyle anılmaktan hoşlanmadığını, bu sebeple dinden uzaklaştığının ifade

etmiştir: “Kadını erkekten aşağı göremezsin, ayıramazsın, çocuklar tecavüze uğrarken sessiz kalmazsın, işe birilerini alırken ahabp çavuş ilişkisi gözetemezsin, kendi insanına, doğana dünyaya zarar verecek santraller yapamazsın. Müslüman olmayı Hristiyan olmayı geç hiçbir inançta yeri yok bunların. Ama ne yazık ki ülkedeki Müslüman manzarası bu... İnsanı Allah kitaptan soğutuyorlar.” (G13, Kadın, Protestan)

İnanç gibi özel bir konunun siyaset ile ilişkilendiriliyor olması, politikacıların dini söylemler, din adamlarının ise politik söylemlerde bulunmaları bireyleri ait oldukları dini inançtan uzaklaştıran bir diğer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyaset ile dinin aynı çatı altında konuşuluyor olmasından rahatsız olduğunu ve durumun kendisini İslam’dan soğutan bir faktör olduğunu belirten G12 kendisini şu sözlerle ifade etmiştir: “Ben zaten inanç konuşmayı, konuşulmasını sevmem. Hele ki ülkede siyasi bir propaganda aracı haline dönmüş olması çok rahatsız edici. ‘Müslüman Kardeşlerim’ diye bir sesleniş olabilir mi? Sen orda dine ait bir şey söyleyemezsin senin işin o değil bir kere... Son dönemde İslam’ın geldiği yer böyle bir şey. Siyaset politika bunlar eşittir yalan birde işin içine dini koyuyorlar.” (G12, Erkek, Protestan)

Müslümanken inançlı ve ibadetlerini yerine getiren biri olduğunu ifade eden G17’de G12 gibi siyaset ile dinin birbirine karışmasından hoşlanmadığını, bunun onu dinden uzaklaştıran bir durum olduğunu dile getirmiştir: “Ben inançlı bir Müslümandım, ailemde öyledir. Ama özellikle bu siyasi olaylar, dinin çok fazla politikaya alet edilmesi beni çok rahatsız etmeye başlamıştı... Kafede gençlerin arasında döndürdükleri muhabbetler, yabancılarla konuştuğumdaki Müslümanlık algısı ister istemez kulak misafiri oluyorsun konuşmalara Müslümanlığa dair oluşan o dini algı vs. beni iyice rahatsız etmeye başladı... Cuma hutbelerini dinlemeyi de severdim, ama bir yerden sonra Cuma hutbeleri politik propaganda yerine dönmeye başladı, camide siyaset konuşulur oldu. Yani peygamberin güzel ahlakında örnek verileceğine, ülkenin siyasi liderinin tavrından örnek veriliyor, başka bir partinin liderinin söylediği bir söz kötü olarak lanse ediliyor. Bende bu durumdan çok rahatsız olmaya başladım, resmen cumadan ayağım kesildi hani farzı kıl çık moduna girdim.” (G17, Erkek, Protestan → Ortodoks)

3.4. Din Değiştirme Motifleri

John Lofland ve Norman Skonovd’un 1981 yılında yapmış oldukları “Conversion Motifs” adlı çalışmasında dindarlaşma ve din değiştirmenin 6 motifinden (entelektüel, duygusal, deneysel, mistik, yeniden uyanış, zorlayıcı) bahsetmektedirler. Bu motifler bireylerin bir inanç sahibi olmak ya da inançlarında bir değişime gitmek noktasında izledikleri

yolları ifade etmek için kullanılmaktadır (Lofland ve Skonovd, 1981: 373). Söz konusu motiflerin bireylerin din değiştirme süreçlerince yalnızca bir faktörün etkili olduğu anlamında kullanılmadığını ifade etmek gerekir (Ferguson ve Binks, 2015: 24). Bu araştırmada din değiştirme motifleri birer ideal tip olarak kurgulanmıştır. Weber'in epistemolojik öğretisinde merkezi bir yer alan "ideal tip" kavramsallaştırması, tarihsel bir bütüne ya da olayların art arda gelişine özgü anlaşılır ilişkilerin örgütlenmesidir. İdeal tip, sosyal gerçekliğin anlaşılması ve açıklanmasını kolaylaştıran metodolojik bir kurgulamadır. Weber'e göre ideal tipler, sosyal olguları veya tarihsel bir fenomeni analiz etme vasıtalarıdır. Somut kültürel fenomenleri nedensel koşulları ve anlamları içinde ifşa etme araçlarıdır (Weber'den akt. Hira, 2000: 51). Bu kapsamda araştırmada din değiştirme motifleri Weberyen anlamda "ideal tip" olarak ele alınmış ve kurgulanmıştır.

Entelektüel Motif: Nadir olarak görülen ancak ilerleyen zamanlarda ivme kazanacağı düşünülen bu motif, daha çok bireysel ve özel bir arayış olarak kendini göstermektedir. Kişi alternatif dinini araştırarak ve öğrenerek keşfeder. Kitap okumak, radyo, televizyon, dergi, gazete vb. medya araçları, derslere katılmak bunlara birer örnektir. Ancak burada belirtilmesi gereken önemli faktör kişi araştırdığı alternatif dinin mensupları ile iletişime girmek ve/veya herhangi bir temasta bulunmak zorunda değildir. Burada asıl tatmin noktası kişinin entelektüel arayışındaki doyumdur (Lofland ve Skonovd, 1981: 376). Online siteler üzerinden radikal gruplara dâhil olmak buna örnek olarak gösterilebilir (Ferguson ve Binks, 2015: 22).

Çalışmada entelektüel motife uygun 4 katılımcı (G1, G4, G7 ve G17) tespit edilmiştir. G1, G4 ve G7 olmak üzere 3 katılımcı İslam'dan Hristiyanlığın Ortodoks mezhebine geçiş yaparken, G17 ilk olarak İslam'dan Hristiyanlığın Protestan mezhebine daha sonra Hristiyanlığın Ortodoks mezhebine geçiş yaparken entelektüel bir tavırla din değiştirmeyi tecrübe etmiştir. Katılımcıların söylemlerine bakıldığında yeni bir dine geçişte esas güdülenmelerinin araştırma, merak ve entelektüel doyum olduğunu gözlenmiştir.

"Kendime bir Kutsal kitap aldım onu okudum. Böyle altını çize çize sorulacak şeyleri biriktirdim. Sonra Aklıma takılanları sormak için bir kilise aramaya başladım." (G1, Kadın, Ortodoks)

"Dinler Tarihi kitapları okudum, belgeselleri izledim, Kitabı Mukaddes, Kur'an hepsini okudum." (G4, Kadın, Ortodoks)

İnsan içinde yaşadığı dünyayı anlama ve yorumlama çabası içerisinde. Okuyan, yazan, düşünen ve sorgulayan insanların hayatın anlamı üzerine daha çok soru sordukları tatmin edici cevaplar bulmak için bir arayışa girdikleri düşünülmektedir. Bu kapsamda özellikle yaşamın başlangıcı, sonu, anlamı ve değeri gibi "varoluşsal" sorular olarak

adlandırılabilir soruların tatmin edici cevaplarını diğer bir dinde veya dinlerde araması, kişinin din değiştirme sürecini deneyimlemesini beraberinde getirebilmektedir (Kayıklık, 2002: 29).

“Diğer mezhepleri öğrenmek istedim. Çünkü beni Protestan’da doyurmayan bir şey vardı. Aradığım her sorunun cevabı yoktu mesela.” (G17, Erkek, Protestan → Ortodoks)

“Başka dinleri merak etmeye başladım. Kutsal kitap aldım ilmihaller okudum, forum sayfalarına aklıma takılanları yazdım. Ama en doğru cevap için kiliseye gittim.” (G7, Erkek, Ortodoks)

Mistik Motif: Burada mistik kelimesi "deneyimlerin mantıksal ve tutarlı terimlerle ifade edilemeyeceği" durumlar için kullanılmaktadır. Mistik dönüşüm, dramatik bir değişim hissini tetikleyen ve yeni dinle ilgili yeni inanç ve davranışların başladığını bildiren kritik bir olay veya stres dönemini içerir. Bu tarz din değiştirmelerde kişiyi derinden etkileyen mistik bir tecrübe söz konusudur, kişi genelde yalnızdır (Köse ve Loewenthal, 2000: 102). Bu tecrübeler görülen bir rüya, galipten duyulan sesler, olma ihtimali barındırmayan bir şeyin gerçekleşmesi vb. durumlar olarak kendini gösterir. Bu tarz din değiştirmeler genellikle mistik olay gerçekleştikten sonra yaşanır ve ani değişimlerdir (Lofland ve Skonovd, 1981: 377).

Araştırmada katılımcıların 6’sının (G3, G10, G11, G18, G19 ve G21) yaşadığı bir mistik bir deneyim sonucu din değiştirme kararı aldıkları tespit edilmiştir. Katılımcılarla yapılan mülakatlar sırasında yaşamış oldukları mistik tecrübelerin onları derinden etkilediği gözlenmiştir. G10’un “iman hikayesini” anlatırken gözleri dolmuş, G11 gördüğü rüyayı anlatırken birçok kez şükür anlamında istavroz çıkarmıştır. Diğer katılımcılarında başlarından geçen mistik olayları anlatırken daha coşkulu oldukları gözlenmiştir.

Gündelik hayatın olağan akışı dışında gerçekleştiği iddia edilen bir olay, görülen rüyanın tecrübe edilmesi, dualarının gerçekleşmesi, ihtiyacı olanların şifa bulması gibi mistik tecrübeler bu kapsamda bu motifin içeriğinde yer almaktadır. Gördüğü rüyanın gerçek olması sonucu din değiştiren G10, basından geçenleri şu şekilde aktarmaktadır: “...annemi defnettik, o akşam ben bir rüya gördüm. Böyle aydınlık güzel küçük apartmanların olduğu bir sokakta annemle güzel yüzlü bir adam yürüyorlar, ilk önce yan yana duruyorlar, daha sonra adam bana sırtını dönüp yürümeye başlıyor, annemde bana bir bakış atıp, arkasından devam ediyor. Bir apartmanın önüne geliyorlar içeri girip gözden kayboluyorlar. Hep orda uyanıyorum... Genç bir çocuk geldi yanımıza bir broşür uzattı. İlk sayfayı bir çevirdim. O adam rüyamda gördüğüm adam broşürün üstünde arkasında da kocaman bir haç var gölgeli. Benim aklım gitti yani aylardır rüyamda gördüğüm adam meğer İsa’yımış.” (G10, Erkek, Protestan)

G11 ise eşi G10'un rüyasının gerçek olmasından çok etkilendiğini ancak kendisinin iman etmesini rüyasında Meryem Ana'yı görmesi ve bu sayede hastalığının tespit edilmesi şeklinde açıklamıştır: "Rüyam da Meryem Ana'yı gördüm. Bana doğru geldi ama hiç konuşmadı, göğsüme dokundu... Ertesi gün hastanede süt kanalımda bir kitle tespit ettiler... O gece gelip rüyamda göğsüme dokundu, uyardı beni." (G11, Kadın, Protestan)

Kilisede ettiği dua sonucu babaannesinin şifa bulduğunu ifade eden G3 bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: "Bir hafta boyunca her gün gidip en öndeki banklara oturup sessizce dua ettim kilise de mum yaktım. Bir hafta sonunda babaannemin çalışmayan tiroit bezleri çalışmaya başladı... Rab sesimi duydu." (G3, Erkek, Ortodoks)

Annesi Hristiyan olan G19 doğumuyla birlikte Meryem Ana'nın mucizelerinin başladığını daha sonra rüyasında gördüğü kilise ve onu bulması sonucu iman ettiğini ifade etmiştir: "Doğumda kordonum dolanmış, nefes alamamışım. Annem 'Meryem yardım et! Çocuğumu bana bağışla' deyince ben nefes almışım. Ölümünden dönmüşüm resmen. O yüzden annem bana Meryem ismini vermiş." (G19, Kadın, Katolik→Ortodoks)

Dua etmesi sonucu duasına cevap aldığını düşünen bir diğer katılımcı olan G18, "Pederle birlikte şifa bulmam için dua ettik. Rab'a bir kez el açmam beni duymasına yetti. Böyle bir mucize de olunca dedim tamam ben artık İsa'ya iman etmeliyim." (G18, Kadın, Ortodoks→Protestan)

Deneysel Motif: Bu motifte "dene ve gör" prensibi işlemektedir. Deneysel dönüşüm, bireyin karar vermeden önce ideolojileri ve uygulamaları deneyerek, yeni inançların farklı yönlerini deneyebileceği dini seçeneklerini aktif olarak araştırmasını içerir. Bu motifte bireyler farklı dini grupların ibadetlerine katılmakta, yaşayış şekillerini incelemekte ve bu sürece dâhil olmaktadır. Sürecin sonunda birey grubun kendisine uygun olup olmadığına katılım gösterip göstermeyeceğine karar vermektedir. Bu arayış kendine uyan inancı bulana kadar farklı gruplar üzerinden devam etmektedir (Lofland ve Skonovd, 1981: 378; Ferguson ve Binks, 2015: 23).

Katılımcıların 3'ünün (G8, G9 ve G13) dini inancını seçerken diğer dinleri araştırdığı ancak bu araştırmaların entelektüel motifteki bireylerden farklı olarak aynı zamanda katılımlı gözlemi içerdiği tespit edilmiştir. Katılımcılar dini inançlarına karar vermeden önce farklı din ve mezhepleri araştırdıklarını, ayinlerine katıldıklarını ve bu sürecin sonunda bir tercih yaptıklarını ifade etmişlerdir.

"...Protestanların pazar ayinine katılmaya karar verdik... Tabi bu arada Ortodoks kilisesine de gittik..." (G8, Kadın, Protestan)

“Aslında bütün mezhepteki kiliseleri gezdik diyebilirim... En kafama yatanı Protestan oldu.” (G9, Erkek, Protestan)

“Protestan Kilisesine denk geldim içeri girdim gezmek istediğimi merak ettiğimi söyledim... Sonra yan Kilise 'ye girdim... Sonra Katolik ayinine katıldım sevemedim...” (G13, Kadın, Protestan)

Duygusal Motif: Entelektüel motiften farklı olarak duygusal dönüşüm kişilerarası etkileşimin önemini vurgular, burada bilişsel bir süreçten çok güçlü bir beğeni dönüşüm sürecinin merkezinde yer alır. Kişi yeni gireceği grubun kültürel öğelerinden ve üyelerinden etkilenir. Onlara sempati besler. Deneysel dönüşüme benzer olarak burada inanç katılımdan doğar (Lofland ve Skonovd, 1981: 379).

Katılımcıların 9'unun (G2, G12, G14, G16, G17, G18, G21 ve G20) duygusal motife uygun olarak din değiştirme süreçlerini tecrübe ettikleri tespit edilmiştir. Katılımcılar din değiştirme süreçlerinde sosyal ortamın, sosyal ilişkilerin kalitesinin, dâhil olmayı düşündüğü inanca duyulan yüksek beğeni ve etkilenmenin ve eş durumunun etkili olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcılardan 3'ünün din değiştirme süreci içerisinde kişiler arası etkileşim üzerine vurgu yapmıştır:

“Sonrasında Ortodoks kilisenin papazı ile Sıkı bir dostluğumuz oldu. Arkadaşıktan öte, o benim ailem gibi oldu.” (G2, Erkek, Ortodoks)

“İnsanlar çok sıcakkanlı kendimi burada çok mutlu hissediyorum ben...” (G12, Erkek, Protestan)

“Gel zaman git zaman arkadaşlar edindim oradan, din hakkında inanç hakkında konuşmaya başladık. Konuşma tavırları, bilgi aktarışları çok hoşuma gitti.” (G14, Kadın, Katolik)

Kiliselerin çok kültürlü yapılarının bireylerin hem sosyalleşmeleri hem de kişiler arası iletişimi arttırması açısından önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir:

“Bizi de yemek yemek için davet etmeye gelmiş... İçerisi panayır yeri gibi, her milletten insan, Afrikalı, Japon, Arap, Norveçli her milletten her renkten insan. Nasıl hoşuma gitti anlatamam... Ama ortam benim çok hoşuma gitti kendimi hiç yabancı hissetmedim, herkes gülümsüyor birbirine sarılıyor falan...” (G17, Erkek, Protestan→Ortodos)

Bireylerin geçmeyi düşündükleri dinin ibadet şekillerini, geleneklerini, ibadethanelerinin mimari yapısını beğeniyor olmaları da bu din değiştirme süreci içerisinde önemli bir faktördür:

“Katedraller, kiliseler, Ayinleri, ibadet şekilleri çok güzel... Ben Kilise’de, Katolik Kilisesi’nde ibadet etmeyi seviyorum.” (G16, Kadın, Katolik)

“Protestanlar hem daha eğlenceli hem de Tanrı şahitliği yapıyorlar İsa’yı anlatmak için dünyayı geziyorlar, tam benlik mezhep.” (G21, Erkek, Ortodoks→Protestan)

Katılımcılardan ikisi farklı mezhepten olan eşlerinin mezhebine geçiş yapmıştır. Katılımcılar mezhep değişikliklerinin yalnızca eşlerinin istemesi ya da kilise nikâhını kıyabilmek için değil aynı zamanda eşlerinin mezhebine olan beğenilerinin de etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

“Aslında geleneklerini, ritüellerini falan sevdim çok farklı değil ama en büyük sebep eşimdir. O sevdirdi.” (G18, Kadın, Ortodoks→Katolik)

“Ortodoks’ta her şeyin bir usulü var bir şekli kalıbı var ben seviyorum öyle olmasını... Eşimle aynı duyguyu inancı paylaştığım için çok mutluyum.” (G20, Erkek, Protestan→Ortodoks)

Dirilişçi Motif: Bu motifte yeni bir dine geçişten çok, mensubu olduğu dine karşı ilgide artma, dindarlaşma söz konusudur. Bu ilgi ve dindarlaşmanın kaynağı dini tekrar canlandırmak isteyen bir grup ya da kişilerdir. Başka bir ifade ile kişilerin mensubu oldukları ancak canlı tutamadıkları, dinsel duygu, düşünce, inanç ve ibadetlerinin bir başkasının dokunuşuyla tekrar canlanmasıdır. İnançın tekrar canlanmasını sağlamak için güçlü ve duygusal konuşmaların yapılması, aile ve arkadaş desteğinden yararlanılması söz konusudur (Lofland ve Skonovd, 1981: 380).

Çalışma kapsamında görüşülen bütün kişilerin din değiştirmiş olması sebebiyle doğrudan bu motife giren katılımcı saptanamamıştır. Ancak özellikle çocukluk döneminde Hristiyanlıkla tanışmış bir şekilde ilgisi olmuş daha sonra tekrar Hristiyanlıkla karşılaşip din değiştiren bireyler bu motif içerisine dâhil edilmiştir: Elli sekiz yaşında din değiştiren G5 çocukluk döneminde evlerinin karşısındaki eski kullanılmayan kiliseye gittiğini Hristiyanlık ile olan bağının orada bağladığını ifade etmiştir; “Abim ben Burdurluyum. Burdur’da bizim evimizin hemen yanında eski bir kilise vardı. Ama kullanılmıyor, böyle yıkık dökük. Biz Küçükken oraya gider top oynardık. Kocaman bir avlusu vardı tam top oynamak için. Kilisenin içine girip şarkı söylerdik biz, böyle sesi çok güzel duyulurdu. Tabi kilisede duvarlarda hala yıkık dökük de olsa İsa’nın resimleri, Meryem Ana İkonaları falan vardı. Beni hep çok etkilemiştir İsa’nın gözleri... Kilise benim çocukluğumdan beri sığındığım yerdir abim. Kuzumu oraya emanet ettim, derdimi orda anlattım...” (G5, Erkek, Ortodoks)

Kıbrıs’ta Rum komşular ile büyüyen G6 çocukluk döneminden beri Hristiyanlığa bir yakınlığı olduğunu ifade etmiş Türkiye’ye geldiğinde ziyaret ettiği Ortodoks kilisesinde

duygularının canlanması üzerine 20 yaşında iman etmiş, 2 yıl vaftiz için Kilise onayı beklemiş 22 yaşında vaftiz olmuştur: “Kilisenin yeri bende çok ayrıdır. Çocukluğumdan beri ben hep Pazar ayinlerine gitmeyi isterdim, izlemeyi de çok severdim. Kilisede mum yakmak, ilahi söylemek hep çok istemişimdir.” (G6, Erkek, Ortodoks)

Annesi Avusturyalı olan G15, annesinin Hristiyan olması sebebiyle Kilise kültürüne uzak büyümediğini ancak babasının Müslüman olması ve Türkiye’de büyüdüğü için Müslüman olduğunu ifade etmiştir. “İçimde bir Hristiyan damarı hep varmış sanki... Ben din değiştirdiğimde annem ‘sende zaten Hristiyan kanı var bir gün mutlaka özüne dönecektin’ demişti bana.” (G5, Erkek, Katolik)

Zorlayıcı Motif: Batı dünyasının yeni dinlerinin yayılımında yaygın olarak kullanıldığı düşünülen ancak bir o kadar nadir ve özel durumları ifade etmek için kullanılan bu motif çoğu zaman “beyin yıkama”, “programlama”, “zihin kontrolü”, “zorlayıcı ikna”, “düşünce reformu” gibi kavramlarla birlikte anılmaktadır. Bu motifte bireyler bir grubun ya da bir kişinin (karizmatik liderler ön plandadır) etkisi altında olup, etkileşimsel duygusal baskılar ve teolojik ilkelere kaynaklanan korkular içinde olabilirler. Doğrudan olmasa da dolaylı bir şekilde duygusal ve fiziksel baskılar söz konusudur (Lofland ve Skonovd, 1981: 381).

Tamamen zorlayıcı dönüşümler nadir görünse de bireyin üzerine getirdiği sosyal, kişisel veya ailevi baskı miktarına bağlı olarak, birçok dönüşümün bir zorlama unsuru içerdiği söylenebilir (Ferguson ve Binks, 2015: 24). Araştırmada zorlayıcı motife uygun katılımcı yoktur. Ancak “Misyonerlik Faaliyeti, Dini Telkin ve Din Görevlilerinin Olumlu Tutumları Sebebiyle Din Değiştirme” başlığında ifade edildiği üzere dini telkin yoluyla dine davet etme durumuna örnek vakalar bulunmaktadır. Bu durum öznel bir bakış açısı çerçevesinde kimi zaman bir “beyin yıkama” olarak değerlendirilebilmektedir.

3.4. Din Değiştirme Motifleri ve Varyasyonlar Arasındaki Bağlantı

Din değiştirme süreçlerinde bireylerin izlemiş oldukları yolları ifade eden 6 motif (entelektüel, mistik, deneysel, duygusal, dirilişçi, zorlayıcı); sosyal baskı düzeyi, geçen süre, duygusal uyarılma düzeyi, duygusal içerik, inanç-katılım sıralaması olmak üzere 5 farklı boyutta (varyasyon) değişiklik göstermektedir. Kişilerin din değiştirme süreçlerinde hangi motiflerde yer aldıklarını belirlemede kullanılan bu varyasyonlar bu 5 boyut ile farklı bir etkileşim halinde bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda motifler ve varyasyonlar arasındaki ilişki verilmiştir.

Tablo 3.2. Motif Varyasyon İlişkisi

		Motifler					
Ana Varyasyonlar		Entelektüel	Mistik	Deneysel	Duygusal	Dirilişçi	Zorlayıcı
	Sosyal baskı düzeyi	Düşük- Yok	Düşük- Yok	Düşük	Orta	Yüksek	Yüksek
	Geçen süre	Orta	Kısa	Uzun	Uzun	Kısa	Uzun
	Duygusal uyarılma düzeyi	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek	Yüksek
	Duygusal içerik	Aydınlanma	Kaygı Sevgi Korku	Merak	Duygulanım	Sevgi (ve korku)	Korku (ve sevgi)
	İnanç-katılım Sıralaması	İnanç katılım	İnanç katılım	Katılım İnanç	Katılım İnanç	Katılım İnanç	Katılım İnanç

Din değiştirme motiflerinin ana varyasyonlar ile olan ilişkilerine bakıldığında entelektüel motifin daha çok bireysel bir arayış olduğu, bu arayış sürecinde kişilerarası etkileşimin düşük olduğu ve bu yüzden de bireyler üzerinde ki sosyal baskı düzeyinin ya çok düşük ya da hiç olmadığı görülmektedir. Değişimin tamamlanması için geçen süre ne çok uzun ne de çok kısadır. Duygusal uyarılma orta düzeyde olup, ana içerik bireyin aydınlanma hissidir. Önce inanç daha sonra gruba katılım gerçekleşir. Bu çalışmada entelektüel motif içerisinde değerlendirilen bireylerin din değiştirme sürecinde sosyal baskı düzeylerinin düşük olduğu, kişilerarası etkileşimden ziyade bireysel bir arayışın neticesinde din değiştirme davranışında buldukları, bu sürecinin ne çok uzun nede kısa olduğu, duygusal içerik yönünden bireylerin aradıkları sorulara cevapları aldıklarında (aydıklarında) din değiştirme pratiğinde buldukları ve öncelikle inanç temelleri atıldıktan sonra dine katılım gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir.

Mistik motifte de entelektüel motife benzer şekilde bireylerin üzerindeki sosyal baskı düzeyi düşük ya da yoktur. Mistik motifte sosyal baskı düzeyinin düşük olma sebebi bireyin dini dönüşüm süreci içerisinde kendi yaşamış olduğu deneyimlerin (mistik olayların) ön planda olmasıdır. Değişimin tamamlanması için geçen süre kısadır, hatta mistik olay yaşandıktan hemen sonra gerçekleşir. Duygusal uyarılma düzeyi yüksek olmakla birlikte, ana içerik bireyin sevgi, korku ya da kaygı hissetmesi ile ilgilidir. Yaşanılan mistik olay sonucunda önce inanç daha sonra gruba katılım gerçekleşir. Bu çalışmada mistik motif içerisinde değerlendirilen bireylerin sosyal baskı düzeylerinin düşük olduğu, mistik olay yaşandıktan çok kısa bir süre sonra din değiştirme kararını aldıkları tespit edilmiştir. Bireylerin yaşadıkları olayın etkisinde olmaları duygusal uyarılma düzeylerinin yüksek olmasına sebep olmuştur. Katılımcıların duygusal içeriklerinin olumlu duygular üzerinde

yoğunlaştığı görülmüştür. Korkutucu bir mistik tecrübe sonucu din değişikliği yaşayan bir katılımcı yoktur. Yaşamış oldukları mistik tecrübeler önce inanmalarına daha sonra katılım göstermelerine sebep olmuştur.

Deneysel motifte de bireylerin üzerindeki sosyal baskı düzeyi düşüktür. Bireylerin inanç arayışında izledikleri yol “dene ve gör” prensibine dayandığı için değişimin tamamlanması için geçen süre uzundur. Duygusal uyarılma düşüktür, daha çok merak faktörü etkilidir. Önce bireylerin gruba katılımı, daha sonra inanç gerçekleşir. Deneysel motife uygun olarak din değiştiren katılımcıların farklı dinin inançları özellikle katılımlı gözlem yoluyla deneyimlemeleri, din değiştirme kararını verme sürelerinin uzun olmasına sebep olmaktadır. Bireylerin duygusal uyarılma düzeylerinin düşük olduğu duygusal içeriğin merak üzerine olduğu tespit edilmiştir. Bireyler dinin inanç değişikliğine gitmeden önce dâhil olmayı düşündükleri dine aktif katılım göstermekte, daha sonra din değiştirme kararını vermektedirler.

Duygusal motifte bireyler üzerindeki sosyal baskı ve duygusal uyarılma orta düzeyde yaşanmaktadır. Bu motiftteki kişilerin din değiştirme süreci uzundur. Önce katılımın daha sonra inancın gerçekleştiği bir motiftir. Bu motife uygun din değiştiren bireylere bakıldığında sosyal etkileşimlerinin diğer motiflere oranla fazla olması sebebiyle sosyal baskı düzeyinin orta ya da biraz üstünde olduğu, geçen sürenin de uzun olduğu tespit edilmiştir. Bireyler katılım göstermeyi düşündükleri dini grubun üyeleri ile vakit geçirmekte onlardan etkilenmekte ya da beğeni duymaktadır. Bu sebeple bireyin katılım göstermeyi düşündüğü gruba karşı hissettiği duygular din değiştirme sürecini etkilemektedir. Bireylerin gruba katılımı inanç değişiminden önce gelmektedir.

Dirilişçi motifte daha çok kişi ve/veya kişilerin müdahalesi ve desteği olduğu için sosyal baskı düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Zaten hali hazırda ait olunan dinin tekrar canlanması olduğu için süre kısa, buna karşın duygusal uyarılma düzeyi yüksektir. Duygusal içerik olarak sevgi ve korku (ağırlıklı olarak sevgi) olarak gözlenirken, katılım inanç sıralamasında önce katılım gelmektedir. Bir önceki başlıkta açıklandığı üzere dirilişçi motif daha çok dini inançta yaşanan bir canlanmayı ifade etmekte kullanıldığı için elde ettiğimiz veriler tablodaki verilere göre değişiklik göstermektedir. Katılımcıların yaşamış oldukları sosyal baskı düzeyinin tablodakinden farklı olarak düşük olduğu tespit edilmiştir. Burada bireylerinin yaşlarının büyük olması ve din değiştirme kararı verirken çevresel faktörlerden çok etkilenmemelerinin farklılığa sebep olduğu düşünülmektedir. Dini canlanmaya benzer bir şekilde katılımcıların çocukluk dönemlerinden geçiş yaptıkları din ile bir bağlantılarının olması geçen sürenin kısa olmasını sağlamaktadır. Duygusal uyarılma

düzeyinin yüksek, din değiştirmeye iten duygunun sevgi temelli olduğu tespit edilmiştir. Katılım inanç sıralamasında kesin bir ayırım gözlenmemiştir.

Son olarak zorlayıcı motife baktığımızda sosyal baskı ve duygusal uyarılma düzeyinin yüksek, geçen sürenin uzun olduğu gözlenmektedir. Buna ek olarak duygusal içerikte korku ve sevgi (ağırlıklı olarak korku) kendini göstermektedir. Katılım-inanç sıralamasında katılımın ardından inanç gelmektedir. Katılımcılar arasında zorlayıcı motife uygun din değiştirme tespit edilmediği için bu motifin varyasyonları verilememiştir.

3.5.Din Değiştirme Evreleri

Lewis Rambo (1993) dini değişim sürecini açıklarken Lofland ve Skonovd'un yapmış olduğu dini motiflerden etkilenmiş kendi yapmış olduğu çalışmalar ile birleştirerek dini dönüşüm sürecini ele alan 7 aşamalı bir model geliştirmiştir.

Tablo 3.3. Din Değiştirme Evreleri

Dönüşüm Süreçleri	Değerlendirilecek Faktörler
Bağlam(Durum)	Tarihi, dini, sosyal, kültürel ve kişisel faktörler dönüşümü teşvik etme veya engelleme kabiliyetlerine göre değerlendirilir.
Kriz (Bunalım)	Dönüşüme teşvik eden kişisel ya da sosyal bir uyarılma (her ikisi birden de görülebilir)
Araştırma	Krize karşı çözüm üretme, arayış içinde olma
Karşılaşma	Farklı inançların tanınması
Etkileşim	Grup üyeleri ile iletişim kurma, ritüellere katılım gösterme
Taahhüt (Katılım)	Yeni kimliğin inşası, üye olma
Çıktılar(Dönütler)	Yeni kimlik ve deneyimin sonucu olarak dönüşüm

Çok sayıda olayın, deneyimin, ideolojinin, insanın, kurumun etkileşimi ve bu farklı deneyimlerin zaman içinde nasıl etkileşime girip biriktiği ile etkilenen bir dini değişim süreci olarak gören Rambo bu modelde bireylerin inanç sahibi olma yolunda izledikleri yolu bağlam

(durum), kriz (bunalım), araştırma, karşılaşma, etkileşim, taahhüt(katılım), çıktılar (dönütler) şeklinde 7 aşamada ele almıştır (Rambo, 1993).

İlk basamak bağlam (durum) olup, kişiyi şu anda bulunduğu yere getiren şeylerden oluşan başlangıç noktasıdır. Bireylerin yetiştirilme tarzları, eğitimsel süreçleri, sosyal ağları, kültürel kodları, akıl sağlığı, daha önceki dini eğitim ve deneyimleri bu kapsamda ele alınmaktadır (Rambo, 1999: 260).

İkinci basamak olan kriz (bunalım) evresinde birey sahip olduğu inancında bir istikrarsızlaşma görülmektedir. Bu durum ait olduğu inançta kendisine uymayan bir şey keşfi, yaşanılan mistik bir deneyim, dini liderin uygun olmayan bir davranışı, çocukken anlatılan hikâyelerin mantıklı gelmemesi, sevilen birinin kaybı gibi sebepler olabilir. Yani burada bireysel ya da sosyal anlamda yaşanılan can sıkıcı ve yıkıcı bir krizden söz edilmektedir (Al-Qwidi, 2002: 243).

Üçüncü basamak olan araştırma kriz anında ya da kriz sonrası dönemde kendi inanç geleneği içerisinde ya da başka bir inançta alternatif yararlı yaklaşımlar aramayı ifade etmektedir. Bilgi toplamanın birçok yolu vardır: kitaplar, internet, medya, ibadethane ziyaretleri, farklı inançlardan ya da kendi inancından kişiler ile konuşmak gibi.

Araştırmadan sonra gelen aşama olan karşılaşmada birey edinmiş olduğu bilgiler ile birlikte yeni dini grubun üyeleri ile iletişime geçer. İnananlarla aklına takılanları konuşmak, onların kitaplarını ödünç almak ve din adamları ile görüşmek bu aşamada görülen şeylerdendir (Kumpoh, 2011: 44).

Etkileşimde ise yeni dini grup ile karşılaşmadan biraz daha derin bir bağ kurulur. Arayışta olan kişi kendini daha ait hissettiği gruba misafir veya katılımcı gözlemci olarak dâhil olur. İbadetlere katılmak, gelenekleri öğrenmek, din değiştirmeyi düşünen yetişkinler için özel hazırlanmış sınıflara(derslere) katılmak bunlara örnek verilebilir. Bu aşamada grup üyelerinin yeni gelene karşı duruşları gruba katılım durumunu etkileyen önemli faktörlerdendir (Paloutzian ve Park, 2005: 336).

Taahhüt (katılım) aşamasında ise bireyler dini gruba resmen, genellikle inanca dahil olmayı gerektiren ritüelleri gerçekleştirerek (Kelime-i Şehadet, Vaftiz vb.) katılırlar. Son basamakta ise gruba tamamen üye olan bireyler, inançları hakkında daha fazla şey öğrenmeye devam ederler. Bu süreçte umutları yerine getirilmiş ya da hayal kırıklığına uğramış olabilirler. Bazı insanlar ihtiyaçlarını karşılayan bir din bulana kadar bu modelde birkaç kez dolaşırlar (Rambo, 1999: 261).

Rambo belirlemiş olduğu bu 7 aşamanın sosyal çevreye, kültüre, bireysel farklılıklara ve geçiş yapılacak dinin doğasına göre değişiklik gösterebileceğini, “evrensel ve değişmez”

bir sıralama olmadığını ifade etmiştir (Rambo, 1993: 65). Araştırmada bütün katılımcıların bunalım ve kriz evrelerini yaşadıkları ancak bireysel farklılıklar sebebiyle bunalım ve kriz evresinde yaşanan tecrübelerin farklılık gösterdiği saptanmıştır. Araştırma evresi, G10 hariç bütün katılımcılarda farklı düzeylerde olmakla birlikte gözlenmiştir. G10'un yaşamış olduğu mistik tecrübeden çok etkilenmiş olması sebebiyle herhangi bir araştırma evresine girmeden din değiştirme sürecini tamamladığı tespit edilmiştir. Rambo'nun sıralamasında dördüncü basamakta yer alan karşılaşma evresi ve üçüncü basamakta yer alan araştırma evresi katılımcılar arasında sıralama olarak değişiklik göstermektedir. Bu sıralama değişikliği entelektüel motif (G1, G4, G7 ve G17) ve deneysel motife (G8, G9 ve G13) uygun olarak din değiştiren bireylerde gözlenmektedir. Entellektüel motifte yer alan katılımcıların önce araştırma sonra karşılaşma evreleri gözlenirken, deneysel motifte yer alan katılımcıların öncelikle karşılaşma daha sonra araştırma evresine girdikleri gözlenmiştir. Etkileşim safhası ister yaptığı araştırma isterse gruba aktif katılımlar sonucunda olsun bütün katılımcılarda gözlenmiştir. Son basamak olan tahakkümde bütün katılımcılarda din değiştirme olayının yaşanması ile gerçekleşmiştir.

3.6. Din Değiştirme Süreci ve Sonrası Yaşanılan Problemler

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucunda bireylerin din değiştirme süreçlerinde ve sonrasında çeşitli problemler yaşadıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların ifade ettikleri bu problemler dört başlık altında toplanarak aktarılmıştır.

Aile ve Yakın Çevreden Gelen Tepkiler: On bir katılımcı ailesi ya da yakın çevresinden olumsuz bir tepki görmediğini belirtmiştir. On katılımcı ise aile ve yakın çevreden tepkiler gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu tepkiler arasında bireylerin inanç değiştirmesi sonucu aile üyelerinin kişiyi görmeyi istememesi ve aileden reddi yer almaktadır.

Dedesi ve babaannesi tarafından büyütülen G3 inanç değiştirdiğinin öğrenilmesi sonucu dedesinin “benim böyle bir torunum yok” diyerek evden kovduğunu ifade etmiştir. G13 ise din değiştirmesinden sonra ailesinin görüşmeyi kestğini belirtmiş ve şunları eklemiştir: “Hatta babam ‘seni evlatlıktan reddettim’ bile dedi.” Kız kardeşi ve annesiyle babasından gizli görüştüğünü ifade eden G13 babasının ona karşı olan tavrını ‘beni şeytan ilan etti.’ (G13, Kadın, Protestan) şeklinde ifade etmiştir.

Ailesinden ilk başta çok büyük tepki gören ancak daha sonra gelişen olaylar sayesinde ailesiyle bağını düzelttiğini belirten G17 başından geçen olayı şu şekilde anlatmıştır: “Tepkiler, tepkiler. Babam evden kovdu... Abimler bir süre konuşmadı. Sonra ablamın doğumunda bir araya geldik. Ablam hiç tepki vermemişti zaten, hiç kırmadı üzmedi beni hep

yanımda oldu. Hatta barışmamız da ablam sayesinde. Babama sordu. ‘Torununa vermek istediğin bir isim var mı?’ diye. Bütün aile ordayız. Babam da bana bakarak ‘Müslüman İsmi olsun, Kur’an da geçsin’ dedi. Ablam tamam babacım dedi. Eşinin ailesine sordu, onlar siz karar verin kızım dedi. Ablam eşine döndü müsaaden var mı ben koyabilir miyim bir ismini dedi. Eşi de dünya tatlısı bir adamdır, kabul etti. Sonra ablam patlattı bombayı. Bebeğin adını ‘İsa’ koymak istiyorum diye. Herkes şok. Babam bildiğin renk değiştirdi. Ablama bağırdı ilk sen nasıl dersin dalgamı geçiyorsun falan diye. Bende hiç ses çıkarmadan bekliyorum. Sonra ablam dedi ki: ‘‘Sen bana Kur’an’dan bir isim olsun dedin bende Hz. İsa’yı uygun gördüm sonuçta bizim inancımızda da çok önemli bir peygamber değil mi baba’’ dedi. Babam sustu. Sonra ablam bir konuşma yaptı şu an size cümleleri toparlayamam ama en sonunda odadaki herkes ağlıyordu. Sonra ben gittim babamın elini öptüm barıştık. Yani benim hikâye böyle bizi birleştiren yine ‘İsa’ oldu.’’ (G17, Erkek, Protestan→Ortodoks)

Katılımcıların aile üyelerinden gördükleri bir diğer tepki ise manipülasyon yapacakları düşüncesidir. Ailedeki küçük çocukların din değiştiren bireyden etkilenebileceği düşüncesiyle bireyler aile ortamından dışlanmaktadır: ‘‘Aslında pek bir değişiklik olmadı, yani çekirdek ailem zaten hep yanımda oldu, amcalarım teyzelerim duyunca biraz tepki verdiler, hatta bir halam baya tutucudur, eşi çok tutucu bir Müslüman, kızlarıyla benim görüşmemi istemedi, beyinlerini yıkarım diye korkuyormuş. Babam kızdı hatta bunu duyunca, o görüşmek istese sen gitme kızım dedi ilk dönem, sonra o da yumuşadı, halam da biraz üslubunu düzeltti, eşiyle görüşmüyorum ama. Çünkü ona göre ben yoldan çıkmış, sapanlardanım.’’ (G11,Kadın, Protestan)

‘‘Hiç sorma bazı akrabalarımız çocuklarıyla görüşmemi istemediğini söylediler. Sebep çocuk benimle ilgili sorular soruyormuş beni örnek alır da Hristiyan olur diye korkuyorlarmış.’’ (G21, Erkek, Ortodoks→Protestan)

Bazı katılımcıların aileleri bu süreçte çocuklarının beyinlerinin yıkandığını, misyonerlik faaliyetleri sebebiyle din değiştirdiklerini düşünüp çocuklarının değişeceklerini ve onlardan uzaklaşacaklarını düşündükleri için tepkili yaklaşmışlardır: ‘‘Başta annem biraz karşı çıkar gibi oldu. Sizin orda beyninizi yıkıyorlar, falan diye tepki gösterdi. İkna ettim aldım getirdim onu kiliseye, Papazla, arkadaşlarım ile tanıştırdım. Onları tanıyınca öyle bir ortam olmadığını gördü, hatta kiliseden çıkışta bana sen kendi dinini bulmuşsun dedi. Bizim Kilisede mum dikme geleneği yok. Yan kiliseye götürdüm orda mum bile diktik birlikte. Ama komik bir detay vereceğim, annem yan kiliseye (Ortodoks) kilisesine girerken besmele çekti. Mum dikerken de Allah’ım sen niyetimi biliyorsun dedi, duasını etti mumu yaktı.’’ (G8, Kadın, Protestan)

Katılımcıların ailelerinden gördükleri diğer bir tepki de yaşamış oldukları travmaların etkisi ile din değiştirdiklerinin düşünülmesidir. Aileler din değiştirme olayını bireysel bir tercih olmaktan öte kaybedilen bir yakının ardından yaşanan psikolojik bir problem olarak görmektedirler: “Babam tepki verdi, açıkladığımız akşam baya bir yaygara kopardı. Hatta beni psikiyatriste götürmek istedi, annemin ölümünün bana ağır geldiği için, böyle oldu falan dedi... Ama ilk zamanlar baya bir tavırlıydı bana, bir de sanki çok yanlış bir şey yapmışım gibi beni döndürmeye çalıştı.... Daha sonra babamın çok yakın bir arkadaşına durumu anlattım, daha doğrusu babamın abi gibi saydığı bir insana. O babama bunu benim kendi tercihim ve inancım olduğunu, delirmediğimi anlattı.” (G10, Erkek, Protestan)

Çalışma Ortamında Yaşanılan Problemler: Bireyler özellikle dini inançlarına dair bir sembol taşıyorlarsa ya da dini inançlarını belirtiyorlarsa iş bulma, işe alınma gibi konularda sıkıntı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. “Evet, hac takıyorum. Ama böyle devlet işi falan olursa ya da iş görüşmesi takmamayı tercih ediyorum. Birkaç kez bununla alakalı sorun yaşadım çünkü. Başvurduğum bir yer biz personelimizin dini inancına dair bir sembol taşımasını istemiyoruz dedi beni işe sırf bu yüzden kabul etmedi, bunu diyen adamı elinde de üzerinde Arapça ‘Allah’ yazan yüzük vardı. Ben Arapça okumayı biliyorum annem öğretmişti.” (G13, Kadın, Protestan)

“Hacı sordu, ben de Hristiyan’ım deyince böyle bir yüzü falan değişti, sonra bir kişi daha var görüştüğümüz. Ondan sonra ‘size haber vereceğiz’ dedi. Bir daha olumlu olumsuz dönen olmadı.” (G14, Kadın, Katolik)

Katılımcılar inançlarına dair bir sembol taşıdıklarında ya da sözel bir şekilde ifade ettiklerinde yalnızca inançları sebebiyle damgalanmadıklarını, aynı zamanda inançlarını ifade etmenin bir misyonerlik faaliyeti gibi algılandığını belirtmişlerdir. G9 gittiği iş görüşmesinde işverenin G9’un diğer çalışanları dini inancını etkileyeceğinden endişe ettiği için işe kabul edilmediğini ifade etmiştir: “Eğer söylersen zor. Mesela ben part time çalışmak için iş arıyordum. O hafta da paskalya haftasıydı, özel dövmeler getirmişlerdi kiliseye. Bizde elimize kolumuza her yerimize yapmıştık, tabi içinde hac figürleri de var. Başvuruya gittim. Adam ilk önce böyle tatlı tatlı sordu bunlar ne niye yaptın, Hristiyan mısın? Bende o zaman daha vaftizli değildim ama inançlıyım yani. Anlattım ben de. En son adam bana “iyi çocuksun ama Hristiyan’sın, buradakilerin aklını da karıştırırsın “ dedi almadı işe.” (G9, Erkek, Protestan)

Din değiştiren bireyler çalıştıkları ortamda dini inanç değişikliğinin duyulması üzerine dışlandıklarını, iş arkadaşları tarafından mobinge maruz bırakıldıklarını belirtmişlerdir. Devlet kurumunda öğretmen olan G1, dini inancının duyulması üzerine iş arkadaşlarının tavırlarının değiştiğini, velilerin çocuklarının başka dini inanca sahip bir öğretmenden eğitim almalarını

istemediklerini ifade etmiştir: “Okuldan sürmek istediler beni, öğretmenliğimi yakmaya kadar gitti. Velilerden duyanlar olmuş, bu kadın bizim çocukların derse girmesin demişler. ... Tabi bir de düşmanca tavırları var. Din değiştirenlerin “katli vaciptir” diye yüzüme söyleyen öğretmen oldu benim.” (G1, Kadın, Ortodoks)

Doktor olan G10, zorunlu görevi sebebiyle Trabzon’a mecburi hizmete gittiği dönem hastalarından biri ile yaşamış olduğu diyalogu şu şekilde aktarmıştır: “Hatta bir dönem hastalar falan da duymuş artık nereden duyduylarsa, ‘Biz o gevur doktora muayene olmayız.’ diye muayene olmadıklarını bilirim. Hatta bir hikâye anlatayım size, benim zorunlu görevim Trabzon’a çıktı. O zamanda parmağımda dövmem var. Gece nöbetteyim bir hasta geldi, trafik kazası ama ciddi bir şey yok birkaç sıyrık birde kaşı açılmış. Ben tam yaraya bakarken parmağımdaki hacı gördü. Bana ‘Sen Hristiyan mısın?’ dedi. Bende evet dedim. ‘Sen dokunma bana! Başkası gelsin!’ dedi. ‘Şuan nöbetçi benim ve tek müdahale edebilecek kişi de benim, dedim. ‘İstemiyorum ben senin dokunmanı’ dedi bana. Bende tutanak yazdım. Hasta bu sebeple tedaviyi kabul etmemiştir, diye, bizim hemşireler pansuman yaptı, Kaşını tutturdular, dikmeden gönderdik. Eğer adam uzatsa ben soruşturma bile yerdim ama neyse ki olay öyle kapandı. Bende onun üstüne yüzük takmaya başladım işyerinde.” (G10, Erkek, Protestan)

Ötekileştirilmiş Hissetme: Din değiştiren kişiler sosyal hayat içerisinde zaman zaman ötekileştirildiklerini ve sosyal hayat içerisinden dışlandıklarını ifade etmektedirler. Katılımcılardan elde edilen verilere göre yaşadıkları problemler özel mülkiyete alınmama (ev, iş yeri vb.), aynı mekânı paylaşmak istememe ve inanç farklılığını duyan kişilerin tavırlarında olan değişmeler şeklinde ifade edilebilir.

Katılımcılar dini inanç farklılıkları sebebiyle ayrımcılıklara maruz kaldıklarını bu ayrımcılığın zamana zaman herkese açık hizmetlerden yararlanamamak şeklinde olduğunu ifade etmişlerdir. Boynunda taşıdığı hac sebebiyle alışveriş yapmak için girmek istediği bir dükkâna alınmayan G4 yaşadığı olayı şu şekilde aktarmıştır: “Bir gün Kilise’den bir arkadaşım ile (G19) aktara gittik benim boynumda hac var. Adam kapıdan girerken hacı gördü. Arkadaşıma dönüp ‘O bu dükkandan içeri giremez!’ dedi...Tam o sırada adam masanın arkasından ‘Çıkın dedim size o buraya giremez demiyor muyum!’ diye bağırarak çıktı. Çevreden esnaf falan geldi adamın bağırışına eline geçirse dövecek beni. Zaten tipinden de belliydi böyle sakallı sofulu tipli bir adam...” (G4, Kadın, Ortodoks)

Katılımcılar dini inançlarının farklı olmasından kaynaklı önyargılara maruz kaldıklarını bunun sosyalleşme ve arkadaş edinme gibi süreçlere olumsuz bir etkisi olduğunu ifade etmişlerdir: “Otelde lojmanda kalıyorum ben Almanya’ya gidip geldikten sonra oda

arkadaşım değişmişti. Kız Hristiyan olduğum için benimle aynı oda da kalmak istemediğini söylemiş personel müdürüme...” (G16, Kadın, Katolik)

Bireyler dini inançlarının öğrenilmesi sonrası sosyal izolasyona maruz kalabilmektedirler, G6 dinin inancını öğrenen kişilerin tavır değişikliklerini şu şekilde aktarmıştır: “Okulda Hristiyan olduğumu duyan bazı arkadaşlarım benimle görüşmemeye başladılar. Zaten Tefenni küçük yer biri duyunca herkes duyuyor. Yani zaten yakın değildik ama selamlaşırız en azından şimdi adam görse yolunu değiştiriyor. Yokmuşum gibi davranıyor. Esnaflardan da çay vermeyen bile oldu.” (G6, Erkek, Ortodoks)

G15 ise 4 yaşındaki kızı üzerinden yaşamış olduğu “mahalle baskısı” şu şekilde anlatmıştır: “Biz Paskalya zamanı evde yumurta boyarız, 4 yaşındaki kızım da kendi boyadığı yumurtayı anaokuluna götürmek istedi, biz de izin verdik. O çocuk için bir dini sembol değil ki o ailesi ile birlikte yaptığı bir etkinlik. Yumurtanın üstünde de hiçbir sembol yok dümdüz kırmızı yumurta. Neyse okuldan bize telefon geldi, çocuklar evlerine gidip kırmızı yumurta yapmak istediklerini söylemişler ailelerine, onlarda rahatsız olmuşlar bundan. Okulda bizi arayıp ‘Lütfen bir daha yumurta boyayıp göndermeyin bazı aileler çocuklarının bu adetleri öğrenmesini istemiyorlar’ dediler... Kızımı oyunlardan da dışladıklarını öğrenince, okuldan aldık direk.”

G17 ise insanların Hristiyan oldukları için onlardan gelen bir şeyi yemediklerini bu durumun toplumsal bir ayrılmaya sebep olduğunu şu şekilde ifade etmiştir: “Pazar günleri güvenlik amacıyla kilisenin önünde polisler bekliyor. Biz de ayin sonrası içerde sofrayı kuruyoruz. Ayin kaç saat sürüyorsa onlarda orada bekliyor. Bende bir gün bir tabak hazırladım, hani biri yer biri bakar olmaz. Zaten İsa ‘elinizde ne varsa paylaşın’ der. Neyse tabağı götürdüm verdim aralarından biri aldı tabağı ama bir lokma yemediler. Nedenini sordum kiliseden çıktı şimdi yersek günah olur falan dediler., Elimden tabağı alan kadın yanlış anlama ne olur bunlar biraz önyargılı ama aşacağız falan dedi. Ama inan öyle üzuldüm ki ben o tavırlarına... Neyse aradan 1 yıl falan geçtikten sonra bizi tanıyınca ikramları almaya yemeye başladılar...” (G17, Erkek, Protestan→Ortodoks)

Güvenlik Kaygısı: Katılımcılar dini inançları sebebiyle toplumun bazı kesimleri tarafından tepkiler gördüklerini, bu tepkilerin bazen sözel bazen psikolojik bazen ise fiziksel bir şiddete dönüşebileceğini ifade etmiştir. Kilisede görevli olarak çalışan G12 güvenlik konusundaki endişesini şu şekilde aktarmaktadır: “Ben bazen can güvenliğimizden endişe ediyorum. Kilisede çalıştığım için her gelen gideni görüyorum. Bazen saldırgan tavırlı insanlar geliyorlar herhangi bir fiziki saldırı ile karşılaşmadım ama sözleri yeterince saldırgan olan birçok insan gördüm buraya gelen, sırf nefret kusmak için. Bu yüzden Kiliselere özellikle

Pazar ayinlerinde sivil polisler katılıyor. Hatta bazıları gün içinde falan da uğrarlar her şey yolunda mı diye bakmak için. (G12, Erkek, Protestan)

G17 ise yaşanan çeşitli olaylar sebebiyle Kilise önünde güvenlik önemleri alındığını belirtmiştir: “Birkaç kez kilisenin önüne gelip propaganda yapanlar oldu, hatta zorla kiliseye girmeye çalıştılar falan. Bu yüzden kilisenin önünde güvenlik amaçlı sivil polisler oluyor. Hatta özel günlerde bizim kilisenin olduğu cadde baştan sonra kapatılıyor, insanlara üst araması yapıldıktan sonra oradan geçmelerine izin veriliyor.” (G17, Erkek, Protestan→Ortodoks)

Katılımcılar arasında yalnızca G21 dini inancı sebebiyle fiziksel bir saldırıya maruz kaldığını belirtmiş, başına gelen olayı şu şekilde anlatmıştır: “Bir de benim dayak yemişliğim var. Kaleiçi’nde bir arkadaşımızın yaptığı sergiye gittik. Benim içinde Kurtarıcı İsa resmi yapmış, böyle kabartmalı falan nasıl güzel anlatamam. Biraz büyük bir resimdi, eve giderken sorun olmasın yolda insanlar bir şey derler falan diye biz üstüne bir şey örttük, bunu yapmak zorunda olmak bile beni çok üzmüştü ama başıma gelebilecekleri az çok tahmin ettiğim için kabul etmişim. Neyse sonra otobüse bindim zaten sıkışık tabloya bir şey olmasın diye uğraşıyorum... O sırada otobüs ani firen yaptı üstündeki örtü düştü. Tam arkamda iki tane adam vardı. Onlar gördüler, Hristiyan mı bu vay gavur falan diye konuşmaya başladılar bende duymamazlıktan geliyorum. Neyse benim durağım geldi ben indim, bunlarda arkamdan indiler. Baktım beni takip ediyorlar. Normalde ev ara sokakta ben bilerek yolumu falan değiştirdim ama bunlar hala arkamda sonra bir inşaatın önünden geçiyorduk. Kültür’de oturuyorum oralar hep inşaat zaten. Neyse bunlar beni inşaata ittirdiler. Ben gerisini hatırlamıyorum uyandığımda her yanımda kan revan içindeydi. Hastaneye gittim darp raporu aldım, otobüsten kamera kayıtlarından adamları bulduk, şuan mahkememiz devam ediyor.” (G21, Erkek, Ortodoks→ Protestan)

3.7. Din Değişirme Sonrası Sosyal Yaşam

Din değişirme olayı yalnızca bir inanç değişimi ile sınırlı kalmamakta dâhil olunan inancın ibadetleri, gelenekleri ve kültürü gibi değişkenler bireylerin sosyal hayatlarında ve dünyayı kavrayış şekillerinde çeşitli değişimlerin olmasına sebep olabilmektedir. Bu başlıkta katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucunda tespit edilen bireylerin din değişirme olayı sonrasında sosyal yaşamlarındaki değişimler aktarılmıştır.

Evliliğe Bakış: Katılımcılara yöneltilen “Başka dinden biriyle evlenmeyi düşünür müsünüz?” sorusuna katılımcıların 13’ü (G1, G3, G6, G7, G10, G11, G13, G14, G16, G17, G18, G20 ve G21) kilise nikâhının yapılamaması, dini inancına uygun olmaması, ortak

değerlerin benimsenmemiş olması, evlilik hayatında çıkabilecek inanca dair problemlerin önlenmesi açısından başka dinden biriyle evlilik düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların tamamı daha önceki dini inançlarına mensupken başka dinden biri ile evlenmenin sorun olmayacağını ifade etmiştir.

Dini inancı gereği izin vermediği için başka dinden biri ile evlenmeyi düşünmeyen G3 ve G6 şu şekilde ifade etmiştir: “Bu biraz zor bir soru aslında. Çünkü benim inancıma göre aslında kendi dinim hatta mezhebim dışında biriyle evlenmem pek hoş karşılamaz.” (G3, Erkek, Ortodoks)

“Büyük konuşmak istemiyorum ama istemem ya. Bir de bizim inancımız bu konuda birazcık katı. Yani Bırak başka dini başka mezhep bile sorun olabilir kilise nikâhında” (G16, Kadın, Katolik)

G21 ise dini inancının başka dinden biri ile evlenmesine müsaade etmemesinin yanı sıra kendi inandığı ve yaymaya çalıştığı inanca eşinin de iman etmiş olması gerektiğini belirtmiştir: “...ben düşünmem ya. Ben İsa’yı çok seviyorum ömrümü ona onun öğretilerine adadım, Onun Krallığına inanıyorum. Eşim diyeceğim insanın da Mesih’e iman etmiş olması lazım. Yani bir de ben bu kadar Mesih anlatırken Kutsal Ruhtan yoksun biriyle evlenemem. Evlenmeyi bırak bence sevemem bile.” (G21, Erkek, Ortodoks→Protestan)

G6 kilise cemaati içerisinde başka dinden evlilik yapan bireylerin yaşamış olduğu olumsuz tecrübelerden etkilenmiş, bu sebeple evlilik hayatında dini inanç sebebiyle bir problem yaşamamak için başka dinden biri ile evlenmeyi tercih etmeyeceğini belirtmiştir: “Ben kilise nikâhım olsun isterim. Eşimi kilisede görmeyi, İsa Mesih’in huzurunda yemin etmeyi, kutsal evlilik bağı kurmayı. Birde bizim kilisedeki Ruslardan görüyoruz başka dinden biri ile evli olmak aile içinde problem yaratıyor. Tabi bu eşine de bağlı ama. Ne gerek var bile bile lades demeye.” (G6, Erkek, Ortodoks)

Katılımcıların resmi nikâhtan çok kilise de yapılan nikâha değer verdikleri bunun sebebinin de İslam inancına benzer bir şekilde Tanrı’nın onaylamadığı bir evliliğin eksik ya da geçersiz sayılacağı düşüncesidir. Buna ek olarak katılımcılar Kilise de yapılan nikâhın kutsallık taşıdığını ifade etmişlerdir: “Önemli olan kilise nikâhı Rab’in onayı olmadan yaptığın resmi nikâhın bir anlamı yok ki, o haklarını korumak için. Kutsal evlilik bağı kilise nikâhı ile olur. Rab o evliliği kutsar, o evlilikten doğacak çocuklarda hayırlı olur.” (G17, Erkek, Protestan→Ortodoks)

Sekiz katılımcı (G2, G4, G5, G8, G9, G12, G15 ve G19) ise başka dinden birileriyle evlenebileceklerini ancak ilk tercihlerinin eşlerinin onun inancına geçmesi olduğunu belirtmişlerdir. “Evlenirim evlenmem diye büyük konuşmak yanlış olur. İlk tercihim,

Hristiyan olması, ikinci tercihim Hristiyan yapmak baktım olmadı çok seviyorum evlenirim.” (G9, Erkek, Protestan)

Ek olarak başka dinden biri ile evlenebileceğini belirten 8 katılımcıdan 3’ü (G5, G12, G15) başka dinden kişilerle evlidir. Ancak hepsinin din değiştirme olayları evli/nişanlı oldukları süreç içinde gerçekleşmiştir. Bu katılımcılar sevginin inançtan üstün olduğunu ifade etmişlerdir: “Benim karım Müslüman kızım. Ben din değiştirdikten sonra biraz sorun yaşadık yaşamadık değil ama insanlık sevgi bunlar çok önemli. Ben Müslüman karımı bin tane Hristiyan kadına değişmem. Onun dini inancı ona. Zaten İsa da böyle olsun isterdi. Tabi keşke karımda benimle ayinlere gelse ama. Önemli olan sevgi.” (G5, Erkek, Ortodoks)

Katılımcılar inanç değişikliğinden sonra eşleri ve problemler yaşadıklarını ancak birbirlerine olan sevgilerinin bu durumu aşmalarını sağladığını belirtmişlerdir: “Ben evliyim kızım. Eşimle 32 senelik evliyiz. Ben çok isterdim eşimde Hristiyan olsun ama o çok inançlı bir Müslüman. Hatta ben Hristiyan olunca onun ailesi ona benden boşanması gerektiğini benim ona artık haram olduğumu söylediler. Aslında benim inancım da buna benzer bir inanç var. Yani kutsanmış bir evlilik değil. Ama dünya da sevgiden kutsal daha kutsal bir şey daha yok. O yüzden ben eşimle hala evliyim, çok da mutluyum.” (G12, Erkek, Protestan)

Sembol Taşıma: Katılımcılara yöneltilen “Eski inancınıza mensupken dini bir sembol taşıyor muydunuz?” sorusuna katılımcıların 17’si herhangi bir sembol taşımadığını belirtirken 4’ü (G1, G2, G7 ve G17) dini sembol taşıdığını belirtmiştir. İki erkek katılımcı (G2, G7) Zülfikar Kılıcı kolyeleri olduğunu belirtirken, 1 erkek katılımcı (G17) cevşen taşıdığını, 1 kadın katılımcı ise (G1) Arapça Allah yazan kolyesi olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların dini inançlarına ait sembolleri bedenlerinde dövme, Hac kolyesi, üzerinde Hristiyanlık ile ilgili yazı yazan yüzükler, eski bir Hristiyanlık sembolü olarak balık ve balık kuyruğu kolyesi, manastırlarda yapılan özel kolye ve bileklikler olarak taşımayı tercih ettikleri gözlenmiştir. Altı katılımcı bu sembolü görünür bir şekilde taşımaktan kaçındıklarını, zaman zaman gizlemeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir: “Taşıyorum ama biri görsün bir şey söylesin sorsun istemiyorum, o yüzden genelde içinde oluyor kolyem. Böyle bir konuyla muhatap olmak istemiyorum.” (G1, Kadın, Ortodoks)

Katılımcılar, insanlardan gelecek soruları ve olumsuz tepkileri önlemek, özellikle devlet kurumlarında bir sorun yaşamamak, insanların onları ilk görüşte dini inançları ile yargılamamaları gibi sebeplerle gizlemeyi tercih etmektedirler: “Yani yerine göre değişiyor. Resmi bir ortama gireceksek, ya da üniversitede hocalarla birebir görüşme yapacaksam hacımı kıyafetimin içine sokuyorum. Biri olur olmaz bir laf eder, cevap versen bir dert vermesen içime dert. O yüzden zaman zaman gizliyorum.” (G8, Kadın, Protestan)

“Parmağımdaki dövmem var iste. Eşim ve İnancım, hayatımdaki en önemli iki şey. Eğer devlet kurumunda ya da problem olacağını düşündüğüm bir yere gideceksem üzerine yüzüğümü takıyorum.” (G10, Erkek, Protestan)

Nüfusa işletme: Katılımcılara “Eski nüfus cüzdanlarındaki gibi yeni nüfus cüzdanında da din hanesi olsaydı dini inancınızı nüfusa işletir miydiniz?” sorusuna katılımcıların 13’ü dini inançlarını nüfusa işletmeyi uygun bulurken 8’i (G2, G3, G4, G5, G7,G13,G15, G17 ve G19) dini evrak işleri ile uğraşmamak, inanç sebebiyle damgalanmamak, devlet kurumlarında sorun yaşamamak sebepleriyle nüfusa işletmeyi düşünmediklerini ifade etmişlerdir: “Hayır, prosedür ile uğraşmak istemiyorum. Sonuçta benim inancım orda yazan şeye bağlı olarak değişmiyor. Aslına bakarsan bence orda hiçbir şey yazmasın, özel bir şey çünkü bu. Kime ne benim neye inanıp inanmadığımdan. Yeni kimlikte yazacak olsa bile ben inançsız yazdıracaktım” (G2, Erkek, Ortodoks)

“Yok canım ne nüfusu ne işletmesi, kendimi mi fişekleyeyim. Memur olmak istesen atanamazsın.”(G3, Erkek, Ortodoks)

Katılımcılar dini inanç değişikliğini nüfusa işletmenin yalnızca kendi açılarından yaşanacak sorunları değil aynı zamanda yakınlarının da bu durumdan etkilenmemesi amacıyla da nüfusa işletmeyi tercih etmediklerini belirtmişlerdir: “Ben işletmek isterim zaten saklayacak hiçbir şeyim yok ama kızım yüksek lisans öğrencisi daha sonra üniversitede devam etmek istiyor. Ülkenin hali malum ortada biri benim Hristiyan olduğumu duyar da bu sebepten kızımı almazlarsa diye endişe ediyorum. Hatta bu sebepten vaftiz adımı nüfusa işletemedim. Anne adı yabancı görürlerse sorarlar sorun çıkartır falan diye.” (G4, Kadın, Ortodoks)

Çocuk yetiştirmeye bakış: Katılımcılara yöneltilen “Çocuklarınıza herhangi bir dini eğitim vermeyi düşünüyor musunuz/verdiniz mi?” sorusuna katılımcıların 14’ü (G1, G2, G3, G4, G5, G7,G8, G9, G12, G13, G14, G15, G16 ve G19) çocuklarına herhangi bir dini eğitim vermeyeceklerini ya da doğar doğmaz, akıl balı olmadan vaftiz ettirmeyeceklerini, ifade etmişlerdir: “Bu çok hassas bir konu aslında yani yine inancıma göre çocuklarımı vaftiz ettirmem lazım. Ama bu onların kararı olsun isterim. Çünkü ben vaftiz ettirsem onlar o kutsal ruhu hissetmedikten sonra suya batırıp çıkartmaktan başka bir şey değil. Dini eğitim vermek demeyelim de benim inancımı görerek öğrenerek büyüsünler isterim. Sonra kendileri karar versinler. Bence aileler çocuklarına bu hakkı tanımalı.” (G16, Kadın, Katolik). Bunun altında yatan sebebin katılımcıların kendi hayatlarında karşılaştıkları dini baskıya çocuklarını maruz bırakmak istememeleri ve inancın özgür seçime dayanması gerektiği düşüncesi yatmaktadır.

Katılımcılar kendi tecrübelerine dayanarak çocukluk döneminde verilen eğitimlerin özellikle zorlayıcı bir şekilde olduysa bireyleri o dini inançta tutmaya yetmediğini bu sebeple de herhangi bir eğitim ya da vaftiz ettirmeyi düşünmediklerini ifade etmişlerdir: “Ben çocuklarımı rahat bıraktım. Sonuçta bize o kadar Müslümanlık anlattılar, olmayınca olmuyor, herkes neyde mutluya o dinde olsun.” (G3, Erkek, Ortodoks)

Katılımcılardan G7 bebekken yapılan vaftizin yalnızca bir ritüel olduğunu, kişinin kendisinin bu kararı alması gerektiğini belirtmiştir: “Ben kesinlikle vaftiz etmeyeceğim. Bak bunu kesinlikle diyorum, çünkü onun bilincinde olması gerekiyor. Onun gerçekten ‘Baba ben İsa Mesih’i gerçekten kabul ediyorum ve gerçekten İman ediyorum’ bu cümleyi kurduğu zaman, o zaman ben götürüp vaftiz ettireceğim... Yani siz ona o hakkı vermediniz. Yani çünkü vaftiz gerçekten çok önemli bir sakrament, gerçekten kutsal birlik ve kutsal ruh bize çok şey veriyor. Ve çocuk onu alamaya da bilir. Hani sadece su döküldü banyo yapmış gibi de olabilir. Yani o çocuğun farkında olması lazım bence.” (G7, Erkek, Ortodoks)

Yedi katılımcı (G6, G10, G11, G17, G18, G20 ve G21) ise dini inancın, İsa sevgisinin çocukluktan verilmesi gerektiğini ifade etmiş bu sebeple vaftiz yaptıracaklarını ve bu yönde dini eğitim vereceklerini ifade etmişlerdir: “Hristiyan olsunlar isterim. Hatta eşimle ortak kararımız bu. Vaftiz olacaklar, biz gerekli dini eğitimi vereceğiz, kiliseye götüreceğiz, eğer ki büyüdüklerinde farklı bir dine geçmek isterlerse bunda özgürler, ama Hristiyan geleneklerine göre büyüyecekler.” (G10, Erkek, Protestan)

Katılımcılar gözlemleyerek ve katılarak öğrenmenin inancın işlenmesi açısından önemli olduğunu vurgulamışlardır: “Biz çocuklarımızın vaftiz olmasını istiyoruz, Pazar ayinlerine de bizimle gelsinler kominyon alsınlar o kültürde büyüsünler istiyoruz. Çok güzel bir şey çünkü, İsa sevgisi ile büyüsün, her zaman yanında olan şefkatli bir Tanrı’yı tanıyarak büyüsünler. Ama ileride din ya da mezhep değiştirmek isterlerse üzülürüz ama karışmayız. Çünkü aynı yollardan bizde geçtik, ailesi olarak onların tercihlerine saygılı olmayı başarmamız lazım.”(G11, Kadın, Protestan)

“Ben kilise kültüründe büyüsünler çok isterim, hatta özellikle Protestanların yanında onlar çok güzel anlatıyorlar. Bizim Kilise de pek öyle bir dini eğitim yok. O yüzden Rab bana bir çocuk nasip ederse, onla birlikte kiliseye gidelim, vaftizinde yanında olayım çok isterim. Ama büyünce din değiştirmek isterse her ne din olursa olsun hep yanında olurum, dinlerim onu anlamaya çalışırım. Neden kendine başka bir sığınak seçti, neden İsa’dan uzaklaştı. Ama onu döndürmek için falan değil, anlamak için. Çünkü ablam bana öyle yaptı ve hayatımda hakkını ödeyemem bu konuda. Sen hayatında böyle köklü bir değişim yaparken birinin seni

yargılamadan dinlemesi, kendi fikrini anlatmaya çalışmadan, sen ne hissediyorsun nasılsın demesi çok önemli.” (G17, Erkek, Protestan→Ortodoks)

Yeme- içme alışkanlıklarında değişimler: Örneklem grubuna “Din değiştirme sonrası yeme içme alışkanlıklarınızda ne gibi değişiklikler oldu?” sorusu da yönelmiş ve burada araştırmacı yönlendirici sorular da (domuz eti, alkol gibi) sormuştur. On üç katılımcı (G2, G4, G5, G6, G7, G8, G9, G12, G15, G16, G18, G20 V3 G21) domuz eti tükettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar yetiştikleri kültür ve eski dini inancın etkisiyle içerik ve davranışlarında bir tutarlılık oluşturmaya çalışmakta domuz eti tüketmenin özellikle dini inançları açısından bir sorun teşkil etmediğini vurgulamaktadır. Çalışma boyunca katılımcıların İncil’den en çok referans aldıkları noktanın bu olduğu tespit edilmiştir.

G7 kendi inancı açısından domuz eti tüketmenin herhangi bir sakıncası olmadığını şu şekilde açıklamıştır: “İsa dedi ki Matta 15’de geçer. ‘Ağızdan giren değil ağızdan çıkan insanı kirletir.’ Yani bizim inancımızda yediğin bir şey seni kirletmez, haram ya da günah değildir domuz.” (G7, Erkek, Ortodoks)

G14 de İncil’den örnek vererek dini inançları gereği domuz eti tüketmelerinde bir sakınca olmadığını ifade etmiştir: Kutsal kitap referanslı söyleyeyim ‘İnsanın dışında olup içine giren hiçbir şey onu kirletemez. İnsanı kirleten, insanın içinden çıkmadır.’ (Markos 7: 15) (G14, Kadın, Katolik)

Ayrıca katılımcılar domuz yememenin İslam inancı için geçerli olduğunu aynı zamanda bunun artık kültürel bir kalıp olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir: “Ben yiyorum. Domuz Müslümanlığa inanlar için haram. Bizim inancımızda haram kavramı yok bir kere. Tabi bir de kültürel, yani bu topraklar yıllardır aman domuz yemeyin pis kötü günah sözleriyle dolmuş, siz artık günah değil deseniz bile birçok insan yiyemez, gelenek gibi kültür gibi bir şey olmuş.” (G4, Kadın, Ortodoks)

Ben yiyorum gayet lezzetli özellikle baconlar. Birde zaten bizim inancımızda domuz eti günah falan değil ki. O Müslüman âdeti bir de pekişmiş gelenek görenekler” (G9, Erkek, Protestan)

Katılımcıların 8’i domuz eti (G1, G3, G10, G11, G13, G14, G17 ve G19) yemediklerini belirtmiştir. Üç katılımcı (G10, G14 ve G17) din değiştirdikten sonra vejetaryen olmayı tercih ettiklerini bu sebeple ne domuz eti ne de herhangi bir hayvansal gıda yemediklerini belirtmiştir. Beş katılımcı (G1, G3, G11, G13 ve G19) ise yetiştikleri kültürel ortamın domuz etine olan bakış açılarını etkilediğini, inançları açısından bir sakınca olmasa bile psikolojik açıdan yememeyi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Daha önce hiç domuz eti yemediğini belirten G1 yememesinin sebebini şu şekilde açıklamaktadır: “Ben daha hiç

yemedim. Yer miyim bilmiyorum. O biraz kültürel olarak uzak geliyor bana, çocukluktan beri domuz eti pis mikroplu günah vs sözlerden dolayı biraz soğuk bakıyorum.” (G1, Kadın, Ortodoks)

Domuz eti tüketmemenin yalnızca İslam inancının bir gereği olarak görülmediği aynı zamanda kültürel bir kalıp olarak kabul edildiği de gözlenmiştir. Yalnızca din değiştiren bireyler değil aynı zamanda geçiş yaptıkları dini grup üyeleri de bu kültürel hassasiyete saygı göstermektedirler. G3 Ortak sofraya kurulduğunda kilise cemaatinin masada domuz eti olduğu konusunda Türkleri uyardıklarını ifade etmiştir: “Bir Kilise yemeğinde ortaya koydular, ama söylediler de Türkler için bakın bu domuz eti diye. Dinen bir sakıncası yok benim inancım da ama benim yıllardan beri kafama oturmuş, domuz eti yenmez, kurt yapar falan diye. O yüzden yiyemiyorum.” (G3, Erkek, Ortodoks)

Domuz etinin hijyenik olmadığı ve sağlık açısından zararlı olduğu gibi düşünceler sebebiyle bireylerin aileleri çocukları için endişelenmekte bu sebeple uzak durmalarını istemektedirler: “Onlar(aile) bu konuda biraz hassaslar. Hatta babamın benden tek ricası o oldu, ‘Kızım lütfen domuz eti yeme parazitli o’ diye. Bende babama söz verdim o yüzden yemiyorum. Yoksa başka bir sebebi yok.” (G11, Kadın, Protestan)

Domuz etini denemek için yiyen G13 içinde büyüdüğü dini ve kültürel kalıpların içselleştirilmiş olması sebebiyle domuz etinin kendisinde kötü duygular yaratmış olduğunu kötü duygular sebebiyle yememeyi tercih ettiğini ifade etmiştir: “Domuz etini ilk başta yiyemedim sanırım ailemin yıllarca pis günah demesinden dolayı bir önyargım vardı. Ama geçenlerde bir kahvaltı sofrasında bacon vardı merak ettim yedim. Tadı da gayet güzeldi ama benim yedikten sonra midem bulandı, kendimi suçlu ve kötü hissettim. Bence psikolojik. Bir daha da yemem.” (G13, Kadın, Protestan)

İran’da Müslüman bir kültür içerisinde yetişen G19 da diğer katılımcılara benzer bir şekilde öğrenilmiş kültürel kodlar sebebiyle yiyemediğini ifade etmiştir: “Ben yiyemiyorum hem tadını sevmediğimden hem de biz İran’da çok önyargılı yetiştirildik domuz etine karşı. Yani yememde sakınca yok günah ya da haram gibi bir sebepten değil. Ama kültürel bir önyargıdan kaynaklı midem almıyor domuz etini.” (G19, Kadın, Katolik→Ortodoks)

Örneklem grubuna kurban eti yiyip yemedikleri sorusu da yöneltilmiştir. Katılımcıların 3’ü (G10, G14 ve G17) Vejetaryen olmaları sebebiyle kurban bayramında getirilen kurban etini kabul etmeyeceklerini belirtirken, 18 katılımcı getirilen etleri kabul edeceklerini belirtmiştir.

Katılımcılar (G1, G2, G3, G4, G5, G6, G7, G8, G9, G11, G12, G13, G14, G15, G16, G18, G20 ve G21) kurban eti yemelerinde herhangi bir dini sakınca olmaması sebebiyle eti

kabul edeceğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların “Domuz eti tüketiyor musunuz?” sorusunda olduğu gibi dini içerik ve davranış arasında bir temellendirme yapmak istedikleri bu sebeple İncil referanslı örnekler verdikleri gözlenmiştir.

“Bunu kilisede konuşmuştuk almamızda bir sakınca olmayacağını söylemişti Peder. O sebeple kabul ederim. Ama Hristiyan olduğumu bilmeleri şartıyla.” (G21, Erkek, Protestan→Ortodoks)

“Ederim tabi. İsa bize ne öğretti, “size uzatılan ikramları, sizinle paylaşılanları geri çevirmeyin” dedi” (G19, Kadın, Katolik→Ortodoks)

Ancak bu 18 katılımcıdan 8’i (G1, G3, G7, G12, G13, G19,G20 ve G21) eti getiren kişinin katılımcının Hristiyan olduğunu bilmesi şartıyla alacağını belirtmiştir. Katılımcılar ikramda olsa verilen etin başka bir dini inancın kutsalı olduğunu, buna olan saygıdan dolayı dini inançlarını ifade etme gereği duyduklarını ifade etmişlerdir.

G7 eti kabul ederken dini inancını belirtmek istemesinin sebebi olarak şunları söylemiştir: “Alırım niye almayayım benim için ya da inancım için bir sorun yok. Ama belki onlar Hristiyan birine kurban eti vermek istemezler. O yüzden Hristiyan olduğumu söylerim öyle alırım.” (G7, Erkek, Hristiyan)

Eti veren kişinin dini inancına olan saygı ve belki başka bir inançtan biriyle paylaşmak istememesi ya da İslam inancında kurban etinin Hristiyan ile paylaşmanın günah olabileceği düşüncesiyle de bireyler dini inançlarını ifade etme gereği duymaktadırlar: “Biraz şüpheliyim bu konuda, yani eti verir sonra sen Hristiyan’mışsın falan derlerse diye çekiniyorum. O yüzden inancımı bilmesi lazım. Ama kabul ederim ya sonuçta orda bir iyi niyet var paylaşmak var.” (G1, Kadın, Ortodoks)

“Ben normalde kabul ederim ama ya veren kişi Hristiyan birine vermek istemiyorsa ya da onun dininde günahsa.”(G3, Erkek, Ortodoks)

Örneklem grubuna alkol tüketimi ile ilgili soru da yöneltilmiştir. Katılımcıların 3’ü (G2, G7 ve G17) hayatları boyunca hiç alkol almadıklarını, ölçülü olmak kaydıyla alkol tüketmenin inançları açısından bir sorun teşkil etmediğini ancak tercihen alkol içmediklerini belirtmişlerdir: “Alkol tüketmezdim, hala da tüketmiyorum. Aldığımız kominyonun içine şarap var ama ona alkol tüketmek denemez. O bir Ritüel ve kutsal. Zaten bir kaşık alıyoruz, o da İsa Mesih’in Kanını temsilen.” (G2, Erkek, Ortodoks)

“Hayır, hayır, ben hiç alkol almadım. Yasak değil ama İsa Mesih bize dedi ki, Alkolle sarhoş olmayın, İlahi bilgilerle sarhoş olun, sarhoş olmak böyle saçma sapan konuşmak yerlere devrilmek değil.”(G7, Erkek, Ortodoks)

“Ya açıkçası ben pek alkol sevmem. İlk şarabımı da vaftizimden sonra içtim, o da bir kaşık yani şarap içmek değil. Zaten onun amacı alkol değil, İsa’yı temsilen. Yani demem o ki alkol tüketmiyorum. Önceden günah falan diye ama şimdi yasak yok ölçülü olmak var ama ben tercih etmiyorum.” (G17, Erkek, Protestan→Ortodoks)

Alkol tükettiğini belirten 18 katılımcı ise dini inançlarına göre alkol tüketmenin günah ya da haram olmadığını ancak önemli olanın bedeni hiçbir şeyin bağımlısı haline getirmemek ölçülü olmak ve sarhoşluktan kaçınmak olduğunu dile getirmişlerdir: “Tüketirdim hala tüketiyorum. Bizim inancımıza göre alkol günah ya da haram değil. Sadece Hristiyan gibi içmeyi yaşamayı bileceksin. Yani dozu kaçırıp dağıtmadığın ya da bedenine zarar verecek düzeyde içmediğin sürece sorun yok.” (G4, Kadın, Ortodoks)

Katılımcıların domuz eti tüketmek ve kurban eti kabul etmek ile ilgili düşüncelerini ifade ederken olduğu gibi alkol tüketimi konusundaki duruşlarını ifade ederken dini referanslar kullandıkları gözlenmiştir: “Bize alkol haram değil içmeyin diye bir şey yazmaz kutsal kitapta ama derki ‘Alkolle sarhoş olma.’ Dur yanlış aktarmayayım sana kutsal kitaptan okuyayım. (Katılımcı kutsal kitabı açıp okur). ‘Şarapla sarhoş olmayın, bu sizi sefaletе götürür. Bunun yerine Ruh ile dolun.’ (Efesliler 5: 18).” (G16, Kadın, Katolik)

“Bazen arkadaşlarım ile dışarı çıkınca bir iki bira içiyorum ama öyle çok değil. Bizim inancımızda önemli olan ölçülü olmak. İsa ne dedi: Alkol ile sarhoş olmayın, bedeninizi hiçbir şeyin bağımlısı yapmayın.” (G13, Kadın, Protestan)

Katılımcılar aynı zamanda kendilerini inançlarının bir temsili olarak görmekte yaptıkları davranışların inançlarına uygun olması gerektiğini ifade etmektedir: “Biz inananlar kendimize yakışır duruşu bozmadığımız sürece, sarhoşluğa düşmediğimiz sürece ve tükettiğimiz şeyin bizi esir etmesine izin vermediğimiz sürece alkol tüketebiliriz. Burada bedene zarar vermemek de önemli ama sen bu ikisine dikkat ettikten sonra zaten beden zarar görmez.” (G12, Erkek, Protestan)

3.8. Din Değiştiren Bireylerin Gözünden Toplumunun Hristiyanlara ve Din Değiştiren Bireylere Bakışı

Örneklem grubuna “Toplumunun Hristiyanlara ve din değiştiren bireylere bakış açısı nasıldır?” sorusu da yöneltilmiştir. Katılımcılar toplumun genel olarak Hristiyanlık ile ilgili bir olumsuz algısı olmadığını, bunun sebebinin de Hristiyanların azınlıkta olması, hak talebinde bulunmamaları ve çok fazla gündemde olmamaları ile alakalı olduğunu ifade etmiştir: “Bizimle uğraşmıyorlar. Tehdit değiliz bir kere. Hem azınlıktayız hem de bu zamana

kadar bu ülkede yaşayan Türk Hristiyanlar hangi hak talebinde bulunmuş. Bak Ayasofya'ya eğer biz biraz sesimizi çıkarsak o zaman sorun olur.” (G10, Erkek, Protestan)

“Bence Hristiyanlarla bir dertleri yok. Zaten bizim onlara karıştığımız da yok. Bak kilise her şeyini kendi hallediyor. Zaten Hristiyanlar olarak çok kalabalık değiliz hele ki Türk Hristiyan çok daha azız. O yüzden kimsenin gözüne batmıyoruz.” (G13, Kadın Protestan)

“Türk Hristiyan çok az ki bir de yaptıkları bir şey yok. Bir Pazar ayini, o da kilise içinde kendi imkânlarıyla. Hani biri geçip de desin bakalım ‘bu ülke eğer laikse her pazar kilise de çan çalsın ezan gibi’ işte onu söyle o zaman gör tepkiyi.” (G19, Kadın, Katolik→Ortodoks)

“Bence görünürde bir olumsuz algı yok ama görünürde. Yani biri çıkıp konuşsa biri bir şey söylese patlamaya hazır bomba gibi.” (G21, Erkek, Protestan→Ortodoks)

Katılımcılar toplumdan gelen esas tepkinin Hristiyanlara karşı değil İslam'dan Hristiyanlığa geçen bireyler üzerine olduğunu düşünmektedir: “Türk toplumu Hristiyanlığa güzel yaklaşıyor ama ‘Türk Hristiyan’a’ tepkililer din değiştirmeye olumlu bakmıyorlar.” (G4, Kadın, Ortodoks)

“Abim aslında Hristiyanlıkla ilgili bir dertleri yok. En fazla elin gâvuru diyorlar zaten yabancı onu da anlamıyor. Ama hem Türk hem Hristiyan olunca soğuk duruyorlar. Abim adamın biri Hristiyan olduğumu duyunca bana ‘3 şeyden korkacaksın dağdan inen, dinden dönen, sonradan görenden’ dedi. Abim ben 62 yaşındayım. Adam yaşımdan bile utanmadı bana bunu söylerken. O yüzden sen düşün din değiştiren insanlar için ne düşündüklerini.” (G5, Erkek, Ortodoks)

Katılımcılara göre Türk olmak Müslüman olmakla eşleştirilmektedir: “Çok sıcak bakmıyorlar din değiştirmeye. Bizim ülkemiz ne kadar laik bir ülke olsa da ‘Devletin dini yoktur’ maddesi anayasada olsa da bizim insanımız fazlasıyla inançlı. Bu durumda ister istemez toplumsal hayata yansıyor. Yani ‘Müslüman değilsen Türk değilsin’ gibi bir algı bile var. Bu beni çok üzüyor. Ben milletimi vatanımı çok seviyorum ama Hristiyan olduğum için vatan haini damgası yemişliğim bile var. Üzücü şeyler tabi bunlar ama maalesef gerçek.”(G11, Kadın, Protestan). Ayrıca toplumun çoğunluğunun Müslüman olması ve Müslüman inancı gereği hak dinin İslam olması din değiştiren bireylerin sapma davranışı gösteren, yoldan çıkmış, Allah'ın hidayetinden uzaklaşmış kişiler olarak görülmesine sebep olmaktadır: “İlk başta pek yorum yapmıyorlar ama konun iyice derinleşir ve konuşulursa hepsinin ortak söylediği şey ‘hak din İslam yanlış’ yapıyorsun.” (G2, Erkek, Ortodoks). Bu etiketlemeler ve önyargılar sebebiyle bireyler dini inançlarını gizleme isteği duymaktadır: “... ama eğer din değiştirdiğini söylersen yani özellikle de Müslümanken Hristiyan olduğunu,

sanki kendileri çok Müslüman da, onlar cennetlik biz İsa'ya iman ediyoruz diye cehennemliğiz muamelesi yapıyorlar. Günahkârlar, yoldan sapmışlar olarak görüyorlar bizi.” (G15, Erkek, Katolik)

Ayrıca katılımcılar din değiştiren kişilerin İslam inancından ayrıldığı için “Katli Vacip” olduğu söylemiyle de karşılaştıklarını ifade etmişlerdir: “Yoldan sapmış kişiler olarak görüyorlar bence. Yani kimle konuşsam keşke din değiştirmeseydin, inşallah tekrar doğru yolu bulursun falan diye konuşuyorlar. Hatta bir ortam da “aslında sizin durum katli vacibe girer” gibi bir söz geçmişti. Adam aslında bildiğin öldürmekle tehdit etti beni...” (G9, Erkek, Protestan)

Katılımcıların yabancı kişilerden çok tanıdıkları ve bildikleri insanlardan ötekileştiren, damgalayan ya da nefret söylemi içeren sözler duymalarının onları daha çok etkilediği düşünülmektedir. Katılımcı G1 başından geçen olayı anlatırken gözlerinin dolduğu gözlenmiştir: “Pek güzel değil, hele ki okulda öğretmenlerden gördüğüm tepkilerden sonra. Bir din öğretmeni gelip aslına bakarsan senin durum ‘katli vacip’ dedi bana. Katli vacip ne demek biliyor musun? Bildiğin seni öldürmek lazım demek. Bu insan benim 5 yıl aynı okulda çalıştığım insan, her gün aynı yerde oturup yemek yiyip içiyoruz, arkadaşım meslektaşım sözde. Bir de din kültürü öğretmeni, bu insandan çocuklarımıza din öğretmesini, güzel ahlak vermesini falan bekliyoruz. Diğerlerinden duyduğum en iyi söz de Allah Hidayetine erdirsin.” (G1, Kadın, Ortodoks)

Evlilik sebebiyle mezhep değişikliği yapan G18, eşiyle evlenmesi sebebiyle Hristiyan olduğunu düşünen bir kişinin din değiştiren bireylere dair bakış açısını şu sözlerle açıklamıştır:

“Mesela Eşim zaten Hristiyan olduğu için ona bir şey demiyorlar, ama benim Hristiyan olduğumu duyunca, sanki eşim beni zorla Hristiyan yapmış ben yoldan çıkmışım gibi bir tavra bürünüyorlar. Hatta bir amca ‘Kızım hocanı Müslüman yapsaydın ya o zaman sende sevaba girerdin, bak böyle ikinizde yanmışsınız.’ gibi bir şey söylemişti.” (G18, Kadın, Ortodoks→Protestan)

Katılımcılar “ hak din İslam”, “cennete giremezsin”, “Allah hidayetine kavuştursun” gibi sözlerin daha çok dini inançları sağlam olan ve katılımcıların din değiştirmesine inancı gereği üzülen kişiler tarafından söylendiğini bu durumun bir ötekileştirme ya da damgalamadan çok kendi inançları çerçevesinde yardım etme isteği olduğunu ifade etmişlerdir. Din değiştirmeyi toplumsal ve dini kalıplardan bir sapma olarak değerlendiren kişilerin daha çok “günahkârlar”, “yoldan çıkmışlar” ve “katli vacip” gibi sözleri kullandıkları tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bu araştırmada Müslümanlıktan Hristiyanlığa geçen bireylerin din değiştirmelerinin altında yatan sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik sebepler araştırılmıştır. Elde edilen veriler çerçevesinde 8 adet din değiştirme unsuru tespit edilmiştir. Bireylerin doğup büyüdükleri kültür ve harmanladıkları toprakların değer yargılarını benimsedikleri bu sebeple din değiştirme sürecinde ait oldukları (eski) dini inançtan uzaklaşırken kültürel benzerliklerinin olduğu, ibadet şekillerinin eski inancına benzediği dinleri (mezhepleri) tercih ettikleri bu benzerliklerin din değiştirme olumlu yönde etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bireyler her ne kadar doğup büyüdükleri coğrafyanın kültürünü içselleştirmiş olsalar da ait oldukları etnik unsurlarda din değiştirme sürecinde oldukça önemli rol oynadığı tespit edilmiştir.

Araştırmada tespit edilen bir diğer din değiştirme faktörü bireylerin sosyalleşme ihtiyacıdır. Bireylerin eğitim ve iş bulma gibi sebeplerle şehir ya da ülke değiştirmeleri, yeni girdikleri ortama adapte olmamaları ve arkadaş edinememeleri gibi sebepler bireylerde bir sosyalleşme ihtiyacı doğurmaktadır. Bireyler kimi zaman rastlantısal kimi zamanda bilinçli bir şekilde sosyalleşme ihtiyaçlarını kiliseler vasıtasıyla karşılamaktadır. Bireylerin dâhil olmayı düşündükleri dini grubun kişiler arası iletişimleri ve grup ilişkilerinin iyi olması bireyleri çeken bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna ek olarak bireylerin kendilerini gruba dâhil hissetmeleri aidiyet duygusunun yakalanmış olması din değiştirme sürecini pozitif yönde etkileyen bir durumdur.

Bireylerin din değiştirmelerinin altında rasyonel bir seçim yattığı araştırmada elde edilen bulgular arasındadır. Bireyler dâhil olmayı düşündükleri grubun onlara katacağı faydalar üzerinden dini değişim sürecine girebilmektedir. Bu faydalar kimi zaman iş bulmak, kimi zaman dil öğrenmek, kimi zamanda yurtdışına çıkma imkânı olarak kendi göstermektedir. Bu kapsamda yapılan misyonerlik faaliyetlerinin de bireylerin din değiştirmesini etkileyen faktörlerden olduğu tespit edilmiştir.

Bireylerin din değiştirmelerinin altında yatan bir diğer faktörün ise yaşadıkları mistik tecrübeler olduğu saptanmıştır. Bahsi geçen bu mistik tecrübeler kimi zaman görülen bir rüyanın gerçekleşmesi, kimi zaman edilen bir dua ile şifa bulma, kimi zaman da mantık çerçevesinde açıklanamayacak olayların gerçekleşmesi şeklinde olabilmektedir. Bu tür deneyim yaşayan katılımcıların radikal kararlar ile din değiştirdikleri elde edilen bulgular arasındadır.

Araştırmada tespit edilen bir diğer din değiştirme sebebi ise bireylerin ait oldukları dine dair duydukları olumsuz yargılardır. Mevcut dinî inançlarını sorgulanması, sürekli

yasaklar ve kurallar üstüne kurulu din anlayışına itirazlar, cezalandırıcı Tanrı anlayışına yönelik eleştiriler, Müslümanlara yönelik eleştiriler bireylerin dinden uzaklaşmasına sebep olmakta ve yeni bir inanç arayışına sürükleyebilmektedir (Yapıcı,2007:228). Ait oldukları dine dair duydukları olumsuz tutumların yanı sıra farklı dine mensup birinin olumlu tavırları, dini liderlerin kucaklayıcı ve hoşgörülü tutumları bireylerin din değiştirme sürecinde etkilendikleri faktörler arasındadır.

Tespit edilen din değiştirme sebepleri ve katılımcıların din değiştirme anlatıları üzerinden kodlamalar yapılmış, belirlenen kodlar ile din değiştirme tipleri belirlenmiştir. Belirlenen bu tipler Lofland ve Skonovd'un (1981) yapmış olduğu din değiştirme motifleri üzerine oturtulmuştur. Araştırmada iki din değiştirme motifinin öne çıktığı gözlenmiştir. Bu motifler duygusal motif ve mistik motif şeklindedir. Duygusal motifte bireylerin din değiştirme süreçlerinin merkezinde kişiler arası iletişim ve güçlü bir beğeni olduğu tespit edilmiştir. Duygusal motiftaki mezhepsel dağılım homojen bir yapı sergilemektedir. Bunun sebebinin beğeni ve tercihlerdeki bireysel farklılıklar olduğu düşünülmektedir. Canbolat (2004) ve Çayır (2008)'ın yapmış oldukları çalışmalardan elde edilen bulgulara göre de Müslümanlıktan Hıristiyanlığa geçişte duygusal motifler ve ekonomik yoksunluklar etkili olmaktadır. Türkiye'de gerçekleştirilen din değiştirme çalışmalarını inceleyen Göcen ve Gücen (2017: 78) ise şunu ifade etmektedir: "Duygusal faktörler bireyi din değiştirmeye yöneltebilir fakat temel olan entelektüel arayışlardır."

Öne çıkan diğer motif olan mistik motifte de katılımcıların mezhepsel dağılımları arasında bir homojenlik olduğu gözlenmiştir. Din değiştirme süreçlerinin motife uygun olarak mistik tecrübeden hemen sonra gerçekleştiği elde edilen bulgular arasındadır. Bireylerin yaşadıkları mistik tecrübelerin rüya, galipten duyulan sesler, olma ihtimali barındırmayan bir şeyin gerçekleşmesi, şifa bulma gibi olaylar olduğu tespit edilmiştir. Kim (2003)'in çalışmasında mistik tecrübelerin rüya şeklinde olduğu ya da girilen bir mescitte duyulan iç huzur gibi olduğu, Canbolat(2004)'ın çalışmasında ise mistik tecrübeler şifa bulma, İsa'nın gelmesi, dokunması gibi tecrübelerdir.

Araştırmada dikkat çeken bir diğer tespit ise entelektüel motife uygun din değiştirme süreci geçiren bireylerin hepsinin Ortodoks mezhebine ait olmasıdır. Yapılan katılımlı gözlemlerden ve katılımcıların anlatıları üzerinden elde edilen bilgiler ışığında entelektüel motifin Ortodoks mezhebinde görülmesinin sebebinin kilisenin dini öğrenmek ya da din değiştirmek için gelen bireylere öncelikle Ortodoks ilmihalini okumalarını tavsiye etmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca entelektüel motife uygun olarak Ortodoks mezhebini tercih eden bireylerin orta yaş üstü kişiler olmasının bu durum üzerinde etkisi olduğu

düşünülmektedir. Köse (1996) ve Kim (2003)'in çalışmalarında ise Hristiyanlıktan İslam dinine geçen katılımcıların daha çok entelektüel motife uygun oldukları tespit edilmiştir.

Deneysel motife uyan 3 katılımcı Prostestan mezhebine aittir. Bu bireylerin din değiştirme süreçleri içerisinde diğer dinleri araştırmakla birlikte ibadetlere, sohbetlere ve sosyal aktivitelere katılım gösterdikleri ve bu katılımlar sonucunda kendilerini yakın hissettikleri mezhebi seçtikleri tespit edilmiştir. Deneysel motife uyan 3 katılımcının yaşlarının genç olmasının bu durum üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında görüşülen bütün kişilerin din değiştirmiş olması sebebiyle doğrudan dirilişçi motife giren katılımcı saptanamamıştır. Ancak özellikle çocukluk döneminde Hristiyanlıkla tanışmış bir şekilde ilgisi olmuş daha sonra tekrar Hristiyanlıkla karşılaşp din değiştiren 2 katılımcı bu motif içerisine dâhil edilmiştir. Bireylerin yaşadıkları bir olay, birinden duydukları bir söz ve izledikleri bir film gibi şeylerin çocukluk döneminden olumlu duygularla andıkları Hristiyanlığa olan ilgilerinin tekrar artmasına sebep olduğu araştırmanın elde ettiği bulgular arasındadır. Çalışma kapsamında zorlayıcı motife uygun din değiştiren katılımcı bulunmamaktadır. Köse (1996) ve Kim (2003)'in yapmış oldukları çalışmalarda da zorlayıcı(cebri) ya da beyin yıkama motifine rastlanmamıştır.

Din değiştirme süreci ve sonrasında bireylerin toplumsal ve bireysel tabanda çeşitli problemler yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu problemler aile ve yakın çevrenin olumsuz tepkiler vermesi, kimi zaman aile bağlarının kopması şeklinde gerçekleşmektedir. Ayrıca bireyler çalışma ortamlarında iş arkadaşlarından dini inançları sebebiyle olumsuz tavır gördüklerini, kimi zaman bu durumun mobinge dönüştüğünü ifade etmişlerdir. Ayrıca din değiştirmiş bireyler yalnızca çalışma ortamında değil, iş bulma sürecinde de dini inançları sebebiyle zorluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Oshun (2010)'un Nijerya'da din değiştiren bireyler üzerinde yapmış olduğu çalışmada bireylerin çevrelerinden cesaretlendirici tarzda davranışlar (%35,4) kadar cesaret kırıcı tarzda davranışlar da (%30,8) gördükleri, %29,2'lık bir kısmında çevrelerindeki insanların kendilerine karşı tutumlarında bir değişiklik olmadığını belirlemiştir. Bunun sebebi olarak Nijerya'da insanların çevresinde farklı dinden insanların olması ve akrabalar arasında dahi farklı dinden insanların olmasının olabileceğini ifade etmiştir. Canpolat (2004) ise ailenin din değiştirme sonrası (Müslümanlıktan Hristiyanlığa geçişler) din değiştirme kararına saygı duyup hoşgörü gösterdikleri deneklerin çok tepki almadıkları yine yakın çevrenin ve arkadaşlarının tavrı konusunda da saygı duyup hoşgörü göstermeleri yakın çevrenin tepkisinin olumsuz olmadığını tespit edilmiştir. Çayır (2008)'in çalışmasında da katılımcıların aileleri ve yakın çevrelerinden olumsuz tepkiler almadıkları elde edilen bilgiler arasındadır.

Bireylerin din değiştirme s¼reci sonrasında yaşadıkları bir diğer olumsuzluk ise ¼tekileřtirilmiř hissetmeleridir. Bireylerin bu duyguyu yaşamasına sebep olan durumlar ¼zel m¼lkiyete alınmama (ev ve iş yeri gibi), aynı mek¼nı paylaşmak istememe ve inanç farklılığını duyan kişilerin tavırlarında olan değişmeler şeklinde ifade edilebilir.

Bireylerin toplumsal hayat içerisinde bazı kesimleri tarafından tepkiler g¼rd¼klerini bu tepkilerin bazen s¼zel bazen psikolojik bazen ise fiziksel bir şiddete d¼nd¼ę¼n¼ ifade etmişlerdir. Bu durumlar bireylerde farklı bir inanca sahip olmak sebebiyle toplumsal hayat içerisinde kendilerini g¼vende hissetmemelerine sebep olabilmektedir. Katılımcılar dini inançları sebebiyle toplumun bazı kesimleri tarafından tepkiler g¼rd¼klerini, ¼stelik bu tepkilerin bazen s¼zel bazen psikolojik bazen ise fiziksel bir şiddete d¼n¼řebildięini ifade etmiştir

İnanç değişimi bireylerin yalnızca d¼ř¼nsel alanlarında geręekleřtirdikleri bir d¼n¼ř¼m olarak kalmamakta sosyal hayatlarında, g¼ndelik pratiklerinde de değişimlere sebep olmaktadır. Bu kapsamda bireylerin başka dinden bireylerle evlenmeye bakış ağırlarında bir değişim olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar eski inançlarına mensupken başka dinden biri ile evlenmeye olumlu baktıklarını ancak din değiştirme s¼recinden sonra 13 katılımcı aynı dini inancı paylaşmadığı kişi ile evlenmeyeceğini belirtmiştir. Bireylerin bu tavır değişikliğine gitmelerinin altında dini inançlarının başka dinden biri ile evlenmelerine m¼saade etmemesi, evlilik içinde inanç farkından kaynaklanabilecek problemlerin ¼nlenmesi ve eşleri ile ortak dini inancı paylaşma, ibadetlere birlikte katılma gibi isteklerin olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcılar daha ¼nceki inançlarına mensupken 4 katılımcı hariç diğer katılımcıların herhangi bir dini sembol taşımayı tercih etmediklerini ancak din değiştirmelerinden sonra Hristiyanlığa ait bazı sembolleri takı, aksesuar ve v¼cutlarına d¼vmeye yaptırmak şeklinde taşımaya başladıklarını belirtmişlerdir. Bu d¼n¼ř¼m¼n sebebinin hem bireylerin daha ¼nceki inançlarına olan bağlılıklarının şimdiki kadar yoğun olmaması hem de İşlam inancında sembollere ¼ok fazla yer verilmemesinden kaynaklandığı d¼ř¼n¼lmektedir.

Katılımcıların d¼ř¼nsel alanlarında yaşadıkları değişimlerden biri de yeni doğan ¼ocuęun dininin belirlenmesi ve ¼ocuk yetiştirme s¼recinde dini eğitim verilip verilmemesidir. Katılımcılar eski inançlarına mensupken genel olarak bu konular ¼zerine ¼ok d¼ř¼nmediklerini ifade etmişlerdir. Ancak 14 katılımcı yaşamış oldukları dini d¼n¼ř¼m s¼reci sonrasında ¼ocuklarını doğumdan hemen sonra vaftiz etmeyi ve herhangi bir dini eğitim vermeyi d¼ř¼nmediklerini ifade etmişlerdir. Bunun sebebi olarak bireylerin kendi din değiştirme s¼reçlerinde yaşamış oldukları durumların etkili olduğu d¼ř¼n¼lmektedir. Yedi katılımcı ise inançları gereği doğan ¼ocuklarını vaftiz ettirmeleri gerektiğini belirtmiştir.

Ayrıca dini eğitimin çocukluk döneminde verilmeye başlamasının ait olunan dini içselleştirmede kolaylık sağlayacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Din değiştiren bireylerin gündelik hayat pratiklerinde gözlenen değişimlerden bir diğeri de yeme içme alışkanlıklarında olan değişimlerdir. Alkol ve domuz eti tüketimi bu kapsamda ele alınan başlıklardır. Katılımcıların 3'ü hayatları boyunca hiç alkol tüketmediklerini bundan sonra da tüketmeyi düşünmediklerini belirtirken, diğer katılımcılar din değiştirmeden öncece alkol tükettiklerini, din değiştirmenin alkol tüketimi üzerine bir etkisi olmadığını ancak şu anda dini inançları gereği çok daha az ve kontrollü olduklarını ifade etmişlerdir.

Sosyal hayat ve yeme içme alışkanlıklarının kesiştiği bir nokta olarak bireylerin verilen kurban etini alıp almadıkları ya da ikram edildiğinde tüketip tüketmedikleri sorusu sorulmuştur. Üç katılımcı vejetaryen olmaları sebebiyle tüketmeyeceklerini belirtmiştir. Geri kalan 18 katılımcı eti kabul edebileceklerini 8'i ise kendisinin Hristiyan olduğunu bilmesi şartı ile kabul edeceğini ifade etmiştir. Bunun sebebi olarak bireylerin diğer inancın kutsallarına duydukları saygı ve karşıdaki insanı kandırmak istememek olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcılara domuz eti tüketip tüketmediği sorulduğunda 3 katılımcı Hristiyan olduktan sonra et tüketmeyi bırakıp vejetaryen olduğunu belirtmiştir. Bu değişimin sebebini ise zaten gündelik hayatta çok et tüketmiyor olmaları ve 40 gün süren hiçbir hayvansal gıda tüketmedikleri oruç döneminin etkisi olduğunu belirtmişlerdir. On üç katılımcı dini inançlarının domuz eti tüketmeye bir engel arz etmediğini bu sebeple domuz eti yemeye başladıklarını ifade ederken 8 katılımcı dini inançları gereği bir sakınca olmasa da kültürel sebeplerden dolayı uzak durmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Köse (1996), Kim (2003) ve Demir (2003)'in yapmış oldukları Hristiyanlıktan Müslümanlığa geçişlerin araştırıldığı çalışmalarda Müslüman inancına geçen bireylerin çoğunluğunun inanç gereği domuz eti yemeyi bıraktıkları ancak bazı katılımcıların eski alışkanlıklarına devam ettikleri tespit edilmiştir. Bu eski alışkanlıklar arasında domuz eti yeme ve alkol tüketmenin yanı sıra Noel ve doğum günü kutlaması gibi kültürel alışkanlıkların değişmediği ifade edilmiştir. Araştırmadan elde ettiğimiz bulgular ve adı geçen çalışmalardan edindiğimiz bilgiler ışığında kültürün etkisinin bireylerin hayatında büyük bir yer kapladığını ve din değiştirme gibi bir kararla bile olsa bireylerin üzerindeki etkisinin sıfırlanamayacağı düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında din değiştirme olayını gerçekleştiren bireylerin çocukluk dönemi yaşantıları, araştırmalar sonucunda elde ettikleri bilgiler, kurulan sosyal bağlar, yaşanan mistik olaylar gibi bir çok faktörün kümülatif bir şekilde bu değişime katkı sağladığı

düşünülmektedir. Ancak bahsi geçen bu durumların her biri din değiştirme için geçerli sebep sayılabilirken, her bireyin din değiştirmesinde yeterli bir sebep olduğu gözlenmiştir. Kimi katılımcı için bu yeterli sebep mistik bir olay sonucu yaşanılan tecrübe, kimi katılımcı için öğrendiği bir bilgi olabilmektedir.

Küreselleşme, ulaşım olanaklarının artması ve yeni teknolojik gelişmeler farklı inanç ve düşüncelerin özgürce dolaşmasına imkân sağlamaktadır. Modern dünyanın bunalımları içerisinde kendisine yön bulmaya çalışan bireyler bir anlam arayışlarına düşmektedir. Bu arayışta bireyler sorularına cevap bulmak ve sorunlara kalıcı çözümler üretebilmek ümidiyle din alanına yönelmektedir. Modernleşme süreci ile birlikte gelen farklılaşma, kutsal kozmoz içerisinde dinin kurumsal bir kimlikten bireysel bir tercih haline dönüşmesi kentleşme ile birlikte kendisine alan yaratmakta bireylerin dini tercihlerini özgürce yaşamalarına olanak sağlamaktadır. Bu kapsamda bahsi geçen bütün olguların bireylerin farklı bir din ile karşılaşma ve farklı bir dine geçiş yapmak noktasında etkili olduğu söylenebilmektedir.

KAYNAKÇA

- Açkel, A. (2004). "Şer'iyye Sicillerine Göre Tokat'ta İhtida Hareketleri". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (23):171-193.
- Ahmedi, E. Ş. (2018). "Sekülerleşme: Soykütüksel Bir İnceleme". *AKİD*, 1(1): 57-70.
- Alıcı, M. (2014). "Yeni Dini Hareketlerin Klasik Dinlerden Farkı: Post-Modern Paganizm Geleneksel Dindarlığa Karşı". S. Turan ve F. Sancar (Ed.), *Yeni Dini Hareketler*. Açılım Kitap, İstanbul, 71-79.
- Arslan, M. (2010). "Seküler Toplumlarda Kutsal Arayışları: Geç Modern Dönemde Büyü-Din İlişkisinin Sosyolojik Analizi". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 195-210.
- Arslan, M. (2006). "Değişim Sürecinde Yeni Dindarlık Formları: "Yeni Çağ" İnanışları Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4(11): 9-25.
- Argyle, M., ve Hallahmi, B. B. (2004). "Dini Davranış Teorileri". *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3): 247-280.
- Aygül, H. H., ve Öztürk, Ö. (2016). "Dini Çoğulculuk Ve Kamusal Alanda Dindar Tüketim Kültürü". *Moment Dergisi*, 2, 190-206.
- Bal, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Sentez Yayınları: İstanbul.
- Barker, E. (1984). *The Making Of A Moonie*, Blackwell Publishers, Oxford.
- Barker, E. (1986). "Religious Movements: Cult and Anticult Since Jonestown". *Annual Review of Sociology*, (12): 329-346.
- Barker, E. (1989). *New Religious Movements: A Practical Introduction*. HMSO Publications, London.
- Barker, E. (1992). *New Religion Movements*. HMSO Publications, London.
- Barker, E. (2013). "New Religious Movements: Their Incidence and Significance". *London School of Economics*, 5(4): 1-24.
- Bayer, A. (2006). *Sosyolojik Perspektiften Sekülerleşme ve Din İlişkisine Yeniden Bakış*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Bayer, A. (2010). "Sekülerleşme Din İlişkisi: Kurumsal Bir Yaklaşım". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 149-190.
- Bell, D. (2014). "Kutsalın Dönüşü". A. Köse (Ed.), *21. Yüzyılda Dinin Geleceği*. Timaş Yayınları, İstanbul, 229-242.

- Bendix, R. "Max Weber's Interpretation of Conduct and History", *The American Journal of Sociology*, 51(6): 519, 520.)
- Berger, P. (2002a). "Dinin Krizinden Sekülerizmin Krizine". A. Köse (Ed.), *Sekülerizm Sorgulanıyor*. Ufuk Yayınları, İstanbul, 75-94.
- Berger, P. (2002b). "Sekülerizmin Gerilemesi". A. Köse (Ed.). *Sekülerizm Sorgulanıyor*. Ufuk Yayınları, İstanbul, 11-32.
- Berger, P. (2014). "Sekülerizmin Gerilemesi". A. Köse (Ed.). *21. Yüzyılda Dinin Geleceği Kutsalın Dönüşü*. Timaş Yayınları, İstanbul, 40-59.
- Berger, P. (2015a). *Kutsal Şemsiye*. (Çev. A. Çoşkun), Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Berger, P. (2015b). "Sekülerleşme Yanlışlandı". A. Kırman ve İ. Çapcıoğlu (Ed.), *Sekülerleşme*. Otto, Ankara, 223-234.
- Bruce, S. (2015). "Sekülerleşme: Sistemik Bir Betimleme". A. Kırman ve İ. Çapcıoğlu (Ed.), *Sekülerleşme Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*. Otto, Ankara, 25-44.
- Canbolat, S.(2004).*Bir Kelam Problemi Olarak Dinden Dönmenin Sebepleri, Bu Sebeplerin Tarihte ve Günümüzde İslam'dan Dönmeyle ilişkisi: Türkiye'de Hristiyan Olan Müslümanlar Örneği*, M.Ü. Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çayır, C. (2008). Türkiye'de Din Değiştirip Hristiyanlığa Geçişin Psikososyal Etkenleri. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Carrol, B. (1983). "The Politics of Religious Movements". E. Barker (Ed.), *Of Gods and Men: New Religious Movements*. Mercer University Press, Macon, 40-51.
- Chapman, S. (2001). *Sociology*. Letts Press, London
- Çiftçi, A. (2016). *Din Sosyolojisi ve Modernlik*. Ankara Okulu Yayınları, Ankara.
- Cuff, E., Sharrock, W. W. ve Francis, D. (2013). *Sosyolojide Perspektifler*. (Çev. Ü. Tatlıcan Say Yayınları, İstanbul
- Davie, G. (1990). "Believing without Belonging: Is this the Future of Religion in Britain". *Social Compass*, 4(37): 455-469.
- Davie, G. (2015a). "Avrupa: Kuralı Doğrulayan İstisna Mı?" A. Kırman ve İ. Çapcıoğlu (Ed.), *Sekülerleşme*. Otto, Ankara, 277-297.
- Davie, G. (2015b). "Yeniden Kutsallaşma". A. Kırman ve İ. Çapcıoğlu (Ed.). *Sekülerleşme*. Otto, Ankara, 253-276.
- Demir, Z.(2003). "Din Değiştirmede Cinsiyet Rolü: Belçika Örneği" *Milel ve Nihal*, 10(1): 157-186.
- Diani, M. (1993). "Themes of Modernity in New Religious Movements And New Social Movements". *Social Science Information*, 10(1): 111-131.

- Dobbelaere, K. (2014). "Sekülerleşmenin Üç Yüzü: Toplumsal, Kurumsal ve Bireysel Sekülerleşme". A. Köse (Ed.), *21. Yüzyılda Dinin Geleceği Kutsalın Dönüşü*. Timaş Yayın, İstanbul, 258-277.
- Durkheim, E. (2005). *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*. Ataç Yayınları, İstanbul.
- Ekinci, İ. (2018). "Sekülerleşme ve Din". *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1): 320-337.
- Ertit, V. (2013a). "Sekülerleşme Teorisi". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 4(5): 207-229.
- Ertit, V. (2013b). "Sekülerleşme Teorisinde Bilim ve Din İlişisine Farklı Bir Yaklaşım". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2): 115-130.
- Ertit, V. (2014a). "Evrenselleştirilmiş Klasik Sekülerleşme Teorisi". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27): 103-120.
- Ertit, V. (2014b). "Sekülerleşmenin Hızlandırıcısı Olarak Kapitalizm". *Liberal Düşünce*, 6(3): 63-82.
- Ertit, V. (2014c). "Sekülerleşmenin Hızlandırıcısı Olarak Kentleşme". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 41: 247-254.
- Ertit, V. (2019). *Sekülerleşme Teorisi*. Liberte Yayınları, Ankara.
- Fenn, R. (1969). The Secularization of Values: An Analytical Framework for the Study of Secularization. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 112-124.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. ve Sutton, P. (2016). *Sosyolojide Temel Kavramlar*. (Çev. A. Esgin), Phonex Yayınevi, Ankara.
- Göçen, G. ve Gügen, B. (2017). "Türkiye’de Din Psikolojisi Alanında İhtida Üzerine Yapılan Araştırmaların İçerik Ve Yöntem Bakımından İncelenmesi". *İslami İlimler Dergisi*, 12(3): 55-99.
- Günay, Ü. (2017). *Din Sosyolojisi*. İnsan Yayınları, İstanbul.
- Glock, C. (1964). "The role of Deprivation in the Origin and Evolution of Religion Groups". R. Lee (Ed.), *Religion and Social Conflict*. University of California, Berkeley, 24-36.
- Hadzhi, M.(2007). *Din Değiştirmenin Sosyolojik Sonuçları (Bulgaristan Örneği)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hadden, J. (2002). "Sekülerizmden Dönüş". A. Köse (Ed.), *Sekülerizm Sorgulanıyor*. Ufuk Yayınları, İstanbul, 123-159.
- Hamilton, M. (2013). "Sekülerleşme Var Mı Yok mu? " A. Giddens (Ed.), *Sosyoloji* (Çev. G. Altaylar). Say Yayınları, Ankara, 454-464.

- Heirich, M. (1973). *Change of Heart: A Test of Some Widely Held Theories about Religious Conversion*. The Center for Research On Social Organization University of Michigan, Michigan.
- Hira, İ. (2000). "Max Weber'in Yöntem Anlayışı", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2): 45-48.
- Hökelekli, H. (1998). *Din Psikolojisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Hökelekli, H. Ve Çayır, C. (2006). "Gençlerin Din Değiştirip Hıristiyan Olmasında Etkili Olan Psiko Sosyal Etkenler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(1): 23-46.
- Iannaccone, L. R. (2014). "Dinî Pazarlar ve Dinî Ekonomiler". (Çev. H. Gül), *Bilimname*. 237-346.
- Kayıklık, H. (2002). "Bireysel Dindarlığın Psikolojik Kaynakları". *Dini Araştırmalar*, 5(13): 27-40.
- Kayıklık, H. (2005). "Bireysel Yaşamda Dinsel Değişim". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(5): 5-23.
- Kim, H. C.(2003). *Din Değiştirmenin Entelektüel Arka Planı*. Kaynak Yayınları, İstanbul,
- Kirman, A. (1999). "Batıda Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketlerin Bazı Özellikleri ve Toplumsal Tabanları". *Dini Araştırmalar*, 2(4): 223-233.
- Kirman, M.A.(2003). "Küresel Bir Olgu Olarak Din Değiştirme Ve Aile Kurumuna Etkisi", *Dinî Araştırmalar*, 6 (17): 269-280.
- Kirman, A. (2004a). "Beyin Yıkama Teorileri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1): 107-132.
- Kirman, A. (2004b). *Din Sosyolojisi Sözlüğü*. Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Kirman, A. (2005). "Dinin Ekonomik Modeli Küreselleşme Sürecinde Dine Yeni Bir Yaklaşım". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(18-19): 147-161.
- Kirman, A. (2007). "Küreselleşme sürecinde sekülerleşme ve dinin geleceği". 38. *Uluslararası Asya Ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*. 10-15 Eylül 2007, Ankara, 279-296.
- Kirman, A. (2010). *Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi*. Birleşik Yayınları, Ankara.
- Kirman, A. (2014). "Yeni Dini Hareketler: Tanım ve Kapsam". S. Turan ve F. Sancar (Ed.), *Yeni Dini Hareketler*. Açılım Kitap, İstanbul, 13-26.
- Köse, A.(1996). *Conversion To Islam: A Study of Native British Converts*, Routledge Yayınları, London.

- Köse, A., ve Loewenthal, K. M. (2000). "Conversion Motifs Among British". *The International Journal For The Psychology Of Religion*, 2(10): 101-110.
- Köse, A. (2001). "Modernleşme- Sekülerleşme İlişkisi Üzerine Yeni Paradigmalar". *Liberal Düşünce*, 5(2): 150-165.
- Köse, A. (2002). *Sekülerizm Sorgulanıyor; 21. Yüzyılda Dinin Geleceği*. Ufuk Yayınları, İstanbul.
- Köse, A. (2005). "Din Değiştirmenin Psiko-Sosyolojik Nedenleri". Ö. F. Harman (Ed.), *Türkiye' de Misyonerlik Faaliyetleri*. Ensar Neşriyat, İstanbul, 408-427.
- Köse, A.(2008). *Neden İslam 'ı Seçiyorlar*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Köse, A. (2014). "Modernleşme, Sekülerleşme ve Din ilişkisi Üzerine Yeni Paradigmalar". A. Köse (Ed.), *21. Yüzyılda DİNin Geleceği Kutsalın Dönüşü*. İstanbul, Timaş Yayın, 11-39.
- Kesen Kurçak, A.(2012). Türkiye’de Din Değiştirme Üzerine Yapılan Çalışmaların *Sosyolojik Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Kurt, A. (2005). "Sosyolojik Din Tanımları ve Dine Teolojik Bakış Sorunu". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2): 73-93.
- Kuş, E. (2009). *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Anı Yayıncılık: Ankara
- Kuyucuoğlu, İ. (2012). "Din Sosyolojisinde Yeni Paradigma Arayışları". *EKEV Akademi Dergisi*, (53):235-246.
- Küçükcan, T. (2005). "Modernleşme ve Sekülerleşme Kuramları Bağlamında Din, Toplumsal Değişme ve İslâm Dünyası". *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 2: 109-128.
- Leger, D. H. (2015). "Sekülerleşme, Gelenek ve Dindarlığın Yeni Şekilleri: Bazı Teorik Öneriler". A. Kirman ve İ. Çapcıoğlu (Ed.), *Sekülerleşme*. Otto Yayınları, Ankara, 323-337.
- Luckman T.(2003). *Görünmeyen Din*. Rağbet Yayınlar, İstanbul
- Lofland, J. ve Skonovd, N. (1981). "Conversion Motif's". *Journal for the Scientific Study of Religion*, 4(20): 373-385.
- Meadow, Marry J. ve R.D. Kahoe (1984), "Psychology of Religion: Religion in Individual Lives". Harper & Row Publishers, New York
- Mardin, Ş.(1993). *Din Ve İdeoloji*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Marshall, G. (2009). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev.O. Akınhay ve D. Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Marx, K. (1964). *Early Writings*. McGraw Hill, New York.

- Neuman, W. L. (2017). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. Sedef Özge (Çev.), Ankara: Yayın odası.
- Olgun, H. (2012). "Hristiyanlık ve Sekülerleşme İlişkisi ya da Seküler Dindarlığın Teolojisi". *İnsan Ve Toplum*, 2(4): 135-156.
- Oshun, Z. A. (2010). *Hristiyanlıktan İslam'a İslam'dan Hristiyanlığa Geçişin Psiko- Sosyal Sebepleri Nijerya Örneği Üzerine Bir Araştırma*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa .
- Özkan, A. R. (2014). "Yeni Dini Hareketlerin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Temel Karakteristikleri". S. Turan ve F. Sancar (Ed.), *Yeni Dini Hareketler*. Açılım Kitap, İstanbul, 27-46.
1. Peker, H.(1979). *Din Değiştirmede Psiko-Sosyal Etkenler*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Rambo,R.L.(1993). *Understanding Religious Conversion*, Yale Universitypress, New Haven.
- Rambo, L. (1999). "Theories of Conversion: Understanding and Interpreting Religious Change". *Social Compass*, 3(46): 259–271.
- Sancar, F. (2014a) "Yeni Dini Hareketler ve Beyin Yıkama Olgusu: Kavramsal ve Tarihsel Bir Analiz" S. Turan ve F. Sancar(Ed.) *Yeni Dini Hareketler.Açılım Kitap*, İstanbul, 321-333.
- Sancar, F. (2014b) "Beyin Yıkama Olgusu Üzerine Kavramsal ve Tarihsel Bir Analiz", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(32): 328-339.
- Selman, A. ve Uçar, S. (2011). "Dini Tercihleri Anlama Ve Açıklanmaya Farklı Bir Yaklaşım: Rasyonel Seçim Teorisi". *Toplum Bilimleri Dergisi*, 5(10): 91-110.
- Shiner, L. (1967). "The Concept of Secularization in Empirical Research". *Journal for the Scientific Study of Religion*, 6(2): 207-220.
- Stark, R. (2014). "Toprağın Bol Olsun Sekülerleşme". A. Köse (Ed.), *21. Yüzyılda Dinin Geleceği Kutsalın Dönüşü*. Timaş Yayın, İstanbul, 60-99.
- Stark, R. ve Bainbridge, W. (1980). "Networks of Faith: Interpersonal Bonds and Recruitment to Cults and Sect". *American Journal of Sociology*, 85(6): 1376-1395.
- Stausberg, M. (2014). "Bellah's Religion in Human Evolution: A Post-Review". *Numen*, 281-299.
- Snow, D. A. ve Machalek, R. (1984). "The Sociology Of Conversion, Annual Review Of Sociology". *Annual Review of Sociology*. 10(1): 167-190.
- Swatos, W. ve Christiano, K. (2002). "Sekülerleşme Teorisi: Bir Kavramın Serüveni". A. Köse (Ed.), *Sekülerleşme Sorgulanıyor: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği*. Ufuk Kitapları, İstanbul, 95-122.

- Swingewood, A.(1998). *Sosyolojik Düşüncenin Tarihi*, (Çev. Osman Akınhay), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Taylor, C. (2014). *Seküler Çağ*. (Çev. D. Körpe), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Turner, J.H., Beeghley, L. ve Powers, C.(2010). *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*, Sentez Yayıncılık, İstanbul. Turner, B. (20149. "Din ve Çağdaş Sosyal Teoriler". (çev. O. Ülker). *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1) : 231-255.
- Varlıklıöz Arıca. F. (2011). *Yabancılaşma Din*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Ullman, C. (1989). *Emotions, personality, and psychotherapy. The transformed self: The psychology of religious conversion*. Plenum Press. New York
- Ünal, M.S. (2010). "Dinsel Bireycilik: Tehdit Mi, Fırsat Mı?". *Dini Araştırmalar Dergisi*, 13(37): 5-18.
- Varol, F. (2017). "Dini Piyasalar Teorisi: Eleştirel Bir Değerlendirme". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(58): 121-143.
- Wilson, B. (2015). "Sekülerleşme". A. Kirman ve İ. Çapçioğlu (Ed.), *Sekülerleşme Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*. Otto Yayınları, Ankara, 9-24.
- Wilson, B. (1976). *Contemporary Transformations of Religion*. Oxford University Press, London.
- Yamane, D.(2007) "Introduction: *Habits of the Heart* at 20" *Sociology of Religion*, 68(2): 179-187.
- Yapıcı, A. (2007). "Müslümanlıktan Hıristiyanlığa Geçişin Sebepleri Üzerine Sosyo-Psikolojik Bir İnceleme". *Journal of Islamic Research*, 5(3): 221-238.
- Yapıcı, A. ve Yıldırım, M. (2003). "Küreselleşme Sürecinin Dini Kimliklere Etkisi Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme". *Dini Araştırmalar*, 6(17): 117-138.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık: İstanbul.
- Zavalsız, Y.S.(2011). *Türkiye’de Hıristiyan Olan Müslümanlar: Psiko-Sosyolojik Bir Araştırma (1990–2010)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zuckerman, P. (2009). *Din Sosyolojisine Giriş*. (Çev. İ. Çapçioğlu ve H. Aydınalp). Birleşik Dağıtım Kitabevi, Ankara.
- Zukerman, P. (2005). "Sekülerleşme: Avrupa-Evet, Amerika-Hayır: Sekülerleşme Neden Amerika Birleşik Devletlerinde Ortaya Çıkmadı da Batı Avrupa’da Ortaya Çıktı?"

Teoriler ve Araştırmalar Üzerine Bir İnceleme". (Çev. Ş. Gürsoy) *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1): 225-231.

Zuckerman, P. (2009). *Din Sosyolojisine Giriş*. (Çev. İ. Çapcıoğlu ve H. Aydınalp), Birleşik Yayınları, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

Oxford Dictionaries. <https://en.oxforddictionaries.com/definition/cult> (erişim tarihi: 20 Mart 2019).

Oxford Dictionaries. <https://en.oxforddictionaries.com/definition/convert> (erişim tarihi: 29 Mart 2019).

Oxford Dictionaries. <https://en.oxforddictionaries.com/definition/conversion> (erişim tarihi: 29 Mart 2019).

Ek 1- GÖRÜŞME FORMU

ARAŞTIRMA SORULARI

Bu çalışma, din değiştiren bireylerin din değiştirme sebeplerinin saptanması, bireylerin din değiştirme sürecinde ve sonrasında yaşadıkları problemlerin tespit edilmesini. Araştırma sorularına vereceğiniz içten ve doğru cevaplar sonuçların güvenilir olmasını sağlayacaktır. Hiçbir sorunun doğru ya da yanlış cevabı bulunmamaktadır. Cevap size göre ne ise o cevabı vermeniz yeterli olacaktır. Bilimsel bir amaçla ve yüksek lisans tezim kapsamında gerçekleştirilen bu çalışmanın sonuçlarının başka bir amaçla kullanılmayacağına emin olabilirsiniz. Hiçbir şekilde kişi adı belirtmediğimden emin olabilirsiniz. Soruları gönüllü olarak yanıtlamanız, çalışmaya katılım için onay verdiğiniz anlamına gelmektedir. Bilimsel bir çalışmaya gösterdiğiniz ilgi, katkı ve iş birliği için çok teşekkür ederiz.

Alara Fulya ŞENSOY
AYGÜL
Akdeniz Üniversitesi
Sosyoloji YL Öğrencisi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin
Danışman

1. Cinsiyetiniz?
2. Yaşınız?
3. Eğitim durumu?
4. Medeni Durum
5. Gelir Düzeyi
6. Mesleğiniz?
7. Daha önce hangi din/mezhebe mensuptunuz?
8. Kaç yaşınızda din/mezhep değişikliği yaptınız?
9. Hangi mezhebe dine/mensupsunuz?
10. Şimdi ki inancınız ile nasıl tanıştınız? Nasıl olmaya karar verdiniz? Ya da sizi din değiştirmeye iten(bir inanç sahibi olmaya) iten olaylar, faktörler nelerdir?
11. Ait olduğunuz mezhebi neye göre seçtiniz?
12. Eski inancınızda kendinizi dine karşı nasıl tanımlardınız, şuan ki inancınızla alakalı olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?(Dini inançlarına bağlı-ibadetlerini Yerine Getirir, Dini inançlarına bağlı ibadetlerini Yerine Getirmez, Dine Karsı ilgili Dine karşı ilgisiz)ya da (Dindar-Biraz dindar-Dindar değil).
13. Ailenizin dini inancı nedir? (katılımcıyı büyüyenler kimlerse)
14. İslamiyet hakkında hiçbir eğitim almış mıydınız? Aldıysanız bu eğitimi nereden/kimden aldınız?
15. Vaftiz oldunuz mu?
16. Hristiyan olmanız sosyal hayatınızda ne gibi değişikliklere sebep oldu

17. Türk Toplumunda Hristiyanlığın/ Hristiyanların nasıl algılandığını düşünüyorsunuz? (özellikle sonradan Hristiyan olanları)
18. Türkiye’de Hristiyan bir Türk olmak sizce nasıl? Karşılaştığınız zorluklar nelerdir?
19. Dini inancınızı çevrenizden gizleme ihtiyacı duyuyor musunuz?
20. Dininize ait bir sembol(haç vb.) görünür bir şekilde taşıyor musunuz?
21. Hristiyan olduğunuzu duyan akrabalarınız ne gibi tepkiler verdi? Görüşme sıklığınızda bir değişme oldu mu?
22. Farklı Dinden/mezhepten biri ile evlenmeyi düşün müsünüz?
23. Doğacak çocuklarınızın dininin ne olmasını isterdiniz? Bunu çocuğun iradesine bırakır mıydınız?
24. Hangi dilde ayine katılmayı tercih ediyorsunuz?
25. Domuz eti yemeyi tercih ediyor musunuz? Eğer etmiyorsanız sebebi?
26. Din değişikliğinizi nüfusa işlettiniz mi? Eğer işletmediyseniz sebebi nedir?
27. Müslümanlara ait dini bayramları nasıl değerlendirmeyi tercih ediyorsunuz? Akraba ziyaretlerine, bayram kutlamalarına katılıyor musunuz?
28. Daha önce alkol tüketir miydiniz? Din değiştirdikten sonra alkole bakışınız da ya da tüketiminiz de bir değişme oldu mu?
29. Müslüman bir komşunuzdan Kurban bayramında kurban eti gelse kabul eder misiniz

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı	Alara Fulya Şensoy
Doğum Yeri ve Tarihi	Antalya 26.07.1994
E-posta	alarafulya@gmail.com
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Antalya Gazi Anadolu Lisesi, 2012
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, 2016
BİLİMSEL FAALİYETLER	
<p>1. Projelerde Aldığı Görevler</p> <p>2. Dergilerde Yayımlanan Makaleler</p> <p>Aygül, H. H., Şensoy, A. F., (2018). Çocuklara Karşı İşlenen Cinsel Suçlara Verilen Cezalar ve Beklenen Toplumsal Adalet, Gaziantep University Journal of Social Sciences, 17 (2), 533-551.</p> <p>Aygül, H. H., Çelik, G., ve Şensoy, A. F., 2018, “Mahpus Öğrencilerin Benlik Sunumları: Dramaturjik İlkeler, Damga ve Total Kurum”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1: 186-204.</p> <p>Aygül, H. H., Şensoy, A. F., ve Çelik, G., 2019, “Örgün Yükseköğretim Kurumlarındaki Mahpus Öğrenciler”, Yükseköğretim Dergisi, 9(1): 103-124.</p> <p>3. Yayımlanan Kitap Bölümleri</p> <p>4. Hakemli Kongre/Sempozyumların Bildiri Kitaplarında Yer Alan Yayınlar</p> <p>Şensoy, A.F., “Gençlik ve Moda: Tüketim Kültürü Kapsamında Modaya Yüklenen Anlamlar”, II. Uluslararası Gençlik Araştırmaları Kongresi, Muğla, Türkiye, 25-29 Ekim 2017, s.22-22.</p> <p>Şensoy, A.F. "Körece: Pedofili ve Çocukta Cinsel İstismara Multidisipliner Yaklaşım" ,Türk Tıp Öğrencileri Birliği Kurultayı, Afyon, Türkiye, 24-25 Eylül 2016</p>	
STAJLAR	